

VOLUME 2 NUMBER 1 JANUARY 2021

Journal of Anglo-Turkish Relations Volume 2 Number 1 January 2021

Journal of Anglo-Turkish Relations (JATR) is a peer-reviewed bi-annual international academic journal, published in January and June. A special issue may be published every two years. The electronic version of the journal can be read at <https://dergipark.org.tr/en/pub/jatr>. Author guidelines and editorial policies on submission of manuscripts can be found on the same web side. JATR uses plagiarism software in order to detect and prevent plagiarism. JATR is indexed by [SOBIAD](#), [ASOS İndeks](#) and [EuroPub](#).

Owner & Editor in Chief

Behçet Kemal Yeşilbursa

Editor

Amanda Yeşilbursa

Journal of Anglo-Turkish Relations Volume 2 Number 1 January 2021

ADVISORY BOARD

Amanda Yeşilbursa	Bursa Uludag University
Ayşegül Sever	Marmara University
Çiğdem Balım	Indiana University (Emeritus)
Dilek Barlas	Koç University
Edward Erickson	Antalya Bilim University
F. A. K. Yasamee	University of Manchester (Emeritus)
Gül Tokay	Richmond American International University
Hasan Köni	İstanbul Kültür University
Hazal Papuçular	İstanbul Kültür University
Ilan Pappé	University of Exeter
Liliana Elena Boşcan	University of Bucharest
Mesut Uyar	Antalya Bilim University
Mustafa Türkeş	Middle East Technical University
Namık Sinan Turan	İstanbul University
Ömer Kürkçüoğlu	Ankara University (Emeritus)
Ömer Turan	Middle East Technical University
Seçkin Barış Gülmez	İzmir Katip Çelebi University
Serap Durusoy	Bolu Abant İzzet Baysal University
Sevinç Aliyeva	Azerbaijan National Academy of Sciences
Sevtap Demirci	Boğaziçi University
Taha Niyazi Karaca	Yozgat Bozok University
Temuçin Faik Ertan	Ankara University
William Hale	University of London (Emeritus)
Yücel Güçlü	Republic of Turkey Ministry of Foreign Affairs

Journal of Anglo-Turkish Relations Volume 2 Number 1 January 2021

BOARD OF REFEREES

Amanda Yeşilbursa	Bursa Uludag University
Arpad Hornyak	Hungarian Academy of Sciences
Ayşegül Sever	Marmara University
Betül Batır	İstanbul University
Bilgin Çelik	Dokuz Eylül University
Burcu Kurt	İstanbul Teknik University
Çiğdem Balım	Indiana University (Emeritus)
Deniz Yıldırım	Ordu University
Dilek Barlas	Koç University
Doğan Duman	Dokuz Eylül University
Edward Erickson	Antalya Bilim University
Eminalp Malkoç	İstanbul Teknik University
Esra Özsüer	İstanbul University
Fahriye Begüm Yıldızeli	Bilecik Şeyh Edabali University
Feroze A. K. Yasamee	University of Manchester (Emeritus)
Fevzi Çakmak	Dokuz Eylül University
Figen Atabay	Ağrı İbrahim Çeçen University
Fuat Uçar	Giresun University
Gizem Zencirci	Providence College, USA
Gül Tokay	Richmond American International University
Hasan Köni	İstanbul Kültür University
Hazal Papuçular	İstanbul Kültür University
İbrahim Erdal	Yozgat Bozok University
Ilan Pappé	University of Exeter
İsmail Köse	Karadeniz Teknik University
İsmail Şahin	Bandırma Onyedli Eylül University
Kemal Çiçek	Journal of Yeni Türkiye
Liliana Elena Boşcan	University of Bucharest
Mehmet Tuncer	Çankaya University
Mesut Uyar	Antalya Bilim University
Mustafa Şahin	Dokuz Eylül University
Mustafa Türkeş	Middle East Technical University
Mustafa Yılmaz	Hacettepe University
Namık Sinan Turan	İstanbul University
Nedim Yalansız	Dokuz Eylül University
Neşe Özden	Ankara University
Ömer Kürkçüoğlu	Ankara University (Emeritus)
Ömer Turan	Middle East Technical University
Rezzan Ünalp	Ankara Ufuk University
Seçkin Barış Gülmez	İzmir Katip Çelebi University
Serap Durusoy	Bolu Abant İzzet Baysal University
Şerif Demir	Siirt University
Sevinç Aliyeva	Azerbaijan National Academy of Sciences
Sevtap Demirci	Boğaziçi University

Journal of Anglo-Turkish Relations Volume 2 Number 1 January 2021

Taha Niyazi Karaca	Yozgat Bozok University
Temuçin Faik Ertan	Ankara University
Tufan Turan	Sakarya University
Ulvi Keser	Girne American University
Umut Karabulut	Pamukkale University
William Hale	University of London (Emeritus)
Yasemin Doğaner	Hacettepe University
Yenal Ünal	Bartın University
Yücel Güçlü	Republic of Turkey Ministry of Foreign Affairs

REFEREES OF THIS ISSUE

Çiğdem Balım	Indiana University (Emeritus)
İsmail Köse	Karadeniz Teknik University
İsmail Şahin	Bandırma Onyeddi Eylül University
Ömer Turan	Middle East Technical University
Tufan Turan	Sakarya University
Ulvi Keser	Girne American University
Umut Karabulut	Pamukkale University
Yenal Ünal	Bartın University

Journal of Anglo-Turkish Relations Volume 2 Number 1 January 2021

CONTENTS

- 1 Welcome to the new issue of the Journal of Anglo-Turkish Relations
JATR Editorial Team
- Articles**
- 3 “A personal visit might help to clear the air”: an encounter with Mustafa Kemal (Atatürk) in the memoirs of a British control officer
Daniel-Joseph MacArthur-Seal
- 11 Activity of the Special Operation Executive in Romania *via* Turkey, 1943 - 1944
Liliana Elena Boşcan
- 24 History of UK Devolution and Local Governance
Müzehher Yamaç
- 47 Birinci Dünya Savaşı’nda Sina/Filistin-Suriye Cephesinde Türk-İngiliz Mücadelesi ve Sonuçları
F. Rezzan Ünalp
- 70 Batı Anadolu’da Yunan İşgalinin Etkilerini Araştırmak için Kurulan Tahkikat Komisyonu ve Faaliyetleri
Resul Yavuz
- Interview**
- 89 Perspectives on Anglo-Turkish political relations: An interview with Mr Mevlüt Çavuşoğlu, Minister of Foreign Affairs for the Republic of Turkey, 2 December 2020, Ankara
Behçet Kemal Yeşilbursa
- Book Reviews**
- 93 Şahiner, Mustafa. *Yüce Türk’ten Zalim Türk’e: Erken Modern Dönem İngiltere’sinde Türk Algısı*, (Ankara: Siyasal Kitabevi, 2016).
Murat Öğütçü
- 95 Siber, Sibel. *Aynı Masada Yarım Asır, Tutanaklar ve Tanıklık*, Yayına Hazırlayan: Bülent Fevzioglu, (Lefkoşa, 2019).
Ömer Turan

Journal of Anglo-Turkish Relations Volume 2 Number 1 January 2021

Welcome to the new issue of the Journal of Anglo-Turkish Relations

Britain and Turkey, the British and the Turks. Two powerful states, two powerful nations, one in the west of Europe and the other in the east. Over history, these two nations have had strong economic, commercial, military and socio-cultural ties. Hence, continuing cooperation in these areas would be in the interest of both countries and their citizens, as well that of other countries and their peoples in their respective geographical regions.

Even though these two ancient states and nations have had conflicting interests in the past, it can be said that their bilateral relations have generally been friendly. Therefore, they have the potential to form the cornerstone of future world peace, especially in the Middle East and the Eastern Mediterranean.

In Volume 2 Issue 1 of the Journal of Anglo-Turkish Relations, we have five research articles, an interview and two books reviews.

The first article, by Daniel-Joseph MacArthur-Seal, presents an analysis of a brief interview between Atatürk and Walter Harold Miles, a British Control Officer in Anatolia. It is significant in that it presents insight that is missing from the extensive literature on the early days of the National Struggle.

In the second article, Liliana Elena Boşcan outlines the activities of the Special Operation Executive between the years of 1943-1944 that served as a channel of communication between SOE residents in Istanbul and Bucharest.

In the third article, Müzehher Yamaç traces the historical development of the decentralisation process in the United Kingdom and emphasises the emerging forms of local governance.

F. Rezzan Ünalp, in the fourth article, discusses the military struggles between Turkey and Britain on the Palestine-Syria front in 1914. She underlines the consequences of these battles on the collapse of the Ottoman Empire and the retreat strategies of the Turkish army.

The fifth article, by Resul Yavuz, presents the activities of the British Investigation Committee that was formed to investigate the impact of the Greek occupation in Western Anatolia.

In this issue, we present the interview with the Turkish Minister for Foreign Affairs, Mr Mevlüt Çavuşoğlu. In the interview, Mr Çavuşoğlu stressed the increasing importance of Turkish-British relations in the post-Brexit era. He also voiced his hopes on strengthening relations between the two countries in trade, economic and socio-cultural areas.

In the first of two book reviews, Murat Ögütçü, presents *Yüce Türk'ten Zalim Türk'e: Erken Modern Dönem İngiltere'sinde Türk Algısı [From the Great Turk to the Cruel Turk: The Image of Turks in Early Modern England]*, (Ankara: Siyasal Kitabevi, 2016) by Mustafa Şahiner.

The second review, by Ömer Turan, presents Sibel Siber's *Aynı Masada Yarım Asır, Tutanaklar ve Tanıklık [Half a Century at the Same Table, Minutes and Testimonies]*, Published by Bülent Fevzioğlu, (Lefkoşa, 2019). This book discusses current issues regarding the Turkish Republic of Northern Cyprus.

We hope you enjoy this collection of works that we have brought together in this issue, and we look forward to meeting you again with the next issue.

20 January 2021, JATR Editorial Team

Journal of Anglo-Turkish Relations Volume 2 Number 1 January 2021

Türk-İngiliz İlişkileri Dergisi'nin yeni sayısına hoş geldiniz

İngiltere ve Türkiye, İngilizler ve Türkler, biri Avrupa'nın batısında diğeri ise doğusunda yer alan iki güçlü devlet, iki güçlü millet. Geçmişten günümüze, kuvvetli iktisadi, ticari, askeri ve sosyo-kültürel bağlara sahip bu iki güçlü devletin ve milletin dost olması, belirtilen konularda işbirliği yapması başta her iki ülkenin ve vatandaşlarının yararına olacağı gibi buldukları bölgelerde yer alan diğerk ülke ve halklarının da yararına olacaktır. Dolayısıyla bu kadim iki devletin, milletin dost olması dünya barışının mihenk taşı olacaktır, özellikle de Ortadoğu ve Doğu Akdeniz'de.

Türkiye ve İngiltere, Türkler ve İngilizler, tarihin iki kadim devleti ve milleti. Bu iki kadim ulusun, devletin kaderlerinin, çıkarlarının tarihin akışında zaman zaman ters yönde kesişmiş olmasına rağmen genellikle dostane bir çizgide seyrettiğini söylemek mümkündür. Dolayısıyla maziden atıye akıp giden tarih çizgisinde bu iki güçlü devletin ve ulusun dostane ilişkileri daha da güçlenerek devam edecektir. İşte, Journal of Anglo-Turkish Relations/Türk-İngiliz İlişkileri Dergisi olarak bizim amacımız da iki ülke arasındaki bu dostane ilişkilere akademik anlamda katkı sağlamaktır.

İşte, dergimizin bu üçüncü sayısı da bu düşünceyle hazırlandı ve siz değerli okurların beğenisine sunuldu. Bu sayımızda yer alan çalışmalar sırasıyla şöyle:

İlk sırada Daniel-Joseph MacArthur-Seal'in "*Kişisel bir ziyaret havayı temizlemeye yardımcı olabilir*": *Bir İngiliz kontrol subayının anılarında Mustafa Kemal (Atatürk) ile karşılaşması*", başlıklı makalesi yer alıyor. Makale, Atatürk ile bir İngiliz Kontrol Subayı arasındaki kısa bir röportaj çalışmasına dayanarak, Türk Kurtuluş Savaşı olarak ulusal kimliğin oluşumunda tartışmalı ve merkezi bir dönemde hem İngiliz hem de Türk anı yazma hakkındaki sorunları ele alıyor.

İkinci sırada, Liliana Elena Boşcan'ın "*Özel Harekât Yöneticisi'nin Türkiye üzerinden Romanya'daki faaliyeti, 1943-1944*" başlıklı çalışması yer alıyor. Sayın Boşcan, makalesinde İngiliz istihbaratının Türkiye üzerinden Romanya'daki faaliyetlerine değiniyor.

Üçüncü sırada, Müzehher Yamaç'ın "*Birleşik Krallık'ta Âdem-i Merkeziyetçilik ve Yerel Yönetimler Tarihi*", başlıklı makalesi yer almakta. Sayın Yamaç, makalesinde Birleşik Krallık'taki merkez ve taşra yönetim yapılarını irdelemekte.

Dördüncü sırada, F. Rezzan Ünalp'ın "*Birinci Dünya Savaşı'nda Sina/Filistin-Suriye Cephesi'nde Türk-İngiliz Mücadelesi ve Sonuçları*" başlıklı makalesi yer almakta. Sayın Ünalp, makalesinde Birinci Dünya Savaşı sırasında Filistin ve Suriye cephelerindeki Türk-İngiliz mücadelesinin sebep ve sonuçlarını irdeliyor.

Beşinci sırada, Resul Yavuz'un "*Batı Anadolu'da Yunan İşgalinin Etkilerini Araştırmak için Kurulan Tahkikat Komisyonu ve Faaliyetleri*", başlıklı makalesi yer almakta. Sayın Yavuz, çalışmasında Yunan birliklerinin Batı Anadolu'da işgalleri sırasında uyguladıkları hukuksuz davranışları ve bu uygulamaları araştırmak için kurulan Tahkikat Komisyonu'nun çalışmalarını incelemektedir.

Ayrıca bu sayımızda, Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanı Sayın Mevlüt Çavuşoğlu ile Türkiye-İngiltere ilişkileri üzerine yapmış olduğumuz röportaj ile Sayın Ömer Turan ve Sayın Murat Öğütçü tarafından değerlendirilen iki eser incelemesi de yer almaktadır.

Keyifle okumanız dileğiyle...

20 Ocak 2021, JATR Editör Kurulu

Journal of Anglo-Turkish Relations, Volume 2, Number 1, January 2021

MacArthur-Seal, Daniel-Joseph. “A personal visit might help to clear the air”: an encounter with Mustafa Kemal (Atatürk) in the memoirs of a British control officer”, *Journal of Anglo-Turkish Relations*, Vol. 2, No. 1, (January 2021), pp. 3-10.

“A personal visit might help to clear the air”: an encounter with Mustafa Kemal (Atatürk) in the memoirs of a British control officer

Daniel-Joseph MacArthur-Seal¹

Abstract

The article investigates questions about both British and Turkish memoir-writing and memory on a period as contested and central in the formation of national identity as the Turkish War of Independence, based on a close study of a brief interview between Atatürk and a British Control Officer in Anatolia, Walter Harold Miles, recalled in the latter's unpublished memoirs and which has gone without mention in the extensive and detailed literature on Atatürk's early movements after his arrival in Samsun in May 1919.

Keywords: Atatürk, Walter Harold Miles, Turkey, Britain, War of Independence, Memoirs.

At the outbreak of the First World War, Walter Harold Miles (b. 1890) was a lieutenant serving in the Dorset Regiment in India, which joined the Mesopotamia Expeditionary Force in its ill-fated push to capture Baghdad. Like other future intelligence officers, he was captured after the British surrender at Kut in 1916 and taken to Anatolia as a prisoner of war. His resultant familiarity with Turkish led to his appointment as one of a number of control officers who were dispatched with small contingents across Anatolia to supervise the implementation of the armistice agreement with the Ottoman Empire signed at Mudros on 30 October 1918, namely the disarmament and demobilization of the army, restoration of seized property, and settlement of returning Christian refugees.

Six pages of recollections of his service in Turkey are deposited at Leeds University Library, along with a taped interview and several photographs from Istanbul, collected as part of the project of gathering personal testimonies of the First World War carried out by Peter Liddle in the 1970s.² Miles' file is one of dozens of similar sets of personal papers documenting British soldiers' experiences in armistice-era Turkey, comprising letters, diaries and later-written memoirs, that can be found in Leeds and among other collections at the Imperial War Museum, National Army Museum, and numerous local archives around Britain. Together they provide a valuable source of information about occurrences in Turkey and, most significantly, British views and actions in a period where official documents can be found lacking.

What is unique about Miles' short memoir is that it includes an account of a first-hand encounter between a British officer and Mustafa Kemal (Atatürk) at the time of the War of Independence which has not been discussed in either English or Turkish-language literature, despite the obsessive attention that Atatürk's movements have been subject to. It is not mentioned in any of Atatürk's collected and published writings and reports from the period³, while it likewise is not attested to by the published memoirs of Atatürk's companions in Amasya, such as Hüsrev (Gerede)⁴, Rauf (Orbay)⁵ or Ali Fuat (Cebesoy)⁶. This article uses

¹ Dr., Assistant Director, British Institute at Ankara (BIAA), E-mail: assistant.director@biaa.ac.uk

² Leeds University Library, LIDDLE/WW1/MES/069.

³ *Atatürk'ün Bütün Eserleri* (İstanbul: Kaynak Yayınları, 1999-2000), Vol. 1-2.

⁴ Sami Önal, *Hüsrev Gerede'nin Anıları* (İstanbul: Literatür Yayıncılık, 2002).

Journal of Anglo-Turkish Relations, Volume 2, Number 1, January 2021

MacArthur-Seal, Daniel-Joseph. “A personal visit might help to clear the air”: an encounter with Mustafa Kemal (Atatürk) in the memoirs of a British control officer”, *Journal of Anglo-Turkish Relations*, Vol. 2, No. 1, (January 2021), pp. 3-10.

Miles’ recollections to reassess Atatürk’s relations with British military officers and the historiographical treatment of such encounters in the Turkish-language literature on the War of Independence. It also considers how the content of British and Turkish memoirs focusing on this period have been shaped by the subsequent successful establishment of the Turkish Republic and Atatürk’s enduring status as its founder.⁷

Atatürk’s encounters with foreigners during the period of the War of Independence have been the source of scrutiny and controversy, spurred on by regular allegations from religious conservative writers, beginning with the former Şeyhülislam Mustafa Sabri, that he was a British agent.⁸ Later Nationalist historiography has in turn emphasised his uncompromising attitude towards the British and the premeditated nature of the national struggle embarked on after his arrival in Anatolia.⁹ This defence of Atatürk’s contact with foreigners follows his 1927 narrative of the war of independence presented in *Nutuk*.¹⁰ Of all the known contacts Atatürk had with British representatives in the period 1918-1922, only those with Robert Frew in Istanbul receive any mention in *Nutuk*, briefly summarised as “*Mister Frew ile İstanbul’da bir iki defa mülakat ve münakaşatta bulunmuştum*”, before reproducing an undated letter in which he warns Frew against his association with Sait Molla and his “*gayri-insani ve gayri-medeni bir tarzda vukubulmakta olan teşebbüslerini*”.¹¹ None of Atatürk’s documented encounters with British officers in Anatolia, such as L. H. Hurst, H. C. Salter, or Alfred Rawlinson, are mentioned. Rather, these encounters entered into Turkish historical discussions largely thanks to the reproduction of British documents in the works of Bilal Şimşir¹² and Gotthard Jaeschke¹³. More recently, Cemal Güven has dedicated a full volume to the investigation of Atatürk’s interactions with foreigners, including Hurst and Rawlinson and other Allied officers and civilians.¹⁴ None of these works have uncovered Miles’ purported encounter with Mustafa Kemal described here, however.

Less founded and at times fantastical accounts of Atatürk’s interaction with British officers have also emerged. In a 1984 issue of the *Silahlı Kuvvetler Dergisi* Kemal İtepe claimed to have met Salter during the Second World War, who told him he had received

⁵ Rauf Orbay, *Cehennem Değirmeni: Siyasi Hatıralarım* (İstanbul: Emre Yayınları, 1993).

⁶ Ali Fuat Cebesoy, *Milli Mücadele Hatıraları* (İstanbul: Temel, 2019).

⁷ For a detailed discussion of the politics of memoir writing regarding the First World War, See Mehmet Beşikçi, *Cihan Harbi’ni Yaşamak ve Hatırlamak: Osmanlı Askerlerinin Cephe Hatıraları ve Türkiye’de Birinci Dünya Savaşı Hafızası* (İstanbul: İletişim: 2019), p. 46-54.

⁸ Mustafa Sabri, *Hilafet ve Kemalizm*, (İstanbul: Araştırma Yayınları, 1992), p. 84-5.

⁹ Alev Çoşkun, *Samsun’dan Önce Bilinmeyen 6 Ay: İşgal, Hüzün, Hazırlık*, (İstanbul: Cumhuriyet Yayınları, 2015), p. 15.

¹⁰ Mustafa Kemal Atatürk, *Nutuk* (İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1970), Vol. 1, p. 13.

¹¹ Atatürk, *Nutuk*, Vol. 1, p. 301.

¹² Bilal N. Şimşir, *İngiliz Belgelerinde Atatürk, 1919-1938* (Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1973).

¹³ Gotthard Jäschke, *Kurtuluş Savaşı ile İlgili İngiliz Belgeleri* (Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1971).

¹⁴ Cemal Güven, *Milli Mücadele’de Mustafa Kemal Paşa’nın Yabancılarla Temas ve Görüşmeleri (Asker, Siyasi Temsilci ve Gazeteciler)*, (Konya: Eğitim Yayınevi, 2012).

Journal of Anglo-Turkish Relations, Volume 2, Number 1, January 2021

MacArthur-Seal, Daniel-Joseph. “A personal visit might help to clear the air”: an encounter with Mustafa Kemal (Atatürk) in the memoirs of a British control officer”, *Journal of Anglo-Turkish Relations*, Vol. 2, No. 1, (January 2021), pp. 3-10.

orders to arrest Mustafa Kemal on arrival in Samsun but was dissuaded when he realised that Turkish officers had taken up positions behind the soldiers of the British contingent in readiness to intervene. In the account, Salter takes a motorboat from the pier out to board the *Bandırma*, and is awestruck on coming face to face with Mustafa Kemal, who he greets with the words “my regiment is at your command”, shocking even himself by this act of deference, after which Salter and his men are arrested and sent to prison camps in Anatolia.¹⁵ Another example of such flights of fancy centred on the person of Salter is contained in the book *Milli Mücadele’de Amasya*, by local official and historian Hüseyin Menç, and which follows a description of the same incident in the earlier work *Resimli Amasya*, itself based on the recollections of several local residents.¹⁶ Salter is purported to have visited Amasya in late May, where he attempted to secure the release of Indian military prisoners in the town. Facing non-cooperation from the Mutasarrıf, Salter threatens to deport him to Malta, breaks through the door of the clocktower and hoists the British flag. Then, at the moment the clocktower was surrounded by angry locals, “*bu ilahi heyecanı, Cenab-ı Hak tarafından duyurulmuştu*”, and a storm suddenly struck that tore the flag into pieces and blew them into the Yeşilirmak.¹⁷ Yet another story involving Salter emanates from a 1946 issue of the *19 Mayıs Samsun Halkevi Dergisi*, in which Münir Bulgurcuoğlu provides a first-hand account by Reçber Kadir Taytak who claimed to have listened in on a meeting between Salter and Mustafa Kemal during the latter’s stay in Havza. According to the source, Mustafa Kemal berated the officer for Britain’s support of minorities and their atrocities against the Turkish people.¹⁸ All references to the meeting stem from this single article, though this has not stopped subsequent historians delighting in Atatürk’s harsh response which “*tokat gibi vurmuştu*” the British officer.¹⁹

This narrative imperative to emphasise the unity of the Turkish population and their national leaders and the hostility they both showed to and faced from British representatives has distorted memoirs of the period in more subtle ways. The same effects have coloured interpretations of Atatürk’s later meetings with Rawlinson, who visited Mustafa Kemal in

¹⁵ The rest of the story is equally remarkable: Salter decides to settle with his family in a tobacco growing village in Anatolia where he lived until the outbreak of the Second World War forces his return to England to serve in the RAF, leading to his encounter with İntepe. There was indeed an H. VOL. Salter working in the Directorate of Allied Air Cooperation and Foreign Liason during the Second World War and so it may be that such a meeting did take place. An Ottoman Bank record from 1913 also shows that Salter had indeed worked as a tobacco trader in İzmit, but whether he continued this life after the armistice period, and whether it was İntepe or Salter that was responsible for the exaggeration of his story, remains unclear.

¹⁶ Ahmet Demiray, *Resimli Amasya: Tarih, Coğrafya, Salname-Kılavuz ve Kazalar* (Ankara: Güney Matbaacılık ve Gazetecilik, 1954), p. 132-133.

¹⁷ Hüseyin Menç, *Milli Mücadele Yıllarında Amasya: Portreler – Belgeler* (Ankara: Yeşilirmak Yayınları, 1992), p. 10. This same account is uncritically reproduced, minus the act of god, in Mehmet Okur, *Milli Mücadele’de Karadeniz Bölgesi’ne Yönelik İngiliz Faaliyetleri* (Ankara: Genel Kurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, 2006), p. 94.

¹⁸ Münir Bulgurcuoğlu, “Milli Mücadelenin İlk Günlerinde Havza”, *19 Mayıs Samsun Halkevi Dergisi*, p. 22-3.

¹⁹ Erdal Aydoğan, *Samsun’dan Erzurum’a Mustafa Kemal* (Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi, 2000), p. 79.

Journal of Anglo-Turkish Relations, Volume 2, Number 1, January 2021

MacArthur-Seal, Daniel-Joseph. “A personal visit might help to clear the air”: an encounter with Mustafa Kemal (Atatürk) in the memoirs of a British control officer”, *Journal of Anglo-Turkish Relations*, Vol. 2, No. 1, (January 2021), pp. 3-10.

Erzurum on 9 July 1919 and several more times in the days following, with Turkish sources focusing on Mustafa Kemal’s harsh rebukes of the officer during their meetings, while Rawlinson made no such complaints.²⁰ Such issues do not only cloud Turkish accounts. The weight of retrenchment at Lausanne and diplomatic rapprochement with the Turkish Republic from the 1930s onwards is apparent in many of the later written memoirs of British officers who served in Turkey, including Miles, who was keen to stress that he “was witnessing, though dimly realizing, the rebirth of a nation”. Given this retrospective appreciation of the significance of the events he was involved in, it is not impossible that Miles either invented or embellished his encounter with Mustafa Kemal, as this article will proceed to investigate.

Concerningly, Miles appears to have confused numerous dates in his retelling. He notes that he left Istanbul in January 1919, travelling first to Adapazarı and then to Bolu, where he inspected the local prison and ordered the release of several Christians, before arriving in Samsun in March. It is here that he was informed of and witnessed the arrival of Mustafa Kemal in the city, who he “was enjoined to assist in every way in my power”. Contradicting this timeline, he then recounts leaving Samsun on 15 March and arriving in Merzifon two days later. Given that British and Ottoman official documents record Miles as having met Mustafa Kemal on 21 May in Samsun and arriving in Merzifon on 4 June, the dates of his departure (and possibly his arrival) either refer to an earlier journey or are simply mistaken. He also erroneously recalls having been informed that Mustafa Kemal’s was travelling, not as an inspector of the 9th army, but on a “‘mission of reconciliation’ between the Turks and their Christian subjects”, perhaps confusing his mission with that of the heyet-i nasiha which were sent to Anatolia from the capital with such a purpose.

Miles and his small party of “two other officers, 3 batmen, 3 grooms, and an Armenian interpreter” were far from the only British presence in the region. More than one hundred Indian soldiers had been dispatched to Samsun in March, and there were also other British officers in the city, like F. G. Levien and the former Vice Consul at Erzurum, L. H. Hurst, whose reports on the arrival and early activities of Mustafa Kemal are well known in the historiography of the War on Independence.²¹ Miles’ presence in the city and his appointment as control officer for Sivas was noted in Mustafa Kemal’s 20 May report to the Harbiye Nezareti, in which he lamented the effect on public opinion of the dispatch of British soldiers to points in the interior and asked that it be limited to whatever extent possible.²² The two first met on 21 May, along with Hurst and Salter, who Mustafa Kemal wrote had asserted that the Ottoman government was in need of foreign supervision for some years to come.²³ On the following day, Mustafa Kemal messaged the Erkan-i Harbiye-i Umumiye Riyaseti informing them that Miles was soon to depart Samsun with a contingent of troops, while other officers

²⁰ Güven, *Milli Mücadele’de Mustafa Kemal Paşa’nın Yabancılarla Temas ve Görüşmeleri*, p. 48-9.

²¹ Salahi R. Sonyel, "1919 Yılı İngiliz Belgelerinin Işığında Mustafa Kemal ve Milli Mukavemet", *Türk Kültürü*, p. 85, Kasım 1969, p. 86-87.

²² Mustafa Kemal’den Harbiye Nezaretine, 20 Mayıs 1919, *Atatürk’ün Bütün Eserleri* (İstanbul: Kaynak Yayınları, 1999), Vol. 2, p. 313.

²³ Mustafa Kemal’den Makam-ı Sadaret-i Uzmaya, Başbakanlık Osmanlı Arşivleri, BEO.4575.343090, 21 Mayıs 1919.

Journal of Anglo-Turkish Relations, Volume 2, Number 1, January 2021

MacArthur-Seal, Daniel-Joseph. “A personal visit might help to clear the air”: an encounter with Mustafa Kemal (Atatürk) in the memoirs of a British control officer”, *Journal of Anglo-Turkish Relations*, Vol. 2, No. 1, (January 2021), pp. 3-10.

were to be sent to Amasya and Tokat.²⁴ Hurst’s brief mention of the meeting in his report to Arthur Calthorpe, the British High Commissioner in Istanbul, simply noted that Kemal was “preceding into the interior on a tour of inspection and with the object of maintaining tranquillity”.²⁵

Further intelligence gathering by British officers in the region, however, soon convinced them that Mustafa Kemal was coordinating protests and resistance to Allied policy and encouraging animosity towards local Christians, or what Miles termed in his memoirs “a campaign of pan-turanianism and Jihad by means of speeches in Mosques and market squares”. Miles, Hurst and their fellow officers’ reports were instrumental in leading the British High Commission and military command to press their Ottoman counterparts to demand Mustafa Kemal’s return to Istanbul on 8 June 1919, orders he defied until the Cabinet announced his removal from his post on 23 June.

In part because of the heavy presence of British troops, Mustafa Kemal departed Samsun on 25 May, relocating his command inland to Havza. He was followed by Hurst, who left Samsun on 1 June, having decided to travel to the town after hearing reports of meetings and arrests of Greeks in the area. The following morning, he met with Mustafa Kemal who “received me correctly” and told of his plans to visit Amasya in the coming days.²⁶ Hurst then travelled on to Merzifon, where he met with members of the American mission who expressed their concern regarding developments in nearby Greek villages and the arming of the local Muslim population.²⁷ The mission, composed of a church, college, and hospital, was under the protection of Indian troops who had been based in the town since mid-March. Hurst sent Captan Levien to intercept Miles, who had recently departed Samsun, and ask him to join him in Merzifon, where he arrived on 4 June. In Miles’ memoirs, he remembers meeting the “Vice-Consul” on the road, confusing Levien with Hurst, and does not mention Hurst’s presence in the city thereafter, where he claims to have arrived on 18 March, again evidencing his confusion with dates.

The situation in Merzifon appeared critical to the British officers present in the town. In his memoirs, Miles recalls being told by a member of the mission that the “atmosphere of tension throughout the populace closely resembled that preceding the other tragedies”. With 50 rifles and two machine guns “nothing more than a temporary deterrent”, and two weeks’ worth of food and no secure water supply, Miles gave a dim assessment of the mission’s chances should it come under assault. Hurst’s report mentions the organisation of precautionary measures, such as moving food into the hospital on the site and filling the

²⁴ Mustafa Kemal’den Erkânıharbiye-i Umumiye Riyasetine, 22 Mayıs 1919, *Atatürk’ün Bütün Eserleri*, Vol. 2, p. 321.

²⁵ Hurst’tan Calthorpe’e, 21 Mayıs 1919, FO 371/4157.

²⁶ Hurst’tan Calthorpe’e, 12 Haziran 1919, FO 371/4158.

²⁷ Kemal Arı, “Mustafa Kemal Paşa’nın Samsun’a Çıkışında Tespit Ettiği İlk Bulgular ve Bir Raporu”, Hikmet Öksüz, Mehmet Okur, Bahadır Güneş, ve Ülkü Köksal, eds., *100. Yılında Mondros Mütarekesi ve Karadeniz’de Milli Mücadele Uluslararası Sempozyumu* (Trabzon: Karadeniz Teknik Üniversitesi Yayınları, 2019), Vol. 1, p. 390.

Journal of Anglo-Turkish Relations, Volume 2, Number 1, January 2021

MacArthur-Seal, Daniel-Joseph. “A personal visit might help to clear the air”: an encounter with Mustafa Kemal (Atatürk) in the memoirs of a British control officer”, *Journal of Anglo-Turkish Relations*, Vol. 2, No. 1, (January 2021), pp. 3-10.

cisterns with water.²⁸ Miles and his fellow officers’ activities in Merzifon were cast in a less favourable light by Mustafa Kemal. In a report of 5 June sent to the Prime Ministry he noted the continual contact between Greek and Armenian bandits and British and Americans in the town,²⁹ while in a further report to the Harbiye Nezareti he set out his suspicions that arms were being shipped to the mission and noted the presence of four British officers who he suspected of organising bands of militia together with delegates of the Armenian patriarch.³⁰ Both Hurst’s reports and Miles’ memoirs meanwhile emphasise their attempts to deter any attack and deescalate communal tensions in the region, for which purposes they sent patrols of Indian soldiers through the town and organised a meeting with the kaymakam, müftü, kadı and other locals to impress on them the importance of communal harmony and orderly conduct. A demonstration against the landing in Smyrna held on 9 June was reported to have proceeded in a peaceful fashion, for which Hurst credited these pre-emptive actions. Again, later histories have emphasised the degree of confrontation surrounding these events, even while no such complaints appear in British sources.³¹

Hurst left Miles in Merzifon, departing for Samsun on 10 June. He was robbed on his return journey, leading him to request headquarters to either evacuate officers from interior posts or send sufficient reinforcements to ensure their security. According to Hüsrev Gerede, the incident caused a significant fall out with the British which led in part to the decision to move to Amasya on 12 June, beginning a critical period in the organisation of the national resistance movement.³² In Miles’ memoir, he recalls having received news of the incident on Saturday and departing for Amasya the following morning, deciding that “a personal visit might help to clear the air” with Mustafa Kemal. The weekend following Hurst’s departure fell on the 14-15 June. However, Calthorpe later reported to the Foreign Office that an unnamed British officer had met with Mustafa Kemal on 22 June, which seems the most likely date of their encounter given that it too was a Sunday. The tone of the meeting, in which Mustafa Kemal “claimed that occupation of Constantinople, Smyrna and Adalia were in violation of Armistice. He hated Germans and had never been connected with Committee [of Union and Progress] but he was bitterly disappointed by proceedings of Allies”, is in keeping with the account given in Miles’ memoirs.³³ If the date of Miles’ meeting with Mustafa Kemal was indeed 22 June, then he had arrived on the heels of the Amasya discussions between Rauf, Ali Fuat and Mustafa Kemal, which had concluded the previous night.

Miles’ brief account of their encounter proceeds as follows:

²⁸ Hurst’tan Calthorpe’ye, 12 Haziran 1919, FO 371/4158.

²⁹ Mustafa Kemal’den Sadaret Makamına, 5 Haziran 1919, *Atatürk’ün Bütün Eserleri*, Vol. 2, p. 361.

³⁰ HR. SYS, 2633/2, 10 Haziran 1919.

³¹ Bkz. “İngiliz subay ve askerlerinin yüzüne karşı gür sesle haykırmışlardır”, Menç, *Milli Mücadele Yıllarında Amasya*, p. 59; “İngiliz Subay ve askerlerinin yüzüne doğru haykırdığı gündür”, Mehmet Kılıç, *Amasya Tamimi ve Protokol*, p. 78.

³² Önal, *Hüsrev Gerede’nin Anıları*, p. 36.

³³ Calthorpe’den Curzon’a, 8 Temmuz 1919, *Documents of British Foreign Policy 1919-1939*, Seri 1, VOL. 4. Available online at <https://search.proquest.com/docview/1922975946>.

Journal of Anglo-Turkish Relations, Volume 2, Number 1, January 2021

MacArthur-Seal, Daniel-Joseph. “A personal visit might help to clear the air”: an encounter with Mustafa Kemal (Atatürk) in the memoirs of a British control officer”, *Journal of Anglo-Turkish Relations*, Vol. 2, No. 1, (January 2021), pp. 3-10.

“In Amassia I found Mustapha Kemal ensconced in a school³⁴, I gate-crashed the sentry at the door & found him sitting at a desk in the middle of the room. He stood up with his hand raised to a bell push hanging from the ceiling. We talked in French for 5 mins & then he relaxed & said “Parlez vous Français”. We continued our conversation & he was quite frank. He said he had always been friendly towards the British, but now by allowing the Greeks into Smyrna we had broken faith with them. I replied that the Greeks as allies were occupying an area of strategic importance. My sympathies were entirely with him. He said that he had heard that we were sending troops to Merzifun & begged me to cancel the move. He said that he would resist such a move with a division now in position. I realized that I must immediately contact the troops & guide them through to Merzifun.”

During his return journey to Merzifon, Miles recalled seeing a group of Turkish soldiers digging a trench across the Amasya-Samsun road in preparation for such resistance. Mehmet Arif in his memoirs notes that Mustafa Kemal ordered that incursions inland from Samsun were to be resisted before his departure.³⁵ The purported transcription of a speech given to the people of Amasya by Mustafa Kemal also contains a call to resist the arrival of further British troops.³⁶ Refet, who remained behind in Amasya after Mustafa Kemal’s departure, indeed sent warnings that British troop movements from Samsun would face resistance, leading the Ottoman government to issue a counter-order allowing their passage.³⁷

Miles was not the last British officer to visit Amasya. Lieutenant Col. Ian Smith arrived on 7 July, where he interviewed Refet, who defended Mustafa Kemal’s disregard of orders to return to Istanbul.³⁸ It may be that Smith’s visit lies behind a further account derived from local oral sources of an unnamed British officer who came to the city in July 1919, when he was supposedly surrounded by angry locals and “*bu duruma karşı ister istemez boyun eğmek zorunda kaldı*”, was detained before being escorted back to Havza a week later.³⁹ There are no official records of any such detention of a British officer until March the following year, when Lieutenant Forbes was arrested in the town, a fate which also befell Colonel Rawlinson in Erzurum.

Until their arrests, British officers were confident enough to make many more journeys with small parties to coastal and interior towns of Anatolia: Hurst’s replacement as Relief Officer at Samsun, J. P. Perring, visited Terme, Ünye, Niksar, Erbaa and Amasya in July and Ünye, Fatsa, Ordu, Giresun, Trabzon, and Rize in October. Miles himself was reposted to Bandırma, while other British officers remained in Ankara, Eskişehir, Konya and elsewhere

³⁴ Mustafa Kemal is recorded as residing in the Saraydüzü Kışlası (a building of which has now been reconstructed in a new location to serve as a museum in the city). The school Miles refers to may have been the town’s Mekteb-i idadi, which had been constructed in the grounds of the palace-cum-barracks and which had been used by the military during the First World War, see Emre Kolay, “Arşiv Belgelerin Işığında Amasya Mülkiye İdadi Mektebi Binası”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 12:64 (2019), p. 318-328.

³⁵ Mehmet Arif, *Anadolu İnkılabı: Milli Mücadele Anıları (1918-1923)* (İstanbul: Arba, 1987), p. 28.

³⁶ Demiray, *Resimli Amasya*, p. 135-136.

³⁷ John de Robeck’ten Curzon’a, 28 Ekim 1919, FO 406/41, Şimşir, *İngiliz Belgelerinde Atatürk*, Vol. 1, p. 177.

³⁸ Ian Smith’dan Calthorpe’e, 13 Temmuz 1919, FO 371/4158, Şimşir, *İngiliz Belgelerinde Atatürk*, Vol. 1, p. 51.

³⁹ Demiray, *Resimli Amasya*, p. 141.

Journal of Anglo-Turkish Relations, Volume 2, Number 1, January 2021

MacArthur-Seal, Daniel-Joseph. “A personal visit might help to clear the air”: an encounter with Mustafa Kemal (Atatürk) in the memoirs of a British control officer”, *Journal of Anglo-Turkish Relations*, Vol. 2, No. 1, (January 2021), pp. 3-10.

for many more months.⁴⁰ Indeed, it was only the rupture brought about by the formal occupation of Istanbul that forced their withdrawal and ended temporarily the possibility of dialogue between representatives of the British government and adherents to the National Movement, as prior meetings between Mustafa Kemal and Hurst and Rawlinson, and Miles and his memoirs, attest. The encounters these men and their comrades had with Turkish officers and officials suggest that the hostile remarks and actions focused on in much autobiographical and historical writing about the early months of the War of Independence have been frequently exaggerated and over-emphasised and require more careful treatment by the present generation of historians.

---

⁴⁰ See Hasan Ali Polat, “Millî Mücadele’yi Başlamadan Engellemeye Yönelik Bir Teşebbüs: İtilaf Devletleri’nin Mütareke Hükümleri Uygulamasını Tetkik İçin Anadolu’ya Gönderdikleri Subaylar”, *TYB Akademi*, 27 (2019), p. 119-121.

Journal of Anglo-Turkish Relations, Volume 2, Number 1, January 2021

Boşcan, Liliana Elena. “Activity of the Special Operation Executive in Romania via Turkey, 1943 – 1944”, *Journal of Anglo-Turkish Relations*, Vol. 2, No. 1, (January 2021), pp. 11-23.

Activity of the Special Operation Executive in Romania via Turkey, 1943 - 1944

Liliana Elena Boşcan¹

Abstract

The Anschluss of March 1938 marks the point at which Hitler’s designs for Europe became clearer to Britain and greater prominence was given to considerations about Romania. Between 1938 and 1941 Britain’s only weapon against German ambitions in countries which fell into Hitler’s orbit were military subversive operations — the destruction of the oilfields and the interdiction of supply routes by the Danube and the rail network — but S.O.E. (*Special Operation Executive*) failed. Between 1941 and 1944, the S.O.E. (*Special Operation Executive*) activity was centred on the revival of wireless contacts with Iuliu Maniu, head of the National Peasant Party, aimed at persuading through him Marshal Ion Antonescu to abandon the Axis and the provision of a channel of communication of armistice terms by the Allies (Autonomous Mission, December 1943). The S.O.E. has taken steps to create a reliable communication channel between S.O.E. residents in Istanbul and Bucharest. A network was made through Turkey legations or through emissaries sent to Istanbul, Ankara and Cairo, or by radio broadcast and by agents launched with parachute.

Keywords: S.O.E., Romanian-Turkish Relations, Oil, Balkans, World War II

1. Introduction

In April 1938, Admiral Sir Hugh Sinclair, the Head of the British Secret Intelligence Service (S.I.S. or MI6), approved the creation of a special unit, Section D (Statistical Research Department of the War Office), which would plan sabotage in enemy-occupied lands.² In October 1938, a small section of the War Office known as G.S.R. (General Staff Research)³ was created. To avoid duplication of effort, the G.S.R. moved into Section D. G.S.R. was placed under the supervision of the Director of Military Intelligence and was renamed Military Intelligence Research (M.I.R.).

Romania began to appear in British calculations about Hitler’s intentions in Central and Eastern Europe after the *Anschluss* of March 1938.⁴ The British concluded that their only weapon against German ambitions in countries which fell into Hitler’s orbit were military subversive operations.

The British had better contacts and influential places in Romania than anywhere else in South-East Europe, except perhaps Greece. Yet, because Romania was geographically inaccessible and because Stalin made it clear from the start that he intended to secure a dominant position, their contacts could never be properly used.⁵

M.I.R. recognized that Romania’s oil was particularly tempting to Hitler and considered the problem under two topics – destruction of the oilfields and the interdiction of supply

¹ Assoc. Prof. Liliana Boşcan, Bucharest University, Faculty of History, Department of International Relations and European Studies.

² Nigel West, *MI6: British Secret Intelligence Operations, 1909–45*, London: Weidenfeld and Nicolson, 1983, p. 60.

³ Peter Wilkinson, Joan Bright Astley, *Gubbins and SOE*, London: Pen and Sword, 1997, p. 34.

⁴ Dennis Deletant (ed.), *In and Out of Focus: Romania and Britain. Relations and Perspectives from 1930 to the Present*, Bucharest: British Council, 2005, p. 71–86.

⁵ Elisabeth Barker, *British Policy in South-East Europe in the Second World War*, Macmillan Press, London, 1976, p. 223.

Journal of Anglo-Turkish Relations, Volume 2, Number 1, January 2021

Boşcan, Liliana Elena. "Activity of the Special Operation Executive in Romania *via* Turkey, 1943 – 1944", *Journal of Anglo-Turkish Relations*, Vol. 2, No. 1, (January 2021), pp. 11-23.

routes by the Danube and the rail network. Explosive material was introduced into Romania by various means, including the diplomatic bag, using the Istanbul channel.

At the European level, Romania was the second largest producer, its oil reserves being surpassed only by those of the Soviet Union.

In July 1940, in response to defeat in continental Europe, M.I.R. and Section D were merged with Electra House (propaganda section of the Foreign Office) to form SO2 (Special Operations 2), part of the Special Operations Executive (S.O.E.) created in that month on Churchill's orders with the motto "to set Europe ablaze".

In Romania, the attempt to set the country ablaze had been largely extinguished by the failure of operations to blow up the oil wells. SO2 now turned its attention to building an anti-German resistance within the country. With the consolidation of Romania's alignment with Germany after general I. Antonescu's advent to power in September 1940, SO2 concentrated on developing contacts with pro-British members of the political opposition.

Colonel Bill Bailey, SO2 representative in Istanbul, sent a policy statement to headquarters dated 21 December 1940 upon which he based his discussions with the British Minister Sir Reginald Hervey Hoare⁶ in Bucharest on the agency's plan to create a local pro-Ally organization comprising the residue of Iuliu Maniu's party, dissident Iron Guardists, and "other suitable elements".⁷ The withdrawal of the British Legation meant that there was no S.O.E. officer to coordinate any sabotage action by the Romanians⁸, so they moved their office in Istanbul. For almost three years radio and occasional courier were the means of contact with Romania.⁹ In an attempt to keep abreast of developments in Romania, both de Chastelain¹⁰ and Gibson¹¹ met Romanians passing through Istanbul at a club called Taxim, or contacts with Romanian diplomats.

---

⁶ In 1934, he was appointed Extraordinary Envoy and Minister plenipotentiary to Romania and began serving in 1935. Reginald Hoare was withdrawn from Romania in 1941.

⁷ Dennis Deletant, *British Clandestine Activities in Romania during the Second World War*, Palgrave Macmillan, 2016, p. 78. Maurice Pearton, *British Intelligence in Romania, 1938–1941*, in George Cipăianu, Virgiliu Târău (eds), *Romanian and British Historians on the Contemporary History of Romania*, Cluj-Napoca University Press, Cluj-Napoca, 2000, p. 202.

⁸ Maurice Pearton, *British Policy Towards Romania: 1939–1941*, in Dennis Deletant, Maurice Pearton (eds), *Romania Observed, ed. Enciclopedică, București*, Bucharest: Editura Enciclopedic, 1998, p. 94.

⁹ Dennis Deletant, *British Clandestine Activities in Romania during the Second World War*, Palgrave Macmillan, 2016, p. 83. Ivor Porter, *Operation Autonomous: With SOE in Wartime Romania*, London: Chatto and Windus, 1989, p. 66.

¹⁰ Alfred George Gardyne de Chastelain (1906-1974) studied engineering at London University. On 4 November 1927, he joined Unirea (Phoenix Oil and Transport Company) in Bucharest. His expertise led to his recruitment by MIR in operations to sabotage the oil wells in Ploiești but attacks by the Iron Guard on the British engineers involved in these plans forced him to leave Romania in October 1940. In 1941, he took over from Colonel Bill Bailey as head of SOE in Istanbul. Parachuted into Romania in December 1943 as head of the *Autonomous* mission he was captured and interned in Bucharest until 23 August 1944. On the following day he flew to Istanbul, cf., Dennis Deletant, *British Clandestine Activities...*, p. XII.

¹¹ In February 1941, Harold Charles Lehr Gibson was sent to Istanbul as head of station. Here he had responsibility not only for Turkey but also had to coordinate the work of the displaced in Athens, Belgrade, Bucharest, Budapest and Sofia stations. At the same time Harold Gibson contributed to the Inter Service Balkan

Journal of Anglo-Turkish Relations, Volume 2, Number 1, January 2021

Boşcan, Liliana Elena. "Activity of the Special Operation Executive in Romania via Turkey, 1943 – 1944", *Journal of Anglo-Turkish Relations*, Vol. 2, No. 1, (January 2021), pp. 11-23.

The most active of neutral diplomats was a Turkish citizen named Satvet Lutfi Tozan, an arms dealer and honorary Finnish Consul in Istanbul. In November 1941, Tozan met Iuliu Maniu and Mihai Popovici in the house of the Turkish Ambassador, Suphi Tanrıöver, in Bucharest. Lutfi Bey was at this time collaborating in Istanbul with Commander Vladimir Wolfson of Royal Naval Intelligence.¹²

The following day after Britain's declaration of war Marshal I. Antonescu, who had served as military attaché in London and had a great admiration for Britain, expressed regret in a radio broadcast that his people's centuries-old struggle to preserve its existence, its liberty and its unity had not been understood.¹³

Interruption of Romanian oil production remained a priority for the Allies. The first air raids on the oilfields at Ploiești were carried out by Soviet aircraft between July 1 and August 18 1941, but they appear to have caused little damage.¹⁴

In 1942, the Foreign Office and S.O.E. agreed upon that I. Maniu is "our best hope of starting an anti-Axis movement and that a *coup d'état* would be the goal to aim at".¹⁵

2. The Turkish Channel in the Romanian Secret Negotiations to go out of War (1st of February 1943 - 23rd of August 1944)

The German retreat after the battle of Stalingrad in November 1942 was a turning point for the German advancement in Europe. Starting with that moment, the Anglo-Americans started building upon the idea of launching a Balkan invasion throughout Turkey and weakening the German army by creating a second front in Europe.

Mihai Antonescu¹⁶ looked toward the neutral states also, trying to establish direct contact with the western representatives. The Romanian minister in Bern, N. E. Lahovary, was instructed to contact Vatican's ambassador Bernardini, while he was negotiating with the ambassador in Romania, A. Cassulo. Meanwhile, the Romanian Foreign Affairs Minister in Lisbon, V. Cădere, enquired the Portuguese Prime Minister, Salazar, the British ambassador, and the minister in Madrid, while N.G. Dimitrescu renewed his contact with the Argentinean ambassador, Pereira, asking them to be intermediaries and address the American ambassador,

---

Intelligence Centre (a cover name for MI6) which had been set up in Ankara in December 1939 under the direction of the military attaché, Brigadier Allan Arnold, *cf.*, Dennis Deletant, *British Clandestine Activities...*, p. 4-5.

¹² Dennis Deletant, *British Clandestine Activities...*, p. 89.

¹³ Mircea Agapie and Jipa Rotaru *Ion Antonescu: Cariera militară. Scrisori inedite*, ed. Academiei de Înalte Studii Militare, București, 1993, p. 177. *apud* Dennis Deletant, *British Clandestine Activities...*, p. 91.

¹⁴ Patrick Macdonald *Through Darkness to Light: The Night Bomber Offensive against Romanian Oil, 1944*, Edinburgh: The Pentland Press, 1990, p. 33.

¹⁵ Elisabeth Barker, *British Policy in South-East Europe ...*, p. 224.

¹⁶ Mihai Antonescu was Minister of Foreign Affairs (29 June 1941 – 23 August 1944) and Minister of National Propaganda (26 May 1941 – 23 August 1944).

Journal of Anglo-Turkish Relations, Volume 2, Number 1, January 2021

Boşcan, Liliana Elena. "Activity of the Special Operation Executive in Romania via Turkey, 1943 – 1944", *Journal of Anglo-Turkish Relations*, Vol. 2, No. 1, (January 2021), pp. 11-23.

Carlton Hayes "Romania's wish to make peace with the United Nations as soon as possible".¹⁷

There was also a close connection between Mihai Antonescu and Turkey's representative, Suphi Tanrıöver, the Romanian government having high hopes concerning the role that the Turkish government could assume.

On the other hand, at the end of 1942 and the beginning of 1943 there were further contacts between the *Romanian democratic opposition* and the Anglo-Americans via SOE's channel in Istanbul.

The efforts made by the Romanian government to remain in contact with the Western powers had reached a new level. Thus, on 13 January 1943, Marshal I. Antonescu sent a message to the military attaché from Turkey to convey to the American military attaché that the collaboration with the Allies is conditioned by political guarantees. Romania cannot follow Italy's example, since that would mean the occupation of its territory by the Russian army. If the British and the American army came to the Danube, the Romanian army would fight next to the Dniester River and it would fight off the Red Army.

Within a month of the Tehran Conference Romania began to influence strategic decision-making. A second S.O.E. mission to Romania had been planned in spring 1943. On 9 November 1943, Iuliu Maniu notified to the British that he wished to send a special delegate out of Romania, in order to discuss arrangements for a political change in that country. After consultations with Moscow and Washington, London agreed, notifying to the leader of the P.N.Ț.¹⁸ that the emissary's only function was to discuss the operational details for the overthrow of Antonescu's regime and its replacement with a government ready to accept unconditional surrender.¹⁹ De Chastelain and I. Porter were accompanied by a Romanian sabotage expert, Silviu Meșianu and on 22 December 1943, the three men were dropped in thick mist and were captured a few hours after the parachuting by Romanians.²⁰

What the Romanians did not know about the *Autonomous Mission* is that the British used contacts with the opposition and the Romanian government to confuse the German army. The operation was codenamed "Bodyguard" and managed to persuade the Germans to maintain troops in the Balkans to allow the Allies to land in Normandy.²¹

3. Prince Barbu Știrbey's voyage to Egypt via Turkey (March 1944)

The Romanian opposition and Marshal Antonescu agreed that prince Barbu Știrbey should be sent to London for secret meetings with the British government, given his excellent

¹⁷ Aurel Simion *Preliminarii politico-diplomatice ale insureției române din august 1944*, ed. Dacia, Cluj-Napoca, 1979, p. 269.

¹⁸ Iuliu Maniu was the Leader of the National Peasants' Party (Partidul Național Țărănesc = PNT).

¹⁹ P. Quinlan, *Ciocnire deasupra României. Politica anglo-americană față de România (1938-1947)*, Fundația Culturală Română, Iași, 1995, p. 84.

²⁰ Ivor Porter, *Operation Autonomous ...*, p. 78.

²¹ F. H. Hinsley, G. A. G. Simkins, *British Intelligence in the Second World*, volume 4, Her Majesty's Stationery Office, London, 1990, p. 239.

Journal of Anglo-Turkish Relations, Volume 2, Number 1, January 2021

Boşcan, Liliana Elena. "Activity of the Special Operation Executive in Romania via Turkey, 1943 – 1944", *Journal of Anglo-Turkish Relations*, Vol. 2, No. 1, (January 2021), pp. 11-23.

relations with Great Britain. On 1 February 1944, Alexandru Cretzianu, the Romanian minister in Ankara, was informed by the British government that there would a meeting between the three main Allied powers in Cairo.

In spite of this major change of events, prince Ştirbey left Romania for Istanbul on 1st of March 1944 with a mission from I. Maniu and with I. Antonescu's approval. His destination and the scope of the visit were kept a secret, the justification for the Germans being that he has to buy some cotton (Ştirbey owned a factory that processed cotton). Even though the declared scope seemed legitimate, the Germans realized that he has a secret mission. The Germans could have stopped him at "the Turkish-Bulgarian border, in Svilengrad, but they wanted to avoid any complications with the Romanian authorities".²² Instead, the Gestapo arrested Ştirbey's daughter who was joining him, hoping that he will not continue his journey. Prince Ştirbey did not let this intimidate him and continued his journey.

Once he reached Ankara, the British Secret Services gave him a passport with the name Bond and he left for Cairo. In spite of the efforts made to keep the visit a secret, on 14 March 1944, Reuters published the news that "a Romanian emissary, prince Ştirbey, has left Istanbul to begin the negotiations in Cairo".²³ In addition, Prince Ştirbey's trip was leaked to the Turkish press, making his mission more difficult.²⁴ Even though the Romanian government declared that this was a private visit, the negotiations between the prince and the western representatives began under unfavourable conditions.

On 17 March 1944, Prince Ştirbey started the negotiations with the Allied representatives: lord Moyon (member of the British government residing in the Middle East), Mac Veagh and Novikov, the American and the Russian ambassadors in Egypt.²⁵

La Turquie newspaper mentioned in the article "The Romanian opportunities" from 29 March 1944 the conditions offered to Romania and Finland by Russia:

"The border established in 1940 (the retreat from Bessarabia and Bucovina); The north arm of the Danube and of Sulina; Romania should defeat the Germans; Russia will take actions during the peace conference that Romania should be given the north of Transylvania; the occupation of several cities by the Russians; Romania should give back the industrial equipment built in the occupied regions; the rendition of those who committed war crimes against the Russians."²⁶

On 20 June 1944, Iuliu Maniu sent a message to Alexandru Cretzianu containing detailed plans for the coup d'etat that would lead Romania to the United Nations camp. For the success of the action, Iuliu Maniu asked the U.S.S.R. to undertake a vigorous offensive on the Romanian front and to send to the Anglo-Americans three airborne brigades, in some vital

²² A. Cretzianu, *op. cit.*, p. 140.

²³ *Idem*

²⁴ *Cumhuriyet* Newspaper (16 March 1944): *Rumanyanı sulh şartları. Ankaradaki Rus mahfillerine göre Prens Ştirbey'in teşebbüsü bir Alman oyunu imiş*; *Cumhuriyet* Newspaper (18 March 1944): *Rumanyanın sulh teşebbüsü. Kahireye giden Prens Ştirbey muhalefetin mümesili mi?*

²⁵ A. Cretzianu, *op. cit.*, p. 140.

²⁶ AMAE, fund 71/Turcia [Turkey], volume 64, p. 23.

Journal of Anglo-Turkish Relations, Volume 2, Number 1, January 2021

Boşcan, Liliana Elena. "Activity of the Special Operation Executive in Romania via Turkey, 1943 – 1944", *Journal of Anglo-Turkish Relations*, Vol. 2, No. 1, (January 2021), pp. 11-23.

points around Bucharest.²⁷ Iuliu Maniu decided that General Aldea should cross the front line and treat the conditions of the armistice with the Russians. The crossing of the lines was to take place on the night of August 8-9, 1944. The operation did not take place due to the resumption of fighting.²⁸ In turn, the government was in advanced negotiations in Stockholm with the Soviet ambassador, Mrs. Kolontai.²⁹

On 20 August 1944, when Soviet pressure on the front rose, Iuliu Maniu sent to Cairo that he had decided to act without waiting for a response from the Allies.³⁰ In addition, Mihai Antonescu asked Turkey to act as an intermediary between Romania and the Allies for the conclusion of the armistice, with the consent of the king, the marshal and all members of the opposition. He wanted to know which of the three alternatives were convenient for the Anglo-Americans: sending a Romanian representative to Moscow to conclude the armistice; simultaneous contact with the Americans, the British and the Russians to establish the terms of an armistice; or discussing the terms of the armistice in Cairo with the Allies.³¹

On 23 August 1944, Romania had no other solution than to side with the United Nations and saved what could be saved. On the afternoon of August 23, Marshal I. Antonescu and his main collaborators were arrested. With or without 23 August 1944, Romania was still occupied by the Red Army, as a result of the Tehran agreements.

As a conclusion, if the success of British military clandestine activities in Romania is to be judged by their effectiveness in fulfilling their principal purpose — the destruction of the oilfields and the interdiction of supply routes by the Danube and the rail network — then the verdict can only be one of failure.³² Although in the period from 1940 to 1944 there were a few isolated rail accidents, fires and explosions which might have been ascribed to sabotage, the importance of these in the context of oil production and export to the Reich from Romania was minimal. In fact, the battle for "the black gold" waged by the *Abwehr*³³ with the British and French intelligence agencies was won in 1940.

Secondly, during the 1941-1944 period S.O.E. activity in Romania has depended on the collaboration with Iuliu Maniu. S.O.E. has taken steps to create reliable communication channels between S.O.E residents in Istanbul and Bucharest. Networks were made through the Turkish legations or through emissaries sent to Istanbul, Ankara and Cairo, or by radio

²⁷ Reuben Markham, *România sub jug sovietic*, Fundația Academia Civică, București, 1996, p. 89.

²⁸ I. Ardeleanu, V. Arimia, M. Mușat (eds.), *23 August 1944. Documente*, vol. II, ed. Științifică și Enciclopedică, 1984, p. 346.

²⁹ *Ibidem*, p.374.

³⁰ I. Porter, *op. cit.*, p. 232.

³¹ I. Ardeleanu, V. Arimia, M. Mușat (eds.), *23 August 1944...*, pp. 413 – 414.

³² Dennis Deletant, *British Clandestine Activities...*, pp. 66-89.

³³ Ottmar Trașcă, Dennis Deletant, *The German Secret Services in Romania: "Kriegsorganisation Rumänien"/"Abwehrstelle Rumänien" and Intelligence Cooperation between Romania and Germany over the Defence of the Romanian Oil-Fields, 1939-1944*, in Daniel Dumitran, Valer Moga (eds), *Economy and Society in Central and Eastern Europe: Territory, Population, Consumption*, Papers of the International Conference held in Alba Iulia, 25-7 April 2013 (Vienna/Zurich/Munich: Lit Verlag), 2013, pp. 343 – 62.

Journal of Anglo-Turkish Relations, Volume 2, Number 1, January 2021

Boşcan, Liliana Elena. "Activity of the Special Operation Executive in Romania via Turkey, 1943 – 1944", *Journal of Anglo-Turkish Relations*, Vol. 2, No. 1, (January 2021), pp. 11-23.

broadcast and by agents launched by parachute.³⁴ These channels were functioning with benefit from the help of the Romanian Secret Services, which tolerated their activity.

S.O.E. asked Iuliu Maniu to launch a coup d'état in Romania in the autumn of 1943 and the spring of 1944, although Britain was not interested in its success. The British were interested in the success of the Bodyguard operation.³⁵

The regime change of August 23, 1944 was a severe blow to Germany, which was forced to abandon the Balkans and withdraw its armies to Hungary. At the end of August, the Soviets crossed Romania and Bulgaria and stopped at the Balkan door of Turkey.

Selected Bibliography

1. Primary Sources

Arhiva Ministerului Afacerilor Externe (Archive of the Ministry for Foreign Affairs, Bucharest) (AMAE)

- fond 71Turcia/Turkey
- fond Ankara/Telegrame
- fond 71Germania/ Germany
- fond Problema 77 /Personnel Files

Arhivele Naționale Istorice Centrale (The Central Historical National Archives, Bucharest) (ANIC)

— fond Președinția Consiliului de Miniștri (Presidency of the Council of Ministers)—Cabinetul Militar Ion Antonescu

2. Published collections of documents

Ardeleanu, I., V. Arimia, M. Mușat (eds.), *23 August 1944. Documente*, 4 Vols., ed. Științifică și Enciclopedică, București, 1984.

Arimia, V, Ion Ardeleanu, Stefan Lache (eds.), *Antonescu-Hitler: Corespondență și întâlniri inedite (1940–1944)*, 2 Vols., ed. Cozia, București, 1991.

Documents on British Foreign Policy, 1919–1939 (1949–55), Third Series: 1938–39, 9 Vols., London: H.M.S.O.

Documents on German Foreign Policy [D.G.F.P.], Series D: 1937–1945 (1949–76), 14 Vols., Washington, DC and Arlington, VA: Government Printing Office and London: H.M.S.O.

Foreign Relations of the United States [F.R.U.S.] (1942, Vol. II, Europe, Washington, DC: U.S. Department of State, 1962.

Foreign Relations of the United States [F.R.U.S.] (1944, Vol. IV, Europe, Washington, DC: U.S. Department of State, 1966.

³⁴ cf. Autonomous Mission.

³⁵ Terry Crowdy, *Deceiving Hitler: Double-Cross and Deception in World War II*, Osprey Publishing, 2008.

Journal of Anglo-Turkish Relations, Volume 2, Number 1, January 2021

Boşcan, Liliana Elena. "Activity of the Special Operation Executive in Romania via Turkey, 1943 – 1944", *Journal of Anglo-Turkish Relations*, Vol. 2, No. 1, (January 2021), pp. 11-23.

3. Secondary Sources

Axworthy, Mark, Cornel Scafeşand, Cristian Craciunoiu, *Third Axis, Fourth Ally: Romanian Armed Forces in the European War, 1941–1945*, London: Arms and Armour, 1995.

Barker, Elisabeth, *British Policy in South-East Europe in the Second World War*, London: Macmillan, 1976, Chatto and Windus, 1989.

Constantiniu, Florin, *O istorie sinceră a poporului român*, Univers Enciclopedic, Bucharest, 1997.

Deletant, D., *Hitler's Forgotten Ally: Ion Antonescu and his Regime, Romania 1940–1944*, Palgrave Macmillan, 2006.

Dobrinescu, Valeriu Florin and Ion Pătroi, *Anglia ,si România între anii 1939–1947*, Editura Didactică și Pedagogică, Bucharest: 1992.

Georgescu, Vlad *The Romanians: A History*, Columbus, OH: Ohio State University Press, 1991.

Glantz, David M., *Red Storm over the Balkans*, Lawrence, KS: University Press of Kansas, 2007.

Porter, Ivor, *Michael of Romania: The King and the Country*, London: Sutton Publishing, 2005.

Porter, Ivor, *Operation Autonomous: With S.O.E. in Wartime Romania*, London: Chatto & Windus, 1989.

Quinlan, Paul D. *Clash over Romania: British and American Policies towards Romania, 1938–1947*, Los Angeles, CA: American Romanian Academy, 1977.

Simion, Aurel *Preliminarii politico-diplomatice ale insurec, tiei române din august 1944*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1979.

4. Newspapers

Adevărul

Akşam

Cumhuriyet

Tan

Vatan

Appendices

Appendix-1: Sir Reginald Hervey Hoare, Envoy Extraordinary and Minister Plenipotentiary to Romania, was withdrawn from Romania in 1941.

Akşam Newspaper (17 February 1941)

Cumhuriyet Newspaper (17 February 1941)

Tan Newspaper (17 February 1941)

Romanyadan Ayrılan İngiliz Ve Belçika Sefirleri Dün Geldiler

**İngiltere Büyük
Elçisi Buradan
Mısır'a Gidecek**

Romanyada Bulunan
İngiliz Kolonisinden
Mürekkep 142 Kişilik
Bir Kafile de Geldi

İngilterenin Romanya'da diplomatik misyonerlerini koruyan diplomatik Bükreş elçisi Sir Reginald Howe ile belçikalı ve belçikalı, seferi erkân ve Romanya'da bulunan İngilizlerden mürekkep 142 kişilik bir kafile, perşembe günü kuzul vapuru ile Köstence'ye giden İzmir vapuru dün saat 15.45 de İstanbul'a gelmiştir. Aynı vapurda Belçikalı diplomatik elçi Vikent Dupont, Bulanda elçinin eşi Beyan Van Hara, bu memleket kolonistinden 56 kişi ve bir Amerikalı misyoner de ayrılmışlardır. Sir Reginald Howe bugünkü Mısır ve Vikent Dupont'un da Ankara'ya gideceklerdir. Dün gelen misafirlere, yolcu misyonerinde memur elçileri komutanlıklar erkân ve koloni idaresinde karşılanmıştır.

Sade İngiliz, sağda Belçika sefirleri vapurdan çıkarken

Reginald'ın Matbuata Beyanâtı

"Bütün Romanyalılar İngiliz Tayyarelerinin Gelmesini Bekliyorlar."

Köstence Konsolosu da Şunları Söylüyor:
Almanların Çok Yakında Bulgaristana Gireceği Zannındayım

Vatan Newspaper (17 February 1941)

Dün "İzmir Vapuru" ile Köstence'den Gelenler Bize Romanyadan Mühim Haberler Getirdiler...

(İngilterenin Bükreş Elçisi Sir Reginald Howe'nin Romanya'da Bulunan İngiliz Kolonisinden Mürekkep 142 Kişilik Bir Kafile ile İstanbul'a Gelmesi)

İngilterenin Bükreş Sefiri Dün Geldi

"... Balkan Birliğinin Ölümünü Gördüm!.."

Diyen Sefir İtâce EM:

"Kısmet Ben de Birliğe İhtiyacı ve İhtiyacı De Gördüm."

Dün gelene gün İngiltere Bükreş elçisi, İtâce Emine Hanım

Journal of Anglo-Turkish Relations, Volume 2, Number 1, January 2021

Boşcan, Liliana Elena. “Activity of the Special Operation Executive in Romania *via* Turkey, 1943 – 1944”, *Journal of Anglo-Turkish Relations*, Vol. 2, No. 1, (January 2021), pp. 11-23.

Akşam Postası Newspaper (17 February 1941)

Journal of Anglo-Turkish Relations, Volume 2, Number 1, January 2021

Boşcan, Liliana Elena. “Activity of the Special Operation Executive in Romania *via* Turkey, 1943 – 1944”, *Journal of Anglo-Turkish Relations*, Vol. 2, No. 1, (January 2021), pp. 11-23.

Appendix-2: Evolution of the Romanian Oil Production from 1938 to 1945³⁶

Year	Total Production — in tons —	Domestic Consumption — in tons —	Export — in tons —
1938	6, 610, 000	1, 647, 046	4,159 ,325
1939	6, 240,000	1,784,750	3,848 ,403
1940	5,810,000	1, 862, 000	3,192 ,523
1941	5, 453,000	1, 810, 887	3, 683 ,028
1942	5, 665, 000	2, 097, 053	2 ,947,334
1943	5, 273,000	2, 007, 005	2,797 ,616
1944	3, 525, 000	1, 108, 148	1, 338,681
1945	4, 680, 000	1, 443, 852	185, 997

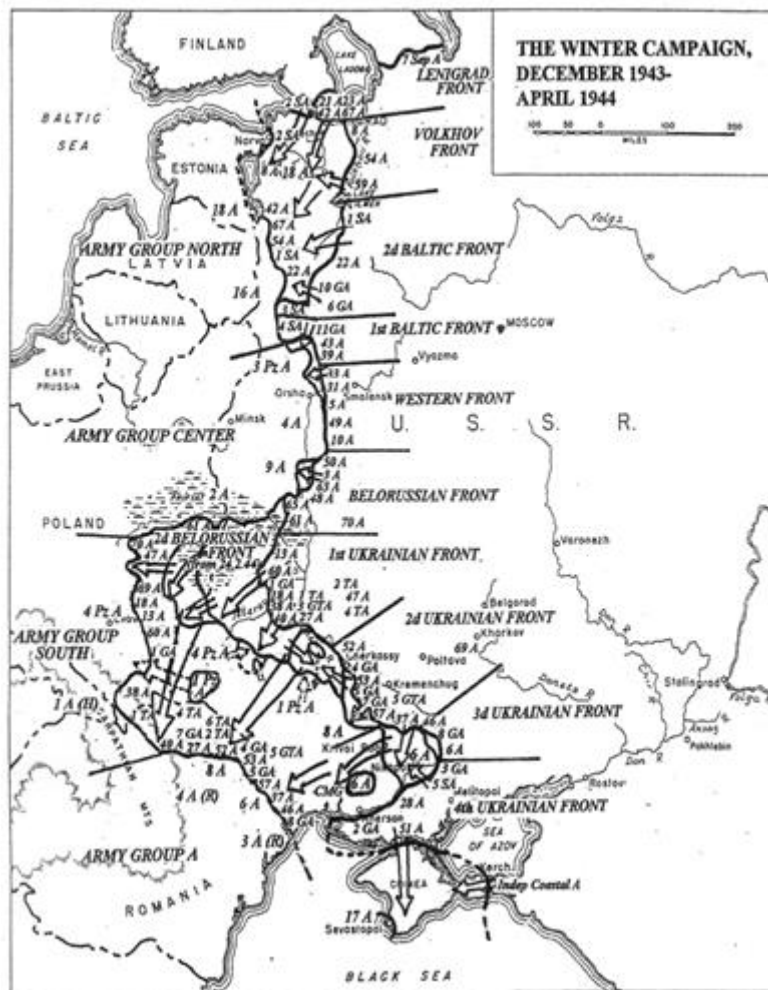
³⁶ Ilie Manole, Constantin Hlihor (eds.), *Armata Roşie în România*, Bucureşti, 1995, pp. 158-160, *apud* Gh. Buzatu, *Istoria petrolului românesc/ History of Romanian Oil*, Ed. Demiurg, Iaşi, 2009, p. 460.

Journal of Anglo-Turkish Relations, Volume 2, Number 1, January 2021

Boşcan, Liliana Elena. “Activity of the Special Operation Executive in Romania *via* Turkey, 1943 – 1944”, *Journal of Anglo-Turkish Relations*, Vol. 2, No. 1, (January 2021), pp. 11-23.

Appendix-3: The Winter Campaign, December 1943-April 1944³⁷

The Soviet offensive (Operation Iași- Chișinău) began on 20 August 1944 with the forces of the armies of the Ukrainian Fronts 2 and 3, under the command of General R. Malinovsky and General F. Tolbuhin. On August 21, Soviet troops captured the city of Iași and began advancing on Bucharest. The front of the German-Romanian forces was collapsing.

³⁷ David M. Glantz, *The Soviet-German 1941-1945: Myths and Relities: A Survey Essay*, The Strom Thurmond Institute of Government and Public Affairs Clemson University, 2001, p. 68.

Journal of Anglo-Turkish Relations, Volume 2, Number 1, January 2021

Yamaç, Müzehher. "History of UK Devolution and Local Governance", **Journal of Anglo-Turkish Relations**, Vol. 2, No. 1, (January 2021), pp. 24-46.

History of UK Devolution and Local Governance

Müzehher Yamaç¹

Abstract

The United Kingdom, which is a constitutional monarchy governed by parliamentary democracy, has a unitary structure, but places great emphasis on regional governance and decentralisation. Central government holds the powers of legislative, executive and judicial powers; transfers some of its executive powers to local government units. In the post-1980 period, transformations in the administrative field were instigated with the reform efforts towards local governments. The introduction of elected mayors, inspired by the European and American experience, into the English local political landscape has brought an additional dimension to political representation and new electoral opportunities for the voters to make judgements on their local political leaders. The purpose of this study is to reveal the ongoing development of local authorities in England to the present day, through the lens of the historical perspective. In this context, this paper discusses the emergence of local governments in the development process, how the structural situation was handled and where it is located and dealt with the variability and examined in the academic literature.

Key Words: United Kingdom, England, Local Governments, Mayoral Government, Local leadership

Introduction

In England, which is accepted as the cradle of local governments, local governments have a structure whose roots go deep into history. The UK-made structure is run by the same Parliament and national government and has a strong central structure due to the doctrine of Parliament's rule. Central government holds the powers of legislative, executive and judicial powers; it transfers only a part of its executive powers to local government units. Executing in England it consists of the Royal, Special Council, Council of Ministers, Prime Minister, Cabinet and Public administration units. Although there is no written "Constitution", the constitutional legal system is valid. The election system, on the other hand, has been established on a simple majority basis and allows regional representation. Local governments are a form of organisation in which the people are directly represented. For local services, there are specialised units in a specific area at the regional level and many special-purpose management units.

Historical Development of Local Governments

Two main struggles dominate even the briefest histories of UK local government. The first is that of localities seeking freedom from the centre to raise their own revenues to govern themselves. The second is that of towns, seeing their interest as being significantly different from those of more rural surrounding areas, and again seeking freedom to govern themselves in their own preferred ways.

Historically, the country was composed of counties, parishes, boroughs, and towns. Local councils expanded as industrialisation and population pressures forced the creation of

---

¹ Assoc. Prof. Dr., Namık Kemal University, Department of International Relation, E-mail: myamac@nku.edu.tr

Journal of Anglo-Turkish Relations, Volume 2, Number 1, January 2021

Yamaç, Müzehher. "History of UK Devolution and Local Governance", **Journal of Anglo-Turkish Relations**, Vol. 2, No. 1, (January 2021), pp. 24-46.

urban and rural administrations.² In England, the first law to appoint local governments was made in 1601. In this law made by Queen Elizabeth I, there were articles regarding the duties and powers of local governments in the fight against poverty.³ Rapid industrialisation, urbanisation and population growth in the 18th century led to changes in the economic and social structure, and local governments assumed more responsibility in solving the emerging problems. They ensured that basic services such as healthcare, workhouses, housing, waste management and education services were performed within the public health protection functions.⁴ The state provided the production and distribution of services with its institutions, personnel and other opportunities in England during this period. Central government had administrative and courts' judicial controls over local governments. In this respect, the autonomy of local governments was limited to setting rules and doing business in the area reserved for them.⁵

The structure of the UK local government system was only possible in the 19th century as it began to take on its current form as county, non-county borough, and parish administrations. The provinces, as an administrative unit, were the units carried out by "sheriffs" whose management went back far into history and were appointed by the king. This responsibility passed to the magistrates over time. Municipalities were cities whose status was specified by the king with an edict. The cities were run by a group called the "aldermen" with the mayor chosen by a limited group. Villages were small units originally gathered around the church and administered by the church minister.⁶ These local administrations became untenable from the 18th century onwards. With the Industrial Revolution, the structure of cities changed, and the existing administrative systems were insufficient in the face of the rapid migration from the countryside and villages to cities. There was a need for new structures given the emerging problems in health, education, housing, transportation, infrastructure and the environment. The central government aimed to solve existing problems with new organisations and laws. They attempted to answer these needs through many legislative amendments. The most significant laws of structural evolution in local governments in the United Kingdom can be listed as follows:⁷

1835 Municipal Corporations Act - An initial 178 directly-elected municipal boroughs in England and Wales replaced self-electing and frequently corrupt medieval corporations. In Scotland, the 1833 Burgh Reform Act had introduced similar reforms. 1888 Local Government Act - Established 62 elected county councils and 61 all-purpose county borough councils in England and Wales. This was followed by the Local Government (Scotland) Act

---

² David Wilson and C. Chris Game, *Local Government in the United Kingdom*, Fifth Edition, Palgrave Macmillan, 2011, p. 53.

³ Maurice Bruce, *The Rise of the Welfare State: English Social Policy, 1601-1971*, London: Cox- Wyman, 1973, p. 5.

⁴ Graeme Betts, *Local Government and Inequalities in Health*; Aldershot: Avebury, 1993, p. 38.

⁵ Anthony Harold Birch, *The British System of Government*, 1. Edition, London: Routledge, 1998, p. 6.

⁶ *Political Science Quarterly*, Vol. 2, No. 4, p. 638. <https://www.jstor.org/stable/i311087>

⁷ Wilson and Game, p. 57.

Journal of Anglo-Turkish Relations, Volume 2, Number 1, January 2021

Yamaç, Müzehher. "History of UK Devolution and Local Governance", **Journal of Anglo-Turkish Relations**, Vol. 2, No. 1, (January 2021), pp. 24-46.

1889.1894 Local Government Act - Established within county council areas a network of 1,270 urban and rural district and non-county borough councils. Town Councils (Scotland) Act 1900 established equivalent Scottish structure.1899 London Government Act - 28 Metropolitan borough councils complete the modern structure of local government.1929 Local Government and Local Government (Scotland) Acts - Abolished Boards of Poor Law Guardians and transferred their responsibilities to local authorities.1963 London Government Act – Replaced the London County Council (LCC), establishing in 1965 London’s two-tier Greater London Council (GLC) of 33 boroughs, plus Inner London Education Authority (ILEA).1972 Local Government Act – Abolished county boroughs and established from 1974, a two-tier structure in England and Wales: 47 counties incorporating 33 non—metropolitan districts, plus, in 6 metropolitan areas, 6 counties and 36 districts. 1972 Local Government (Northern Ireland) Act – Replaced 73 local authorities with 26 single-tier district councils, elected by proportional representation. 1973 Local Government (Scotland) Act – Established, from May 1975, a largely two-tier structure: 9 regional and 53 district councils, plus three unitary island councils, to replace over 400 authorities that had existed since 1929.1985 Local Government Act – Abolished the GLC and the 6 English metropolitan county councils. The LLEA was abolished in April 1990. 1994 Local Government (Scotland) and (Wales) Acts - From 1996, replaced Scottish and Welsh two-tier systems with, 32 and 22 unitary councils respectively. In parallel, 46 new English unitary councils were created by Statutory Orders, in place of five county and 58 district councils. 1999 Greater London Authority Act and Local Government Act 2000 - Created the UK’s first directly-elected executive mayor and a 25 member Assembly, both first elected in May 2000.

2009 Local Government and Public Involvement in Health Act - Created a further 9 English unitary councils, in place of seven county and 37 district councils.2010–Present - The Coalition Government’s Localism Act, introduced in 2010, aimed to give councils more freedom from Westminster control. The aim of the Localism Act 2011 is to ‘reverse years of creeping state control’ and shift power from central government back into the hands of individuals, communities and councils - allowing local people the freedom to run their lives and neighbourhoods in their own way. The Act was a major piece of legislation affecting a wide range of existing housing, planning and local government legislation. This was followed by the adoption of the Local Government Finance Act 2012, Care Act 2014, Infrastructure Act 2015, Cities and Local Government Devolution Act 2016. After 2015, the Cameron government designed more robust governance structures over major urban centres. As of 2020, ten combined authorities exist, including Greater Manchester and West Midlands. The Act abolished the nine regional government offices and regional development agencies which had been in place in England. It favoured the creation of local enterprise partnerships, which placed communities and businesses at the centre of decision-making, and directly elected

Journal of Anglo-Turkish Relations, Volume 2, Number 1, January 2021

Yamaç, Müzehher. "History of UK Devolution and Local Governance", **Journal of Anglo-Turkish Relations**, Vol. 2, No. 1, (January 2021), pp. 24-46.

mayors, which would bring "direct accountability" and "increase the confidence of central government to give powers away".⁸

Structure of Local Governments in the UK

In the UK, local governments are organisations that operate according to the powers and duties assigned to them by Parliament and are managed by elected local bodies in matters related to the residents of a particular residential area, a specific region or district. They are created entirely by Parliament and have the power to change and eliminate parliamentary borders. Each ministry has organised its service area at regional or sub-levels. The most important feature is that they have the right to exercise a certain level of jurisdiction. The current structure of local governments was largely created by the Local Governments Act of 1972, enacted in April 1974, and the arrangements made in 1986. A three-class system was created by reducing the number of existing local government units. According to this classification, the first tier is the county, metropolitan and non-metropolitan; the second tier is the district; and the third tier is the parish. The Greater London Council was also regulated.⁹

Scotland, Wales and Northern Ireland each have a unitary, single-tier system of devolved government, including nominated First Ministers and departmental ministers for the region. England has a mixed system of either single-tier local government in the form of unitary authorities, London boroughs and metropolitan district councils; or two-tier local government with county councils as the upper tier and district or borough councils as the lower tier. In England, Wales and Scotland there are also smaller units of local representation, known as parishes in England and community councils in Wales and Scotland. However, these are not uniform and do not cover the whole population.

In the 1980s, local and regional governments were transformed and reorganised in England, as in all European countries. Within the framework of the Neo-Liberal policies implemented, the Thatcher government in Britain declared local governments inefficient, and legislated the privatisation or centralisation of its powers and duties. The intervention of the central government and the increasing tendencies towards centralisation resulted in the narrowing of local governments and areas of activity.¹⁰ After these years; the state's role in providing services transitioned from the production of services to becoming the primary buyer of services. In the financing method, the state delegated some of its powers directly to the users.¹¹

---

⁸ *Communities and Local Government Committee, Localism: Third Report of Session, 2010-12, Volume I: Report, together with formal minutes, oral and written evidence, House of Commons (9 May 2011), London: The Stationary Office Limited.*

⁹ Wilson and Game, p. 57.

¹⁰ Frieder Nashold, *New Frontier in Public Sector Management: Trends and Issues in State and Local Government in Europe*; (Translated by Andrew Watt): Berlin, Walter de Gruyter, 1996, p. 136.

¹¹ Julian Le Grand, "Paying for or Providing Welfare", *The Cost of Welfare*; Ed. Nicholas Deakin- Robert Page; Aldershot: Avebury, 1993, p. 87.

Journal of Anglo-Turkish Relations, Volume 2, Number 1, January 2021

Yamaç, Müzehher. "History of UK Devolution and Local Governance", **Journal of Anglo-Turkish Relations**, Vol. 2, No. 1, (January 2021), pp. 24-46.

The 1990s saw globalisation and integration processes rapidly increasing in the world. Important regulations that will lead to changes in the institutional structure of the European Union also coincide with this period. In the conferences organised by the European Parliament in 1992 Maastrich Treaty, 1994 and 1996, the importance of local governments and their contribution to a more democratic European Union was emphasised. By transferring more resources to local and regional administrations, "Subsidiarity", which envisages the increase of their autonomy, will be able to protect the rights and freedoms of people living in local communities.¹² A White Paper was prepared in order to provide a framework for the growing European Union structure and to support the Principle of Displacement at the European Union scale. It consists of the Public Servants White Paper published in 1994 on continuity and change, and the Books Continuity and Change Forward published in 1995.¹³

In the process of the European Convention that started in 2002; With the European Constitution and the Lisbon Treaty, on the one hand the powers of the European Union institutions were strengthened, and local governments were strengthened on the other. By defining the European Union central government, regional and local government levels, it is emphasised that there is no hierarchy between them by limiting central government, union organisations, local administrations, and regional administrations.

The text of the European Union Constitution signed in Rome in 2004 and the regulations in the attached protocols included regulations that would enable more active participation of local and regional governments.¹⁴ In the Lisbon Agreement signed in 2007, new regulations were made in this direction by emphasising the principle of "subsidiarity" with local and regional government.¹⁵

The concept of "local governance" is used to express the authority of local governments shared with private and public sectors and voluntary organisations in the provision of local services. External effects also forced local governments to structural changes in the ongoing process.¹⁶ Within the EU development line, it gives more importance to local and regional governments and makes new regulations.¹⁷ Under the Charter of European Local Governments Autonomy; The expression "public responsibilities will be used generally and preferably by the units closest to the citizen" emphasises the principle of displacement.

---

¹² Christian Kirchner, "Competence Catalogues and the Principle of Subsidiarity in A European Constitution", *Constitutional Political Economy*, C. 8, S. 1, March, 1997, p. 73.

¹³ http://ec.europa.eu/governance/white_paper/index_en.htm

¹⁴ Muhammet Kösecik, "Yerel ve Bölgesel Yönetimler Açısından Avrupa Birliği Bütünleşme Süreci ve Anayasası", *Avrupa Perspektifinde Yerel Yönetimler*, Ed. Hüseyin Özgür ve Bekir Parlak, Alfa Aktüel, Bursa, 2006, s. 31.

¹⁵ www.eu-newgov.org/database/docs/p19ad13_regional_subsidarity_begg.pdf

¹⁶ Michael Goldsmith, "The Europeanisation of Local Government", *Urban Studies*, Edinburgh, Scotland, C. 30, 4/5, 1993, p. 68.

¹⁷ A. G. Toth, "The Principle of Subsidiarity in The Maastricht Treaty", *Common Market Law Review*, Volume: 29, Issue: 6, Kluwer Academic Publishers, Netherlands, 1992, p. 1079.

Journal of Anglo-Turkish Relations, Volume 2, Number 1, January 2021

Yamaç, Müzehher. "History of UK Devolution and Local Governance", **Journal of Anglo-Turkish Relations**, Vol. 2, No. 1, (January 2021), pp. 24-46.

Within the framework of the regulatory rules brought by the Union, nine regional administrations were established in 1994. Their main function is to support the government's effective policy development towards the needs of local communities. Eight regional development agencies and regional boards were created in 1998. With the Law on Regional Development Agencies, these agencies are given the task of determining regional strategies for areas such as transportation, waste disposal, housing, culture and tourism. The effectiveness of the private sector has been enhanced through institutional arrangements in contracts, franchises and voluntary services.

Until 1990, local governments were narrow in their duties, and local governments started to share their powers and responsibilities with "Quango" organisations and agencies defined as semi-official community organisations or semi-independent non-governmental organisations organised at local and regional levels.¹⁸ NGOs; As organisations that work independently from the government, they work in cooperation with central government and local governments, and great importance is attached to many organisations and voluntary communities, making a significant contribution to the economy, environment and human health. According to the figures of "UK Civil Society Almanac" (NCVO, 2010); "Civil Society" in the UK generated a total of £ 157 billion pounds in 2008, with 900,000 Organisations and a 1.6 billion workforce. 171,000 Volunteers and Community Groups generated £ 35.5 billion in revenue. Of the 668,000 employees, 68% are women and 63% are working full time.¹⁹

The other part of revenues came from individuals £ 13.1 billion, £ 12.8 billion (36%) came from government sources. Almost half of government funds belong to local governments. More than half of the Volunteer and Community Organisations (VCGs) are small organisations called "micro-organizations" and their annual income is less than £ 10,000. 438 large organisations have 44% of the sector income.²⁰

There are 343 local authorities in England. The structure of government varies between them. They cover: Two-tier areas, where authorities share local government functions. These areas are covered by county councils and district councils. There are 26 county councils, which provide social care and some aspects of transport and education. The counties are subdivided into 192 district councils, which manage neighbourhood services like waste collection. Single-tier areas, where one authority carries out all local government functions. These areas comprise of 32 London boroughs, 36 metropolitan districts (including in areas

¹⁸ Chris Skeltcher, Stuart Weir, Lynne Wilson, *Advance of the Quango State*, LGIU, London, 2000, p. 1.

¹⁹ Jenny Clark, David Kane, Karl Wilding, Jenny Wilton, UK Civil Society Almanac" (NCVO, 2010); "Civil Society" in the UK.,

<http://ncvo-app-wagtail-mediaa721a567-uwkfinin077j.s3.amazonaws.com/documents/ncvo-uk-civil-society-almanac-2010-small.pdf>

²⁰ David Cane, James Allen, *Counting the Cuts, The Impact of Spending Cuts on the UK Voluntary and Community Sector*,

http://www.ncvo.org.uk/images/documents/policy_and_research/funding/counting_the_cuts.pdf

Journal of Anglo-Turkish Relations, Volume 2, Number 1, January 2021

Yamaç, Müzehher. "History of UK Devolution and Local Governance", **Journal of Anglo-Turkish Relations**, Vol. 2, No. 1, (January 2021), pp. 24-46.

like Greater Manchester and the West Midlands), and 55 unitary authorities such as Bristol and North East Lincolnshire.²¹

Local Administrative Units

In England today, the number of the main elected local authorities is 354. There are 22 major local governments in Wales and 32 in Scotland.²² The first level and the largest of the local government units is not to express a county, a city, but a settlement; It refers to a large region with many cities. The provinces to take the form of a local administration were provided by the Local Administrations Law of 1888.²³

With the 1972 Act of Parliament, enacted in 1974, their number was reduced to 47 (39 provinces in England and 8 provinces in Wales). With the regulation of 1974, 6 metropolitan cities with special status were established in the main cities. However, with the 1986 regulation, the total number of provinces was again reduced to 47.²⁴ Today, the provinces exist only in non-metropolitan areas. There are regions and municipalities that are second-tier units in metropolitan areas and London. Provincial councils are formed in the provincial local administration, and local services are managed by these councils.

The counties are sub-divided into 192 district councils, which manage neighbourhood services like waste collection. Single-tier areas, where one authority carries out all local government function. These areas comprise of 32 London boroughs, 36 metropolitan districts (including in areas like Greater Manchester and the West Midlands), and 55 unitary authorities such as Bristol and East Lincolnshire.²⁵

Regions (District) are sub-level local government units within provinces that are formed by dividing according to certain measures. Existing municipalities (non-county boroughs), urban districts and rural districts (rural districts) were abolished before the arrangement in 1972 and replaced by regional assemblies.

The powers and duties of the metropolitan provincial councils were distributed to 36 regional councils with the regulation made in 1986. The duties of the regional councils are the close environmental services directly related to the daily life of the people. Regional councils; It is structured as units directly responsible for single-level local services in metropolitan areas and as the second stage of the provincial system in non-metropolitan areas.²⁶

²¹ <http://www.instituteforgovernment.org.uk/explainers/local-government>

²² Wilson and Game, p. 86.

²³ Ziya Çoker, *Türk Mahalli İdarelerinin Sorunları Açısından İngiliz Mahalli İdareleri*, T.C. İçişleri Bakanlığı Tetkik Kurulu Yayınları: 6, Ankara, 1970, p. 26.

²⁴ M. Ali Yıldırım, "Tarihi Gelişim içinde İngiliz Mahalli İdareleri", *Türk İdare Dergisi*, Yıl: 62, Sayı: 389, Aralık, Ankara, 1990, p. 175.

²⁵ <http://www.instituteforgovernment.org.uk/explainers/local-government>

²⁶ Hikmet Kavruk, *Anakent'e Bakış, Türkiye'de Anakent Belediyeciliği ve Kent Hizmetlerinin Yönetimi*, Hizmet-İş Sendikası Yayınları, Ankara, 2002, p. 112.

Journal of Anglo-Turkish Relations, Volume 2, Number 1, January 2021

Yamaç, Müzehher. "History of UK Devolution and Local Governance", **Journal of Anglo-Turkish Relations**, Vol. 2, No. 1, (January 2021), pp. 24-46.

Parishes are the smallest administrative unit of the local government in small residential areas within the regions, with more than 200 voters. According to the 1972 regulation, it is compulsory to create a Parish council in places with 200 voters, whereas places with fewer voters are free to form a Parish council if the parish population so resolve. In these places, the people gather in Parish Meetings at least once a year to make decisions, and it consists of all voters. Although the upper limit of a council is not specified, it has at minimum five members and has to meet at least four times a year.²⁷

Greater London Authority

In the early 1960s; In general, all UK local governments showed some inadequacies according to changing conditions. The main ones are; The cumbersome bureaucratic structure caused by the presence of a large number of hierarchical local governments, the strife and resource waste caused by rural and urban administrations, the need for a different structure for each size, the confusion of authority in big city areas, the limits of some large urban local administrations were inadequate and aging. For example, the old London City administration, called the London County Council (LCC), did not include the rural area, and the city borders were insufficient. Considering the size of the metropolitan area, the diversity of its functions and being an international center, the Greater London Council was established in the 1963 arrangement. The establishment of GLC was completed in 1965. The reorganisation of the British local governments outside London was accomplished by the work carried out by the Redcliffe - Maud Commission, referred to as the president, in 1970 and came into force in 1972.²⁸

The Greater London Administration (GLA) was abolished by the Conservative Party under Margaret Thatcher, with a law passed in 1985, effective from 1986. As a reflection of its aim to cut local government spending, the government also dissolved other metropolitan local governments established in 1974, such as Birmingham, Leeds, Manchester, Newcastle, Liverpool and Sheffield. As a reason; they argued that the spending of local governments tended to increase significantly, that the services provided by these local governments could be provided more effectively and efficiently by sub-local governments in metropolitan areas, and the law was put into effect despite intense criticism and the opposition campaign.²⁹ The Conservative Party government, which prioritised liberal economic policies, tried to reduce the total expenditures of local governments and started to implement radical policies such as tight control over local governments' revenues and expenses, and the privatisation of some local services.

The Labour Party came to power in the general elections held on May 1, 1998. The London Metropolitan Municipality Act (Greater London Authority Act) was approved by the

²⁷ Colin Frank Padfield, Tony Byrne, *Social Services, Made Simple* Books, Oxford, 1990, p. 339.

²⁸ Redcliffe Maud, Bruce Wood, *English Local Government Reformed*, Oxford University Press, 1976, p. 12.

²⁹ Norman Flynn, Steve Leach, Carol A. Vielba, *Abolition or Reform: The GLA and the Metropolitan County Councils*, Macmillan, London, 1985, p. 11

Journal of Anglo-Turkish Relations, Volume 2, Number 1, January 2021

Yamaç, Müzehher. "History of UK Devolution and Local Governance", **Journal of Anglo-Turkish Relations**, Vol. 2, No. 1, (January 2021), pp. 24-46.

referendum held in 1999, as they had promised in the election declarations, and a London Metropolitan Municipality was established again. With this arrangement, the London Metropolitan City Council consists of a directly elected mayor and 25 members.³⁰

According to the founding law, the main task outlines of the Greater London Council (GLC) are; Comprehensive planning for London's development and determination of strategic policies, establishment of an effective communication, transportation and traffic system, providing or assisting in the provision of good quality housing for the entire population living in London, performing health and safety services, rest in London and increasing the opportunity to have fun and offering them to the public in the most convenient way.³¹

Services and Duties of Local Governments

In England, local governments can fulfill and use the powers and duties given to them by law. There is no strict rule to ensure that public services are shared objectively between central and local governments. However, in practice it permits or requests the implementation by the administrations and no local government unit is allowed to exceed their legal powers.

Although local governments lost their responsibilities in some important services over time, they gained new and more responsibilities closely related to the lives of citizens such as personal social services, education, housing and city planning.³² As a matter of fact, while local governments have lost functions in providing public services with some economic content such as gas, water, electricity, they have started to work in important social services such as unemployment, poverty, aid, education, housing, health.³³ As a result of the arrangements made, local governments have been reshaped as institutions that supervise and cooperate with employers and businesses.

Education includes nursery provision, primary, youth, community education and adult education, and covers both compulsory and vocational education. Educational services, the legal basis of which was laid in 1944-1945, also include subjects such as food in schools, milk, scholarship provision and education for special educational needs. The central-local balance has changed fundamentally since 1980. Until the 1988 Education Reform Act, a different law was enacted each year, which was delegated to local government. With the 2006 Education and Supervision Act, higher standards have been adopted and inspired by the Swedish school system, the 2010 Academy Law made it necessary to seek the approval of local governments in order for primary and secondary schools to become academies. The role of families at secondary level has been extended with legal changes in recent years. In the

³⁰ Muhammet Kösecik, "4 Mayıs 2000 Büyükşehir Belediyesi Seçimlerinin Getirdikleri: Londra'da Yeni Dönem", *Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi*, Cilt. 9, Sayı. 3, Temmuz, 2000, p. 73.

³¹ Asuman Çezik, *İngiliz Mahalli İdareleri İçinde Büyük Londra İdaresi GLC (Greater London Council) ve Çalışmaları*, T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı, Yayın No: 1710-SPD:319, 1980, p. 9.

³² G. W. Jones, "Local Government in Great Britain, 1988-89", *Local Government and Urban Affairs in International Perspective*. Ed. Joachim Jens Hesse, Baden, 1991, p. 167.

³³ Allan Cochrane, *Whatever Happened to Local Government?* Buckingham Open University Press, 1993, p. 11.

Journal of Anglo-Turkish Relations, Volume 2, Number 1, January 2021

Yamaç, Müzehher. "History of UK Devolution and Local Governance", **Journal of Anglo-Turkish Relations**, Vol. 2, No. 1, (January 2021), pp. 24-46.

management of the schools, this role was given to the school boards, and parents were given more voice. The 2004 Law, which covers issues such as the vocational education of young people, the disabled, and the provision for children in care, repealed the 1970 Local Authority Social Services Act. With this law, the existing authority was redesigned, the local authority budget was redirected, and in 2010/2011, this budget was increased to £ 240 million pounds with the Social Care Reform.

As cultural, entertainment and sports services; Services such as the construction and maintenance of theaters, museums, libraries, sports facilities, parks and gardens are among the common duties of the provincial and regional councils.³⁴

In England, which does not have a central police force, with the law of 1946, the organisations in small units were removed and included within the borders of the region. Until 1990, police services were in local government services. In London Metropolitan Administration (GLA), while the police agency was directly affiliated to the interior ministry, it was assigned to GLA in 2000. In England, the responsibility of the police service belongs to the city councils. Services are carried out by police committees, two thirds of which are members of the assembly and one third of which are judges, similar to other councils.³⁵

Services such as highways, transportation and traffic management are among the most shared services among central government, provincial and regional councils. Topics such as food safety standards, household waste collection and disposal, air pollution, and workplace inspections are under the responsibility of the regional and metropolitan regional councils and other public space cleaning jobs are shared by the regions and provinces. While the relevant ministry is undertaking the main roads, provincial councils, unitary councils (unitary), metropolitan districts and districts in London and GLA take responsibility for other primary and secondary roads. Other highway construction, maintenance repairs, traffic management, and street cleaning services are the responsibility of the regional councils.³⁶

Health care; It is guided by the National Health Service (NHS), affiliated to the British Ministry of Health. NHS continues its many services in the healthcare sector without charge to patients. The biggest allowance (£ 126 billion pounds) in the 2011 budget, after social security, was allocated to the health sector.³⁷

The Public Health Act, which covers the issues of clean water, sanitary housing, food control, and treating infectious diseases, came into force in the 1870s. In 1940, National Public Health services came into force. However, they lost some of their functions in 1948 and 1974 as local governments undertook important duties in environmental health. Regional water authorities were established to provide water-related services, and then these services were privatised. The framework of these services has been expanded with the health programs

³⁴ Wilson and Game, p. 128.

³⁵ Ibid, p. 137.

³⁶ Ibid, p. 142.

³⁷ Public Sector Financ Bulletin, National Statistics, www.gov.uk/government/organisations/hm-treasury/

Journal of Anglo-Turkish Relations, Volume 2, Number 1, January 2021

Yamaç, Müzehher. "History of UK Devolution and Local Governance", **Journal of Anglo-Turkish Relations**, Vol. 2, No. 1, (January 2021), pp. 24-46.

that came into effect in 2004, 2005, 2007 and 2010. Within the scope of NHS plan targets, patients were sent abroad to France, Germany and Belgium by evaluating the treatment options of the patients in order to reduce the waiting times of the hospital and taking a maximum 3-hour flight distance. Primary Care Trusts (PCTs), the local commission of the NHS, is empowered to sign bilateral agreements with overseas healthcare providers, to approve treatment outside the European Economic Area (EEA).³⁸

Health services were carried out by local councils until 1974 and transferred to private health institutions after this date. Thatcher's Conservative government introduced an open tender system for services at the central government level, with two separate laws in 1980 and 1988. Until 1986, 68% of all health services were put out to tender and 20% were won by the private sector.³⁹ In 2016/17, the sector's net assets continued to grow beyond pre-crisis levels and reached a new peak of £131.2bn.⁴⁰

Housing construction is a task given to local governments in the UK. Local governments establish independent companies for large residential areas. These companies have representatives in the executive boards of the local government, central government and private sector. Financial supervision is carried out by the local government and is responsible to Parliament. The construction of residential areas is done using the resources of the local administrations, additional assistance of the central administration, and private sector facilities. In urban areas, the duties of the land, distribution of the new-build housing, determining the rental and sale conditions, collecting the rents, annual maintenance, renting the vacant houses belong to the local administrations. Generally, the public sector serves the low income groups and the private sector for the middle and upper income groups. In 1979, with a law enacted, GLC handed over a significant portion of its housing business to local governments, but retains the management of residences in central London. With the same law, it was stipulated that 1/3 of the local authority houses built were for sale.

The Housing Revenue Account cap that controls local authority borrowing for house building will be abolished from 29 October 2018 in England, enabling councils to increase house building to around 10,000 homes per year. The Welsh Government is taking immediate steps to lift the cap in Wales. The Housing Infrastructure Fund, funded by the NPIF, will increase by £500 million to a total £5.5 billion, unlocking up to 650,000 new homes.⁴¹

Privatisation of the services of local governments was realised for the first time with the Housing Law in 1980.⁴² The law gave tenants the right to purchase their houses at a discount.

³⁸ <https://www.nhs.uk/using-the-nhs/nhs-services/gps/gp-online-services/departments>

³⁹ Kieron Walsh, *Public Services and Market Mechanism: Competition, Contracting and new Public Management*, New York, St. Martin's Press, 1995, p. 134.

⁴⁰ <http://almanac.fc.production.ncvocloud.net/sector-finances/> UK Civil Society Almanac 2020, Data/Trends/Insights-almanac

⁴¹ <http://www.gov.uk/government/publications/budget-2018-documents/budget-2018>

⁴² H. Howard Davis, "The Fragmentation of Community Government: Enabling or Disabling Local Government"; *Chocies fort he Future*, Ed. Steve Leach-Howard Davis, Buchingam, Open University Press., 1996, p. 11.

Journal of Anglo-Turkish Relations, Volume 2, Number 1, January 2021

Yamaç, Müzehher. "History of UK Devolution and Local Governance", **Journal of Anglo-Turkish Relations**, Vol. 2, No. 1, (January 2021), pp. 24-46.

Thus, although it was aimed to transfer the powers of local administrations to the public and reduce bureaucracy, only 10% of the housing stock could be sold until 1987.⁴³ Apart from the few successful examples, the localisation of housing services policy was not successful enough.⁴⁴ In 2004, more than 500,000 sales were made, so the stock could only drop below 3 million.⁴⁵

Local governments in the UK have been providing library services for 150 years. A significant amount of allocation was not allocated until 1919. Comprehensive and effective public library services were approved by the 1964 Public Libraries and Museums Law. Since 1990; although the number of libraries has gradually decreased, open hours, book stocks, electronics and other stock have increased.⁴⁶

Services such as arts, entertainment and leisure activities are available at the request of the councils; it is provided in different ways and according to different priorities and in different standards. Services such as museums, art galleries, concert halls, sports facilities, tourism development are evaluated within this scope. GLC; It manages and maintains venues such as theaters, concert halls, art galleries, exhibition halls, museums, parks and gardens, sports facilities. All touristic facilities are under GLC control.⁴⁷

The private sector was included in the provision of services such as education, health, and housing, and the public private sector competition was enabled. However, it is seen that the responsibility of financing and fulfilling services such as education and health remains predominantly the domain of public administration units. Only 7% of students go to private sector schools, and 15% of the population have private health insurance. Most health services are provided by the National Health Department at the national level.⁴⁸

Local governments; They have to apply via the tender method for the provision of certain services such as maintenance of public spaces, road maintenance, cleaning of buildings, garbage collection, maintenance of vehicles, canteen and catering services. 58% of local government employees work in education and training services, 14% work in social services and 8% work in other service areas.⁴⁹

Local government remains the largest component of public sector employment and has responsibility for a wide range of local services including schools, social services,

---

⁴³ Chriss Pickvance, "The Difficulty of Control and the Ease of Structural Reform. British Local Government in the 1980's"; *State Restructuring and Local Power; A Comparative Perspective*; Ed. Chriss Pickvance-Edmond Preteceille; London, Pinter Publisher, 1991, p. 70.

⁴⁴ Stewart Lansley, Sue Goss; Christian Wolmar, *Councils in Conflict: The Rise and fall of the Municipal Left*, Macmillan, London, 1989, p. 101.

⁴⁵ Wilson and Game, p. 146.

⁴⁶ Jonathan Davies, *Taking Stock: The Future of Public Library Service*, London: Unision, 2008, p. 22.

⁴⁷ Wilson and Game, p. 149.

⁴⁸ Nirmala Rao, *Towards Welfare Pluralism*; Aldershot: Dartmouth, 1996, p. 5.

⁴⁹ Stephen Bach; Ian Kessler, *The Modernisation of the Public Services and Employee Relations Targeted Change*, Palgrave, Macmillan, 2012, p. 20.

Journal of Anglo-Turkish Relations, Volume 2, Number 1, January 2021

Yamaç, Müzehher. "History of UK Devolution and Local Governance", **Journal of Anglo-Turkish Relations**, Vol. 2, No. 1, (January 2021), pp. 24-46.

environmental and leisure services. Although local authorities employ a smaller proportion of social care staff, there are approximately 50,000 social workers in the UK.⁵⁰

Volunteer organisations have become increasingly effective in providing public services; they assumed duties in the production and delivery of the services financed by the state and local administrations. Public aids and wages can cover up to 30% or all of their revenues.⁵¹

Today, local governments have become part of a complex organisational mosaic. In the provision of local services; The concept of "local governance" is used to express the authority of local governments shared with the private and public sector and voluntary organisations.⁵² While management is mainly related to state institutions; The concept of governance is used as a concept that involves many non-state actors and agencies and is more related to processes.

Local governments also provide policies and services to tackle the problems of more at-risk groups of society and disadvantaged children, the elderly and the disabled, through partnerships that are viewed as new paradigms. The main examples of these partnerships starting from 2000 are: Local Strategic Partnerships (LSPs), Sustainable Community Strategies (SCSs), Local Region Agreements (LAAs), Multi-Region Agreements (MAAs).⁵³

Local Development

There are 12 regions in the UK that are determined for regional development. These regions are South East, London, North West, East, West Midlands, Yorkshire and Humber, Scotland, South West, East Midlands, Wales, North East and Northern Ireland. Regional development policies and strategies; It is determined by the Department for Business, Innovation and Skills (BIS) and the Ministry for Local Governments (Department for Communities and Local Government), and implementation is carried out through Regional Development Agencies and other supported professional organisations.

EU Local Development Policies are implemented by local actors. The role of municipalities in local development is very important. "Local Development Management" has been adopted as a new paradigm in Urban Management. Local Development; It is divided into six categories: physical development, social development, cultural development, economic development, political development and effective municipal management. Effective municipal management includes; citizen-oriented management, strategic planning,

---

⁵⁰ <http://www.Local Government Association, Local Authority Services/Lga.gov. Uk / lga / aio / 15142112>

⁵¹ Norman Flynn, "A Mixed Blessing? How The Contract Culture Works"; Sweet Charity; *The Role and Workings of Voluntary Organizations*, Ed. C. Hanvey-T. Philpot; Routledge; 1996, p. 60.

⁵² H. Howard Davis, "Quangos and local Government: A Changing World" *Local Government Studies*, 22:2, 1996, p. 9.

⁵³ Vivien Lowndes, Helen Sullivan, "Like a Horse and Carriage or a Fish on a Bicycle?"; *Local Government Studies*, 30:1, 2004, p. 52.

Journal of Anglo-Turkish Relations, Volume 2, Number 1, January 2021

Yamaç, Müzehher. "History of UK Devolution and Local Governance", **Journal of Anglo-Turkish Relations**, Vol. 2, No. 1, (January 2021), pp. 24-46.

performance management, transparent management, good governance, total quality management.⁵⁴

Municipality Management in the UK

Local governments have a say in the issues concerning the people of the various regions in England. They are managed and represented by local government councils. The decision-making power lies in the local councils, which are directly elected by the Parliament. The Parliament, which has partial autonomy, is the body directly responsible for the decision-making and implementation of the policy. In nearly 400 local authorities, local communities and the public are dealing with nearly 20,000 elected councillors, about 700 different issues, and providing nearly three million employment opportunities. Councillors are elected for a four-year term with a one-degree election.⁵⁵ The members of the council elect one councillor each year as the chairman of the council. With legal personality, they can buy and sell goods, make contracts and borrow. Assemblies are organised in the form of committees, and their main task is to agree important policies by discussing them.⁵⁶

Councillors are elected by members of the assembly, inside or outside the assembly. Every political party represented in the Parliament has the right to nominate a candidate for the presidency. Apart from the big city municipalities and municipalities, the provincial, urban and rural regions, the council president chairs the council meetings and represents the city as a prestigious civic representative. The duties of the presidents differ according to the size of the local unit.

Although the assembly has absolute power in the local government unit, it can transfer some of the powers to the committees if it wishes. Committees are usually established with 15-20 members. Assemblies organise services through committees and subcommittees according to their service areas. Some of the committees established such as education, health, social security, finance, fire brigade, child and social aid committees have been made compulsory by law. Local governments can also establish general or special-purpose committees in their service areas.

If it is written by the Crown that they will be given the title of "Lord" to the mayor in establishment status, the mayor of that municipality is called "Lord Mayor". This title has only a spiritual superiority feature. In units other than that, only the "Mayor" title is used. The duties of mayors who are given the title of "Chairman" in provinces, urban areas or rural areas outside the big city municipalities and municipalities differ according to the size of the local unit. Social tasks gain great weight and priority in large units. The status of the mayors is more symbolic. Duties of elected Mayors; providing political leadership and making

⁵⁴ Preuss Lutz, *Addressing Sustainable Development Through Public Procurement: The Case of Local Government*, Emerald Group Publishing, 2009, p. 213.

⁵⁵ Wilson and Game, p. 36.

⁵⁶ G. W. Jones, "Local Government in Great Britain, 1988-89", *Local Government and Urban Affair in International Perspective*. Ed. Joachim Jens Hesse, Baden, 1991, p. 167.

Journal of Anglo-Turkish Relations, Volume 2, Number 1, January 2021

Yamaç, Müzehher. "History of UK Devolution and Local Governance", **Journal of Anglo-Turkish Relations**, Vol. 2, No. 1, (January 2021), pp. 24-46.

recommendations in political frameworks. The council they are affiliated with decides on new laws, political framework and budget, and appoints the council managers. With metropolitan municipalities; It is a feature of the local system in England that others have separate duties and powers with separate statuses. In the local government system, big cities are self-sufficient for financial and administrative aspects and are responsible for all services such as local planning, industrial development, environmental regulations, environmental health, tax collection, environmental cleaning, parking, cemeteries, funerals, pavements, and public toilets. The small city administration, on the other hand, was shared among the local administrative units by taking into account the characteristics of the settlement type.⁵⁷

The London Metropolitan Municipality is designed as a local government unit that leads the general quality of issues that concern all of London, prepares plans, and provides collaboration and coordination among the London municipalities.⁵⁸

The London administration differs from the rest of the country as the Greater London Administration - GLA. The Greater London Administration consists of the Mayor, the London City Council, and support staff as a unified agency. For London; Considering its features, different bodies, duties, powers and services are provided from other local administrative units. For London and its surroundings, the Greater London Council has been established to replace the county councilsof elsewhere. Within the area in which it is responsible for council administration, London Municipalities (London Boroughs) are divided into 32 administrative levels.

After the 2000 law; The mayor and the Parliament were elected by direct election for the first time. This situation gives the mayors authority to provide political leadership, offer a political framework, budget proposal, and make management decisions within the political framework.⁵⁹ Planning, economic development, health, transportation, culture, environment, police, fire and emergency services are among their responsibilities.

The Mayor of London is the spokesperson of the city and sets policies to ensure the development of the city. London Transport works with the Metropolitan Police, the London Fire and Emergency Planning Administration, and sets their budgets. He is responsible for managing the London Development Agency, which provides local development of projects on determining London's economic and transformational strategies, contributing to its sustainable development, investment, efficiency, competitiveness, improving the talents of the people and providing employment.⁶⁰ These bodies are under the control of the London City Council. Since the Assembly is responsible for voters both legally and politically, it does not only work as a decision-making body but also has executive powers. It is responsible for balancing the

⁵⁷ <http://www.london.gov.uk/what-we-do/housng-and-land/what-we-do/health>

⁵⁸ <http://www.london.gov.uk/about-us/jobs-and-working-city-hall>

⁵⁹ Colin Copus, *Leading the Localities, Executive Mayors in English Local Governance*, Manchester University Press, UK, 2013, p. 10.

⁶⁰ Fact Sheet; *Spatial Planning and Urban Renewal in London*, Legislative Council Secretariat <http://www.legco.gov.hk/yr07-08/english/sec/library/0708fs09-e.pdf>

Journal of Anglo-Turkish Relations, Volume 2, Number 1, January 2021

Yamaç, Müzehher. "History of UK Devolution and Local Governance", **Journal of Anglo-Turkish Relations**, Vol. 2, No. 1, (January 2021), pp. 24-46.

Mayor's policies by closely examining their decisions. It investigates the issues that are important for the city and publish their suggestions and findings.⁶¹

The power and responsibilities of local authorities are defined by law. In other words, local governments have the freedom to exercise powers that are not against the law. Powers and functions are gathered in assemblies. The key element on the agenda of local government reform is the approval of political leadership for the local community. Local governments need approved leaders and those who are politically responsible should be visible.⁶²

Political Leadership of Elected Mayors

Leadership roles, authority and power in the field of activity given to local administrations by the society have increased in England today.⁶³

The first local referendums were held in 2001. Most have continued to reject the idea of the elected mayor. During 2012, the coalition government initiated 10 further mayoral referendums in England's largest cities but only one, Bristol, opted for an elected mayor. The mayoral system on offer in the 2012 referendums was vague, with mayoral powers and accountability mechanisms left undefined. Turnout figures of around 24% in Manchester, Nottingham and Bristol, rising to 35% in Bradford, suggested, as in earlier mayoral referendums, that the public is at best lukewarm in expressing a view about this opportunity. Overall, there is no evidence of widespread public support, yet the prospect of more mayors remains firmly on the policy agenda.⁶⁴

The first elected executive mayors took office in 2002, but only in a very small number of local councils: 11 in total (excluding the London mayor) at the outset. Common factors in the development of the political leadership of the elected mayors of Britain: developing the political leadership by creating strength, specific alliances or coalitions needed to meet the needs of the parliamentary party groups, managing the dynamics and tensions of the parliamentary party groups, developing community-wide mayor support networks, management to expand the authoritative limits of their networks, to develop and maintain a high political public profile, and to have the leadership requirement they face in managing the assembly and society.⁶⁵

As a support program in the development of political leadership, the "Local Vision project" aims at system change through leadership development. "National Future Vision Program"; It is an initiative believed that it will be more useful for people working on solving local problems.

⁶¹ <http://www.london.gov.uk/government/publications/local-leadership-new-approaches-improving-the-health-communities>

⁶² Tony Blair, *Leading the Way: A New Vision for Local Government*, London, Institute of Public Policy Research, 1998, p. 51.

⁶³ Leadership Centre for Local Government, 2008.<http://www.localleadership.gov.uk>

⁶⁴ John Fenwick; Howard Elcock, "Elected Mayors: Leading Locally?" *Local Government Studies*, 40:4, 2014, p. 581-599.

⁶⁵ Copus, p. 48.

Journal of Anglo-Turkish Relations, Volume 2, Number 1, January 2021

Yamaç, Müzehher. "History of UK Devolution and Local Governance", **Journal of Anglo-Turkish Relations**, Vol. 2, No. 1, (January 2021), pp. 24-46.

In the last twenty years, restructuring of public administration in local governments has continued. The radical change among these works was the "Next Steps" Initiative published in 1988, and then the "Competition for Quality" program launched in 1991 and "Citizen Charter" program applied to local units from the center. The impact of these initiatives can still be seen today. Among the developments are the decline in official policy, the spread of public and stakeholder engagement, increased support for participation, and the centralisation of local authority and power transfer. It is possible to follow these developments closely with good practices. Tower Hamlets-Young President / PB, Bradford-Elderly Participation, Redbridge-Redbridge, and South Tyneside- Neighborhood Assessment examples are successful examples of community participation in local government decision processes. As new trends in participation in Local Administrations; Applications such as transfer of powers to local government, separation from official processes, direct democracy, neighborhood management, large community bank and leading societies (value transfer, e-participation, participatory budgeting) are seen.⁶⁶

Directly elected mayors are the political leaders of the council and have overall responsibility for council policy and the delivery of services. Adequately resourced mayoral offices and advisory staff, with no legislative restrictions on size or budget. Mayors appoint a cabinet of no more than 10 councillors and decide their portfolios. (Copus, 2013:210). Councillors provide an important role in holding the executive to account by examining and questioning the decisions made. Only the full council can decide the budget and annual plans of key services.⁶⁷

New Localism

The terms autonomy and democracy, especially with reference to localism and promotion of local democracy involve defining local autonomy:- as freedom from higher authorities, by the effects of local governance and its freedom to achieve particular outcomes, as the reflection of local identity, the ability of communities to reflect their own sense of place and meaning within localities.⁶⁸ Localism in British politics has seen many forms, and in its current avatar it is being debated as the Decentralisation and Localism Bill in the Westminster parliament. According to Davies; localism of a kind can be traced back to Aristotle who argued that intermediary groups are essential to the exercise of liberty and freedom in a state, failing which there can be no opposition to tyranny.⁶⁹ During the nineteenth century; the Industrial Revolution and imperialism that shaped Britain moved the

⁶⁶ <http://www.services.parliament.uk/documents/commons-information-office/102pdf>

⁶⁷ <http://www.londoncouncils.gov.uk/who-runs-london/london-elections/elected-mayors>

⁶⁸ Lawrence Pratchett, "Local Autonomy, Local Democracy and the New Localism", *Political Studies*, 2004, Vol. 52, p. 358-375.

⁶⁹ Jonathan S. Davies, "New Localism", in *The Oxford Handbook of British Politics*, Ed. by M. Flinders, A. Gamble, C. Hay and M. Kenny, Oxford, Oxford University Press, 2009, p. 405.

Journal of Anglo-Turkish Relations, Volume 2, Number 1, January 2021

Yamaç, Müzehher. "History of UK Devolution and Local Governance", **Journal of Anglo-Turkish Relations**, Vol. 2, No. 1, (January 2021), pp. 24-46.

focus of governance away from the local, whilst national and global interest dominated political discourse.⁷⁰

New localism is the term to describe the shift in power back to the local, taking place today from horizontally across public, private, and civic networks. The concept of new localism can be traced back to the new urban politics of the late 1990s where urban localities began to feel the brunt of economic globalisation.⁷¹ In the UK, the concept of new localism began life under the New Local Government Network in relation to 'third way' thinking. The drive towards new localism can be seen as a result of the recognition, on behalf of the New Labour government, of the limited success of the post 1997 local government modernisation agenda. The Conservative-Liberal Democrat coalition government that formed after 2010 General Election maintained the focus on localism as a key policy, though they pledged to move away from the top-down 'big' government approach of New Labour. Instead they moved towards a localism in which communities took on responsibility for delivery of services, rather than allocation of resources which remained centralized.⁷²

New localism can be viewed as a just response to the complexity of modern governance and one which allows for dimensions of trust, empathy and social capital to be developed in aid of civic engagement. The following ideas have been put forward as representing the institutional expressions of new localism: - More directly elected single purpose bodies - A string neighbourhood government and - The rise of strategic local government. New localism is new in the sense that it marked a break away from the mainly managerialist local government reforms towards recognising and prioritising the role of community empowerment and local involvement as a major policy target.⁷³

The new localism has two key features. Firstly, it recognises the importance of national standards and priorities as a driving force for public policy. Secondly, the new localism also recognises the primacy of the institutions of local governance in delivering public services on behalf of the centre, as well as wider arguments for locally sensitive policy implementation and community leadership.⁷⁴ New localist policies enable a more efficient and effective way of meeting community: Localism means that public services are more likely to reflect the needs and preferences of communities as local citizens have the opportunity to directly set priorities and the nature of local services. They also have a greater ability to hold their local decision-

---

⁷⁰ Mark Evans, David Marsh, Gerry Stoker, "Understanding Localism", *Policy Studies*, 2013, Vol. 34, No. 4, p. 401.

⁷¹ Susan E. Clarke, "The New Localism: Local Politics in a Global Era", in *The New Localism, Comparative Urban Politics in a Global Era*, Ed. by G. Goetz, S. E. Clarke, Sage Publications, London, 1993, p. 2.

⁷² Evans, Marsh, Stoker, p. 403.

⁷³ Joe Painter; Lena Dominelli, Gordon Macleod, Andrew Orton, Roksha Pande, *Connecting Localism & Community Empowerment: Research Review and Critical Synthesis for the ARHC Connected Community Programme Project Report*, Durham University, 2011, p. 12.

⁷⁴ Lawrence Pratchett, "Local Autonomy, Local Democracy and the New Localism", *Political Studies*, Vol. 52, 2004, p. 369.

Journal of Anglo-Turkish Relations, Volume 2, Number 1, January 2021

Yamaç, Müzehher. "History of UK Devolution and Local Governance", **Journal of Anglo-Turkish Relations**, Vol. 2, No. 1, (January 2021), pp. 24-46.

makers to account. Localism; ensures power and authority is shared around: Extreme concentration of power and authority is a risk to all societies. Localism; is one way of ensuring that power and authority is spread around communities rather than concentrated in one place, improves the coordination and integration of public services, builds community resilience, Localism spurs innovation. Localism is good for local democracy, reduces the overall cost of government: Localism involves shifting a range of decisions from central government to communities.⁷⁵

Conclusion

Although it has a unitary structure, it can be seen that great importance is attached to local governments in its historical development in England, a country where decentralisation can be implemented. The reason why local governments are strong is that they have a centuries-long history and values. Local government in the UK has been subject to many different reforms. Traditional local administration was centred very much on a notion of community and providing services for localised benefit. In the 20th century, the system underwent a long period of centralisation, as the national government became concerned with social inequalities and the provision of national public services.

In today's world, which has undergone a major change, the process of democratisation also greatly affects state administration and control systems. In England, which has a strong traditional structure, it is seen that local governments have instigated important changes in this process. Today, it shares many powers and responsibilities with organisations set up at regional and local levels. In this way, by eliminating the drawbacks of the centralist structure, they are provided with a more democratic structure. The realisation of local democracy can only be achieved by high participation of the people in local administrations. Nonetheless, the push for devolution in the 21st century, predominantly through the Localism Act, has led to a significant asymmetry of powers in different parts of the UK.

As a result, Local government is: a form of geographical and political decentralisation, in which directly elected councils, created by and subordinate to Parliament, have partial autonomy, to provide a wide variety of services, through various direct and indirect means, funded in part by local taxation.

On the other hand, it is observed that they attach great importance to elected political leadership in local governments and make efforts for their development. As in the case of London Metropolitan Borough; elected local governments are effective in expressing community identity, emphasising diversity, encouraging innovation and learning, appropriate collaboration and rapid response, ensuring citizenship and participation, providing political education and training, and disseminating power. It is understood that the changes in the functions of local governments will continue within the framework of the cultural, political, social and economic values of England.

⁷⁵ <http://localism.nz/proposal/10-reasons-to-give-localism-a-chance/>

Journal of Anglo-Turkish Relations, Volume 2, Number 1, January 2021

Yamaç, Müzehher. "History of UK Devolution and Local Governance", **Journal of Anglo-Turkish Relations**, Vol. 2, No. 1, (January 2021), pp. 24-46.

Thus, new localism was new in the sense that it marked a break away from the mainly managerialist local government reforms to recognising and prioritising the role of community empowerment and local involvement as a major policy target.

References

A. G. Toth, "The Principle of Subsidiary in the Maastricht Treaty", *Common Market Law Review*, Volume: 29, Issue:6, pp. 1079- 1107, Kluwer Academic Publishers, Netherlands, 1992.

Bach, Stephen; Ian Kessler, *The Modernisation of the Public Services and Employee Relations Targeted Change*, Palgrave, Macmillan, 2012.

Berts, Graeme, *Local Government and Inequalities in Health*; Aldershot: Avebury, 1993.

Birch, Anthony Harold, *The British System of Government*, London: Routledge, 1998.

Blair, Tony, *Leading the Way: A New Vision for Local Government*, London: Institute of Public Policy Research, 1998.

Bruce, Maurice, *The Rise of the Welfare State: English Social Policy, 1601-1971*, London: Cox- Wyman, 1973.

Çezik, Asuman, *İngiliz Mahalli İdareleri içinde Büyük Londra İdaresi GLC (Greater London Council) ve Çalışmaları*. Yayın No:1710-SPD:319, Ankara: T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı; 1980.

Clarke, Susan E., (1993). "The New Localism: Local Politics In a Global Era", *The New Localism, Comparative Urban Politics in a Global Era*, Ed. Goetz, S.E. Clarke, London, Sage Publication, 1993.

Cochrane, Allan, *Whatever Happened to Local Government?* Buckingham UK: Open University Press, 1993.

Çoker, Ziya, *Türk Mahalli İdarelerinin Sorunları Açısından İngiliz Mahalli İdareleri*, Yayın No: 6, Ankara: T.C. İçişleri Bakanlığı Tetkik Kurulu, 1970.

Communities and Local Government Committee, "Localism" Third Report of Session 2010-12, Volume I: Report, together with formal minutes, oral and written evidence, House of Commons (9 May 2011), London: The Stationary Office Limited.

Communities and Local Government Committee, *Localism: Third Report of Session, 2010*.

Copus, Colin, *Leading the Localities, Executive Mayors in English Local Governance*, Manchester University Press, UK, 2013.

Davies, Jonathan S., *The New Localism*. The Oxford Handbook of British Politics. Edt. M. Flinders, A. Gamble, C. Hay and M. Kenny. Oxford: Oxford University Press, 2009.

Journal of Anglo-Turkish Relations, Volume 2, Number 1, January 2021

Yamaç, Müzehher. "History of UK Devolution and Local Governance", **Journal of Anglo-Turkish Relations**, Vol. 2, No. 1, (January 2021), pp. 24-46.

Davies, Steve, *Taking Stock: The Future of Public Library Service*, London: Unison, 2008.

Davis, Howard, "Quangos and local Government: A Changing World" *Local Government Studies*, 22:2, 1996.

Davis, Howard, *The Fragmentation of Community Government: Enabling or Disabling Local Government*; Chocies for the Future Ed. Steve Leach-Howard Davis, Buehingam, Open University Press, 1996.

Davis, John, *Central Government and the Towns in the Urban History of Britain*, M. Daunton (ed), Volume III 1840-1950, Cambridge University Press, 2000.

Evans, Mark; Marsh, David; Stoker, Gerry, "Understanding Localism", *Policy Studies*, 34:4, 401-407, 2013.

Fenwick John; Elcock, Howard, "Elected Mayors: Leading Locally?", *Local Government Studies*, 40:4, 581-599, 2014.

Flynn, Norman, "A Mixed Blessing? How The Contract Culture Works"; Sweet Charity; *The Role and Workings of Voluntary Organisations*: (Ed. C. Hanvey - T. Philpot); Routledge, 1996.

Flynn, Norman; Leach, Steve; Vielba, Carol A., *Abolition or Reform: The GLC and the Metropolitan County Councils*, London: Macmillan, 1985.

Jones, G.W., "Local Government in Great Britain, 1988-89", *Local Government and Urban Affairs in International Perspective*, Ed. Joachim Jens Hesse, Baden- Baden: Namos Verlag, 1991.

Kavruk, Hikmet, *Anakent'e Bakış Türkiye'de Anakent Belediyeciliği ve Kent Hizmetlerinin Yönetimi*, Ankara: Hizmet-İş Sendikası, 2002.

Kırchner, Christian, "Competence Catalogues and the Principle of Subsidiarity in A European Constitution", *Constitutional Political Economy*, C.8, S.1, March, 1997.

Kösecik Muhammet, "4 Mayıs 2000 Büyükşehir Belediyesi Seçimlerinin Getirdikleri: Londra'da Yeni Dönem", *Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi*, Cilt: 9, Sayı:3, Temmuz, 2000.

Kösecik, Muhammet, "Yerel ve Bölgesel Yönetimler Açısından Avrupa Birliği Bütünleşme Süreci ve Anayasası", *Avrupa Perspektifinde Yerel Yönetimler*, Ed. Hüseyin Özgür ve Bekir Parlak, Alfa Aktüel, Bursa, 2006.

Lansley, Stewart; Goss, Sue; Wolmar, Christian, *Councils in Conflict: The Rise and Fall of the Municipal Left*, London: Macmillan, 1989.

Le Grand, J. "Paying for or Providing Welfare", *The Cost of Welfare*; (Ed. Nicholas Deakin- Robert Page); Avebury: Aldershot, 1993.

Journal of Anglo-Turkish Relations, Volume 2, Number 1, January 2021

Yamaç, Müzehher. "History of UK Devolution and Local Governance", **Journal of Anglo-Turkish Relations**, Vol. 2, No. 1, (January 2021), pp. 24-46.

Localism, Comparative Urban Politics in a Global Era, Ed. G. Goetz, S.E. Clarke, London: Sage Publications, 1993.

Lowndes, Vivien; Sullivan, Helen, "Like a Horse and Carriage or a Fish on a Bicycle?" *Local Government Studies*, 30:1, 2004.

Lutz, Preuss, *Addressing Sustainable Development Through Public Procurement: The Case of Local Government*, Emerald Group Publishing, 2009.

Maud, Redcliff; Wood, Bruce, *English Local Government Reformed*, Oxford University Press, 1976.

Michael Goldsmith, "The Europeanisation of Local Government", *Urban Studies*, Edinburgh, Scotland, C. 30, 4/5, pp. 683-99, 1993.

Nashold, Frieder. *New Frontier in Public Sector Management: Trends and Issues in State and Local Government in Europe*; Translated by Andrew Watt, Berlin: Walter de Gruyter, 1996.

Nirmala; Rao, *Towards Welfare Pluralism*, Darmouth: Aldershot, 1996.

Padfield, Colin F., Byrne, Frank Tony, *Social Services*, Oxford: Made Simple Books, 1990.

Painter, Joe; Dominelli, Lena; Macleod, Gordon; Orton, Andrew; Pande Raksha, *Connecting Localism & Community Empowerment*, Research Review and Critical Synthesis for the ARHC Connected Community Programme Project Report, Durham University, 2011.

Pickvance, Chriss, *The Difficulty of Control and The Ease of Structural Reform. British Local Government in the 1980's; State Restructuring and Local Power; A Comparative Perspective*; (Ed. Chriss Pickvance-Edmond Preteceille); London: Pinter Publisher, 1991.

Political Science Quarterly, Vol. 2, No. 4, The Academy of Political Science, p.638. <https://www.jstor.org/stable/i311087>

Pratchett, Lawrens, "Local Autonomy, Local Democracy and the 'New Localism'" *Political Studies*, Volume: 52, Issue: 2, pp. 358-375, 2004.

Walsh, Kieron, *Public Services and Market Mechanism: Competition, Contracting and New Public Management*, New York: St. Martin's Press, 1995.

Wilson, David; Game, Chris, *Local Government in the United Kingdom*, Fifth Edition, UK: Palgrave Macmillan, 2011.

Yıldırım; M. Ali, "Tarihi Gelişim içinde İngiliz Mahalli İdareleri", *Türk İdare Dergisi*, Yıl: 62, sayı:389, Aralık, Ankara, ss.167-196, 1990.

Jenny Clark; David Kane; Karl Wilding; Jenny Wilton, UK Civil Society Almanac" (NCVO, 2010); "Civil Society" in the UK, <https://ncvo-app-wagtail-mediaa721a567-uwkfinin077j.s3.amazonaws.com/documents/ncvo-uk-civil-society-almanac-2010-small.pdf>

Journal of Anglo-Turkish Relations, Volume 2, Number 1, January 2021

Yamaç, Müzehher. "History of UK Devolution and Local Governance", **Journal of Anglo-Turkish Relations**, Vol. 2, No. 1, (January 2021), pp. 24-46.

David Cane, James Allen, Counting the Cuts, The Impact of Spending Cuts on the UK Voluntary and Community Sector, https://www.ncvo.org.uk/images/documents/policy_and_research/funding/counting_the_cuts.pdf

<http://www.instituteforgovernment.org.uk/explainers/local-government>

<http://www.gov.uk/government/publications/budget-2018-documents/budget-2018>

<http://www.gov.uk/government/organisations/hmtreasury/publicsector/finans/bulletin/national>

<http://www.nhs.uk/using-the-nhs/nhs-services/gps/gp-online-services/departments>

<http://almanac.fc.production.ncvocloud.net/sector-finances/> UK Civil Society Almanac 2020, Data/Trends/Insights-almanac

<http://www.localgovernmentassociation.org.uk/Local-Authority-Services/Lga.gov.Uk/lga/aio/15142112>

<http://www.london.gov.uk/what-we-do/housing-and-land/what-we-do/health>

<http://www.london.gov.uk/about-us/jobs-and-working-city-hall>

Fact Sheet; Spatial Planning and Urban Renewal in London, Legislative Council Secretariat <http://www.legco.gov.hk/yr07-08/english/sec/library/0708fs09-e.pdf>

<http://www.london.gov.uk/government/publications/local-leadership-new-approaches-improving-the-health-communities>

<http://www.services.parliament.uk/documents/commons-information-office/102pdf>

<http://www.londoncouncils.gov.uk/who-runs-london/london-elections/elected-mayors>

Journal of Anglo-Turkish Relations, Volume 2, Number 1, January 2021

Ünalp, F. Rezzan. "Birinci Dünya Savaşı'nda Sina/Filistin-Suriye Cephesinde Türk-İngiliz Mücadelesi ve Sonuçları", *Journal of Anglo-Turkish Relations*, Vol. 2, No. 1, (January 2021), pp. 47-69.

Birinci Dünya Savaşı'nda Sina/Filistin-Suriye Cephesinde Türk-İngiliz Mücadelesi ve Sonuçları

F. Rezzan Ünalp¹

Özet

Dünya 1914 yılında savaşa girmemiş olsaydı "Ortadoğu nasıl olurdu?" sorusuna cevap vermek zordur. Ama Birinci Dünya Savaşı'nın bölge üzerinde büyük bir etkisi olduğu kesindir ve mirası bugüne kadar kalmıştır. Osmanlı Devleti Kasım 1914'te İttifak Devletlerinin safında savaşa girince, Arap Ortadoğu'su İngiltere ve Fransa'nın deniz aşırı savaş hedefleri arasına girmişti. İngiliz hedefleri arasında "Almanya'nın doğu ve batı Afrika kolonileri, Birleşik Krallık himayesinde bağımsız bir Arabistan, yine İngilizlerin kontrolünde Siyonistlere verilecek bir Filistin, bağımsız bir Ermenistan ve Boğazların uluslararası denetim altında olması yer alıyordu. Fransızlar için ise Ortadoğu'da hedef, Toroslardan Sina Yarımadası'na, Akdeniz'den Filistin'i kapsayarak çöle kadar uzanacak Büyük Suriye üzerinde nüfuz bölgesi kurmaktı. Dolayısıyla Birinci Dünya Savaşı sırasındaki paylaşım alanlarının en önemlisi Arap Orta Doğusuydu. Mayıs 1916'da gizli olarak imzalanan Sykes-Picot Antlaşmasına göre İngiliz ve Fransız nüfuz bölgeleri kuruluyordu. Buna göre Filistin uluslararası bir yönetim altına sokulacak, söz konusu idarenin ayrıntıları daha sonra Rusya, İtalya ve Hicaz Emiri Şerif Hüseyin ile görüşülerek belirlenecekti. Bu makalede Osmanlı İmparatorluğu'nun çöküşüne giden yolda önemli bir yeri olan Filistin-Suriye Cephesinde yaşanan muharebeler ve Türk ordusunun geri çekilişi stratejik ve taktik yönden ele alınacak, savaşın sonuçları bölgeye yönelik İngiliz politikaları kapsamında değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı, İngiliz, Filistin, Suriye, Gazze.

Turkish-British Struggle and its Consequences on the Sinai/Palestine-Syria Front during WWI.

Abstract

It is hard to answer to the question "What would the Middle-East look like?" if the world had not gone to war in 1914. But it is certain that WWI had a deep impact on the region and its legacy remains. When the Ottoman Empire joined the war on the Axis side in October 1914, the Arabian Middle East was included as an oversea target for the French and British. The British objectives included "Germany's east and west African colonies, a free Arabia under British mandate, and again, British controlled Palestine to be submitted to the Zionists, a free Armenia and the Turkish Straits (İstanbul and Çanakkale) to be controlled by an international committee. For the French, the aim was to have an area of influence over Greater Syria, stretching from the Taurus Mountains to the Sinai Peninsula, from the Mediterranean to Arabian Desert including lands of Palestine. From this point it is understood that the Arabian Middle East was the largest area of all to be divided. According to the Sykes-Picot agreement, which was secretly signed in 1916, French and British areas of influence were being built. For this purpose, Palestine was to be submitted for an international order, the details later to be discussed together with Russia, Italy and Sharif Hussein. In this paper, the battles that took place on the Palestine-Syria Front, which had a crucial role in the collapse of the Ottoman Empire, and the retreat strategy of the Turkish Army will be evaluated on a tactical basis. The consequences of the war will be approached from the perspective of the British agenda in the region.

Key Words: Ottoman, British, Palestine, Syria, Gaza.

¹ Doç. Dr.; Ufuk Üniversitesi Öğretim Üyesi. E-Mail: rezzanunalp@gmail.com

Journal of Anglo-Turkish Relations, Volume 2, Number 1, January 2021

Ünalp, F. Rezzan. “Birinci Dünya Savaşı’nda Sina/Filistin-Suriye Cephesinde Türk-İngiliz Mücadelesi ve Sonuçları”, *Journal of Anglo-Turkish Relations*, Vol. 2, No. 1, (January 2021), pp. 47-69.

Giriş

Birinci Dünya Savaşı başladığında Osmanlı İmparatorluğu'nun bulunduğu coğrafya dolayısıyla stratejik önemi, çok tartışılan konuların başında geliyordu. Bunun nedeni, Türklerin Ortadoğu'nun iki kilit noktasında İngiltere'ye karşı tehdit teşkil etmesiydi. Bu noktalardan birincisi İngilizlerin Hindistan, Avustralya ve Yeni Zelanda'dan asker ve malzeme getirdiği Süveyş Kanalı, ikinci nokta ise Kraliyet Donanmasının en gelişmiş savaş gemilerinin yakıt kaynağı olan Basra Körfezi idi. Bu noktalara ilave olarak Osmanlı birlikleri İran sınırının hemen ötesindeki Abadan'da bulunan İngiliz petrol işletmelerine tehlikeli olacak derecede yakındılar.

İtilaf Devletleri'nin göz önünde bulundurdıkları bir başka tehlike de Osmanlı padişahının halife sıfatıyla İslam dünyasına cihat çağrısı yapmış olmasıydı. Oysaki Fransa kendine ait olan Kuzey Afrika topraklarından büyük miktarda asker toplarken, İngiltere'nin tek profesyonel yedek ordusunu oluşturan Hint Ordusu da yarımadanın kuzey batısındaki Müslüman toplumlardan alacağı askerlere dayanıyordu. Osmanlı Devleti'nin Rusya ile uzun bir sınırı vardı ve Rus orduları batı cephesinde Alman-Avusturya ordularının baskısı altındaydı. Son derece stratejik konumdaki İstanbul ve Çanakkale Boğazlarını elinde bulunduran Osmanlı Devleti, Rusya'ya yardım etmek isteyen İngiliz ve Fransızların Karadeniz limanlarına geçmesini önlüyordu.

Dönemin İngiliz Savaş Bakanı Lord Kitchener, Avrupa'daki cephelere gönderilen Hint Ordusu Süveyş Kanalı'nı geçinceye kadar Osmanlı Devleti ile savaşa girmekten kaçınılması gerektiğini biliyordu. Hindistan'ın kuzey-batı sınırındaki dağlarda çarpışmak üzere yetiştirilmiş Sihler, Dogralar, Belüciler, Jatlar, Pencap Müslümanları, Garwhaliler, Pathanlar ve Nepalli Gurkalar, aynı dönemde Fransa ile Belçika'nın çok farklı ve yabancı topraklarında savaşıyorlardı. İngiltere'nin savaş gücü için en kritik nokta olan Süveyş Kanalı'ndan hiçbir engele takılmadan geçmeleri önemliydi.

9 Kasım 1914'te İngiltere Başbakanı Herbert Asquit, Guildhall'de (Londra Belediye Binası) yaptığı konuşmada Osmanlı İmparatorluğu'nun geleceğinden söz etti. Bundan sonra Osmanlı Devleti'nin kaderi artık İtilaf güçlerinin savaş hedefiyle çizilecekti. Nitekim İngiliz kabinesinde yer alan ilk Yahudi olarak tarihe geçen Herbert Samuel, Asquith'in konuşmasını yaptığı gün kabinedeki meslektaşısı Dışişleri Bakanı Sir Edward Grey'e yaptığı ziyarette Türkiye yenilgiye uğradığı takdirde Filistin'de bir Yahudi Devleti kurulması olasılığını düşünmeleri gerektiğini söyledi.²

Osmanlı İmparatorluğu 29 Ekim 1330'da (11 Kasım 1914) yayımlanan padişah iradesiyle savaş ilanında bulunup harbe girdiğinde³ Başkumandan Vekili Enver Paşa, 2'nci Ordu Kumandanı Cemal Paşa'ya; İngilizleri Mısır'da meşgul etmek, Batı cephesine sevk

² T. G. Fraser, *Modern Orta Doğu'nun Kuruluşu*, çev. Füsün Doruker, Remzi Kitapevi, İstanbul, 2011, s. 57-62.

³ *Osmanlı Belgelerinde Birinci Dünya Harbi I*, Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Yayınları, Nu:130, Belge:49, İstanbul, 2013, s.90.

Journal of Anglo-Turkish Relations, Volume 2, Number 1, January 2021

Ünalp, F. Rezzan. “Birinci Dünya Savaşı’nda Sina/Filistin-Suriye Cephesinde Türk-İngiliz Mücadelesi ve Sonuçları”, *Journal of Anglo-Turkish Relations*, Vol. 2, No. 1, (January 2021), pp. 47-69.

etmekte oldukları Hint kıtalarını Mısır’da alıkoymak ve Çanakkale’ye bir çıkarma kuvveti göndermelerine engel olmak amacıyla Süveyş Kanalı’na karşı bir taarruz yapmak istediğini söyledi. Bu iş için 6’ncı ve 2’nci Kolorduyu tahsis ettiğini, Alman heyetinden Kurmay Yarbay von Kress’i 8’inci Kolordu Kurmay Başkanlığına tayin ile Şam’a gönderdiğini, Bedevilerden yardımcı bir kuvvet vücuda getirmek için de teşebbüslerde bulunduğunu bildirdi. Bütün bu açıklamalardan sonra Enver Paşa, Cemal Paşa’dan hem Kanal seferini icra etmek hem Suriye’nin emniyetini temin etmek için 4’üncü Ordu Kumandanlığını üstlenmesini istedi. Enver Paşa’nın teklifini kabul eden Cemal Paşa, beraberindeki subaylarla birlikte 21 Kasım 1330’da (4 Aralık 1914) günü İstanbul’dan hareket etti.⁴

2-3 Şubat 1915 gecesini icra edilen Birinci Kanal Seferi, Türkler açısından başarısızlıkla sonuçlandı. 15-18 Ocak 1915’te Kanal’a yönelerek Birüssebi’yi terk etmiş olan ordugâh tam bir ay sonra 15 Şubat 1915’te tekrar Birüssebi’ye geri döndü.⁵ Birinci Kanal Seferinden sonra Çöl Kumandanlığı (Birinci Sefer Kuvveti) teşkil edildi ve 8’inci Kolordu Kurmay Başkanı olan Albay von Kressenstein, Kolordu Kumandanlığı yetkisiyle Çöl Kumandanlığına atandı. Çölde bırakılmış kıtalar, karargâhı İbin’de olan bu yeni teşkil edilen komutanlığın emrine verildi. Görevi, Kanal’a karşı taciz teşebbüslerini idare etmek ve çölde yapılacak Mısır seferi hazırlıklarını örtmek ve korumak olarak belirlenmişti.⁶

Bunsen Komitesi ve Sykes-Picot Antlaşması

Kanal Seferi Türkler açısından başarısızlıkla sonuçlanırken, aynı dönemde İngilizler ciddi olarak Osmanlı İmparatorluğu’nun kaderini düşünmeye başlamışlardı. 1915 Mart ayında İngiliz Savaş Bakanı Kitchener, “*Arabistan’da kuzeyde Dicle ve Fırat vadilerinin sınırladığı ve Müslümanların en önemli kutsal kentleri olan Mekke, Medine ve Kerbela’yi kapsayan, İngiltere’nin koruması altında bir Arap krallığının kurulması bizim çıkarımıza olacaktır*” diyordu. Kitchener İngiltere’nin toprak sahibi olmayı ya da Hindistan’a giden yolu korumak amacıyla Akdeniz’den Basra Körfezi’ne kadar etki alanını genişletmeyi düşünmesi gerektiğine inanıyordu. İngiltere’nin neler yapması gerektiği konusunda ise kabinede genel bir fikir ayrılığı vardı. Başbakan H. Asquith, eğer Osmanlı toprakları için bir mücadele gerçekleşirse kendileri bir şeyler almadıkları takdirde İngiltere’nin görevini ihmal etmiş olacağını düşünüyordu. Savaş başladığında Mark Sykes, kendisi için Ortadoğu uzmanlığından yararlanabileceği bir iş aramaya girişti. 1914 yazında Churchill’e yazdığı bir mektupta Türkiye’de, Türkiye’ye karşı çalışabileceği bir iş istemiş, “*yerlileri ayaklandırabileceğini, ayanı kendi tarafına çekebileceğini*” bildirmişti. Ancak Churchill’in ona vereceği bir görev

⁴ Ali Fuad Erden, *Birinci Dünya Harbi’nde Suriye Hatıraları*, Türkiye İş Bankası Yayını, İstanbul, 2003, s. 20-21.

⁵ Cemal Paşa, *Hatıralar*, Hazırlayan Alpay Kabacalı, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2010, s. 182-186.

⁶ Ali Fuad Erden, *a.g.e.*, s. 93.

Journal of Anglo-Turkish Relations, Volume 2, Number 1, January 2021

Ünalp, F. Rezzan. “Birinci Dünya Savaşı’nda Sina/Filistin-Suriye Cephesinde Türk-İngiliz Mücadelesi ve Sonuçları”, *Journal of Anglo-Turkish Relations*, Vol. 2, No. 1, (January 2021), pp. 47-69.

yoktu. Sykes, Yarbay Oswald Fitzgerald’la tanışması sonucu Kitchener’in çevresine katıldı. Fitzgerald, 1915 yılı başlarında Sykes’a Savaş Bakanlığında görev verilmesini sağladı.⁷

1915 Nisanında hükümet, Sir Maurice de Bunsen başkanlığında bakanlıklar arası bir komite kurdu. İngiltere'nin Ortadoğu'daki istekleri konusunda İngiliz kabinesine öneri sunmak üzere Başbakan Asquith'in kurduğu bakanlıklar arası de Bunsen Komitesi, 8 Nisan 1915'te işe başladı. Komitede Başbakanlıktan, Deniz Kuvvetleri Bakanlığ'ından, Hindistan Bakanlığ'ından ve diğer gerekli dairelerden birer temsilci vardı. Kitchener'in Savaş Bakanlığ'ı, Askeri Operasyonlar Genel Müdürü General Charles Calwell tarafından temsil edilmekteydi. Kitchener komisyona ayrıca kendi özel temsilcisi sıfatıyla Sir Mark Sykes'ı göndermişti. Sykes bundan sonra Birinci Dünya Savaşı boyunca Ortadoğu işlerinden sorumlu bürokrat olarak kalmıştır.

De Bunsen Komitesinde İngiltere'nin önündeki alternatifleri açıklayan Sykes oldu. Sykes değişik toprak anlaşmalarının yararlarını araştırıyordu. Buna göre; Osmanlı topraklarının İtilaf Devletlerince ilhakı, bölgeleri ilhak yerine etki alanlarına bölmek, Osmanlı İmparatorluğu’nu olduğu gibi bırakmak ama hükümetini tabi kılmak ya da imparatorluğun yarı özerk bölgeler biçiminde yerinden yönetilmesi gibi teklifler söz konusu idi.

Komite önce sonuncu seçeneğin denenmesi kararını aldı. Komite bu konuları tartışabilmek için Osmanlı İmparatorluğu’nu bölmek istedikleri çeşitli bölgelere ne ad vereceklerini kararlaştırmak zorundaydı. Arabistan’ın kuzeyindeki Arapça konuşulan bölgelerinden doğudaki “Mezopotamya”, batıdaki “Suriye” olarak söz ediliyordu ve bu bölgelerin kapsayacağı alanlar pek açık değildi. Suriye’nin güney kısmına ise Filistin dendi. Gerçekte Filistin, Hıristiyan batı dünyasının kutsal toprakları tanımlamak için kullandığı bir coğrafya terimiydi ve kendine “Filistin” diyen bir devlet hiçbir zaman olmamıştı. Komiteye göre İngiliz etkisi ya da kontrolü Akdeniz’den Basra Körfezi’ne kadar geniş bir bölgeyi kapsayacaktı.⁸ Nitekim Kitchener’den sonra Ocak 1915’te Mısır Yüksek Komiserliğine getirilen Sir Henry McMahon, Arapları Osmanlılardan ayırmaya teşvik etmek için girişimlere başladı. İngilizler, Arabistan Yarımadası’nın doğusunda ve ortasında yaşayan küçük Arap kabilelerinden destek almaya başlamışlardı. 1915 yılının ortasında Kuveyt Emiri, o dönemde Necd bölgesi yöneticisi olan İbni Suud ve Asirli İdris kesin olarak İngiltere'nin yörüngesine girmişti. Hicaz Emiri Hüseyin ise, halifenin cihat çağrısına destek veriyor gibi gözükse de İngilizlerin Mısır ve Sudan’dan yapacağı saldırılara karşı Hicaz sahilinin ne kadar kırılğan olduğunu vurguluyor, gizliden gizliye İngilizlerle ittifak kurmak gibi daha cesur adımlar planlıyordu.⁹

Birinci Kanal Seferi başarısızlığa uğradıktan sonra Türk tarafında Kanal’a tekrar taarruz etmek üzere hazırlıklara başlandı. 23 Nisan 1916’da başlayan İkinci Kanal Seferinde cereyan eden Katya, Romani ve müteakiben 9 Ağustos 1916 tarihinde cereyan eden Birülabd

⁷ David Fromkin, *Barişa Son Veren Barış Modern Ortadoğu Nasıl Yaratıldı?*, çev. Mehmet Harmancı, Epsilon Yayınları, İstanbul, 2013, s. 123.

⁸ David Fromkin, *a.g.e.*, s. 123-124.

⁹ T. G. Fraser, *a.g.e.*, s. 74-75.

Journal of Anglo-Turkish Relations, Volume 2, Number 1, January 2021

Ünalp, F. Rezzan. “Birinci Dünya Savaşı’nda Sina/Filistin-Suriye Cephesinde Türk-İngiliz Mücadelesi ve Sonuçları”, *Journal of Anglo-Turkish Relations*, Vol. 2, No. 1, (January 2021), pp. 47-69.

Muharebeleri neticesinde Birinci Sefer Kuvveti Kumandanı Albay von Kress birliklerine geri çekilme emri verdi ve sonuç olarak Ocak 1917’e geldiğinde İngilizler Türkleri Sina Çölü’nün tamamen dışına itip Filistin kapılarına dayanmışlardı.¹⁰

Kanal bölgesinde bu savaşlar olurken Orta Doğu'nun kâğıt üzerinde paylaşıldığı Sykes-Picot Anlaşması, 16 Mayıs 1916'da Fransa ile İngiltere arasında imzalandı. Sir Mark Sykes ile François Georges Picot'un adını taşıyan Sykes-Picot Anlaşması, Bunsen Komitesinin fikirlerinin birçoğunu yansıtıyordu. Fransa, Akka (Acre) limanının kuzeyinde kalan Akdeniz sahiline sahip olurken, İngiltere petrol zengini Mezopotamya ile Hayfa çevresinde sınırlı bir yerleşim yeri edinecekti. Diğer Arap toprakları İngiltere ya da Fransa koruması altında kalacaktı. Bu anlaşma aynı zamanda daha sonraları Necef çölünü kapsamadan, İngiltere mandası altına girecek olan sınırlar içinde “Filistin” adı verilen bir bölgenin ortaya çıkacağını işaretliydi. İngiltere, Fransızları Süveyş Kanalı’ndan uzak tutmayı da istediğinden, Filistin uluslararası bir bölge olacaktı. Bu durum herhangi bir bağımsız Arap krallığı fikrini hükümsüz kıldığı için, Sykes-Picot Anlaşmasının koşulları Rusya’daki Bolşevik Devriminden sonra açıklanınca Araplar tarafından şiddetle karşılanacaktı. Oysaki İngiliz taahhütlerine bağlı olarak Mekke Emiri Şerif Hüseyin¹¹ antlaşmadan habersiz olarak 5 Haziran 1916'da Osmanlı İmparatorluğu’na karşı isyan bayrağını açmıştı.¹²

Şerif Hüseyin'in Osmanlı İmparatorluğu’na Karşı İsyanı

1916 Haziran başında Şerif Hüseyin ve oğulları silahlanıp ayaklanarak Mekke'deki Osmanlı mevzilerine saldırdılar. Şerif'in art arda gelen başarıları üzerine hükümet yeni ve meşru emir olarak Şerif Haydar'ı Medine'ye gönderdi.

Hüseyin'in ayaklanması, hem ülke hem de savaşın gidişatı açısından ciddi sonuçlar doğuracaktır. Hicaz dışındaki Arapların çoğunluğu ayaklanmaya karşı çıkmasalar bile kararsız kalmışlardı. Ayaklanmanın patlak vermesinden hemen önce ve sonra Cemal Paşa'nın Arap muhaliflere karşı Suriye’de uyguladığı şiddet, Suriyelilerin hükümete başkaldıran Şerife sempati ile bakmalarına sebep olmuştu. Hüseyin Kasım ayında kendisini “*Arap Ülkelerinin Kralı*” ilan etti. Bu noktada İngilizlerin savaş propagandası etkili olmuşsa de buna ilk itiraz eden İngiltere oldu. Bunun sebebi İngiltere'nin Fransa'ya olan yükümlülükleri ve savaşın ertesinde Arapların acıyla görecekları gibi bölgedeki siyasi planlarıydı.¹³

¹⁰ İsmet Üzen, *I.Dünya Harbinde Sina Cephesi ve Çöl Hatıraları*, Selis Yayınları, İstanbul, 2007, s. 30.

¹¹ 1916'daki Arap isyanının lideri olan Hüseyin İbn Ali, 1908'de şerif olmuş ve 1916'ya dek fasılasız bu mevkide kalmıştı. Şerif Hüseyin'in Mekke Emirliği'ne İttihat ve Terakki tarafından mı yoksa İngilizlerin baskısı ile II. Abdülhamit tarafından mı getirildiği konusu tartışmalıdır. Günümüz kaynakları Şerif Hüseyin'in Hicaz Emirliği görevine II. Abdülhamit tarafından atandığı tezinde ısrar etmektedirler. Şerif Hüseyin'in Hicaz'a atanmasıyla ilgili 1 Temmuz 1919 tarihli İngiliz arşiv vesikasına göre Şerif Hüseyin'in tayinine Sadrazam Kamil Paşa aracılık etmiştir. Sultan II. Abdülhamit'in iradesiyle 12 Teşrinisanî 1324 (25 Kasım 1908) tarihinde vezirlik ve paşalık payesi verilerek yeni Hicaz Emiri olarak atanmıştır. bkz. İsmail Köse, *Şerif Hüseyin*, Kronik Yayınları, İstanbul, 2018, s. 55-57.

¹² T. G. Fraser, *a.g.e.*, s. 84-85.

¹³ Hasan Kayalı, *a.g.e.*, s. 211-222.

Journal of Anglo-Turkish Relations, Volume 2, Number 1, January 2021

Ünalp, F. Rezzan. "Birinci Dünya Savaşı'nda Sina/Filistin-Suriye Cephesinde Türk-İngiliz Mücadelesi ve Sonuçları", *Journal of Anglo-Turkish Relations*, Vol. 2, No. 1, (January 2021), pp. 47-69.

Şerif Hüseyin'in kendisini bütün Arap ülkelerinin kralı ilan etmesi, Abdülaziz İbn-i Suud'u daha fazla tedirgin etmiş, bunun üzerine Körfez'deki Britanya sorumlusu onu Kuveyt'e davet etmiş, görüşmeler sonucu İngilizler hem silah hem de mali yardımda bulunacakları, Hüseyin'in onun işlerine karışmayacağı ve Arapların kralı olarak Araplar adına konuşmayacağı garantisini vermişlerdi. Bu arada Şerif Hüseyin'in isyanından önce Hicaz Valisi olan Galip Paşa, Abdülaziz İbn-i Suud'a bir mektup yazarak Şerif'in devletle olan samimiyetinden şüphe duyduğunu zikretmiş ve kendisi Hicaz'a gelirse Harem'i kendisine teslim edeceğine ve destek olacağına dair söz vermişti. Abdülaziz ise verdiği cevapta kendisinin Şerif'ten yana olduğunu bildirmişti.¹⁴

Şerif Hüseyin'in asıl hedefi, bütün Arap dünyasının kralı olmak ve halifeliği ele geçirmektir. Hatta kuzey sınırlarını Toroslar bölgesine kadar uzatmayı tasarlamış ve bu yolda İngilizlerle pazarlığa bile girişmişti. İngilizler de bu pazarlıklar sonunda Hicaz'ı bir an önce ayaklanmaya itebilmek için, ona Suriye ve Irak'ı içine alan bir Arap İmparatorluğu vaadinde bulunmayı esirgemediler. Mekke şerifinin ayaklanmaya girişmesinden üç hafta sonra yayımladığı bildirgesinde ayaklanma nedeni olarak ortaya attığı hususların altında yatan asıl gerçek, onun Arap krallığı davası idi. Nitekim Şerif bu amacına ulaşmak için, Hicaz kıyılarının İngiliz donanması tarafından abluka altına alınmasını, Osmanlı İmparatorluğu aleyhine azami derecede istismar konusu yapmıştı. O kendi kendini besleyemez durumda olduğunu bildiği Hicaz'ın artık Türkler tarafından takviye edilmeyeceğini, hükümetin bunda güçsüz olduğunu ileri sürerek aç kalmakla baş başa bıraktığı halk kitlelerini olumsuz yönde etkileme yolunu tuttu.

15 Ocak 1914'te İstanbul, Vehip Paşa'yı Hicaz'a vali ve oradaki askeri birliklerin başına kumandan olarak atamıştı. Vali ve kumandan Vehip Paşa'nın Bağımsız Hicaz Tümeni'nin büyük kısmıyla Birinci Kanal Harekâtına katılmak üzere Mekke'den ayrılmasından sonra bütün Hicaz kıyılarını gözetleme ve emniyeti Mekke, Taif ve Cidde'de bırakılan birer taburun omzuna yüklenmişti. Vehip Paşa'dan sonra valiliğe getirilen Galip Paşa Emir'e karşı daha ılımlı bir siyaset izlemişse de bu sonucu değiştirmede ve olaylar zincirleme birbirini kovaladı.¹⁵

Şerif Hüseyin ve oğulları Aden harekâtına katılmak için İstanbul'dan gelmiş olan ve Yemen'e hareketi geciktirilen Yemen müfrezesinin bir an önce Medine'den uzaklaşmasını istemekteydiler. Diğer taraftan kabileleri kıskırtıyorlar ve Hicaz demiryolunu tahrip için urbana para dağıtıyorlardı. Ordu, Hicaz'da çok sinsi gelişmekte olan bu son durumu biraz geç de olsa doğru değerlendirebildi. Kısmen alınan yetersiz tedbirlere ilaveten halen Şam'da 4'üncü Ordu Komutanlığı'na vekâlet etmekte olan 12'nci Kolordu Komutanı Fahrettin Paşa'nın (Korgeneral Türkkân) da Medine'de görevlendirilmesine karar verdi.

¹⁴Mustafa Bostancı, "Birinci Dünya Savaşı'nda Osmanlı Devleti'nin Hicaz'da Hâkimiyet Mücadelesi", Akademik Bakış, C.7, S.14, 2014, s. 124.

¹⁵ Birinci Dünya Harbinde Türk Harbi VI Cilt Hicaz, Asir, Yemen Cephe ve Libya Harekâtı 1914-1918, Genelkurmay ATASE Bşk.lığı Yayınları, Ankara, 1978, s. 168-169.

Journal of Anglo-Turkish Relations, Volume 2, Number 1, January 2021

Ünalp, F. Rezzan. "Birinci Dünya Savaşı'nda Sina/Filistin-Suriye Cephesinde Türk-İngiliz Mücadelesi ve Sonuçları", *Journal of Anglo-Turkish Relations*, Vol. 2, No. 1, (January 2021), pp. 47-69.

Fahrettin Paşa'nın Medine'ye gelip (31 Mayıs 1916) yerleştiği sırada Şerif Hüseyin ve oğlu Abdullah Mekke'de diğer oğulları Ali ve Faysal da Medine'deydiler. Mekke'ye gitmek bahanesiyle Medine'yi 1/2 Haziran'da terk etmiş olan Ali ve Faysal, yanlarındaki kuvvetler ve kabilelerle birlikte 5/6 Haziran 1916'da Medine karakollarına karşı ilerleyerek yer yer saldırıya geçtiler. Şerif kuvvetlerinin Medine bölgesinde Türk kuvvetlerine karşı giriştikleri bu ilk saldırılar, Hicaz'da ayaklanma hareketlerinin fiilen başladığını gösteriyordu. Çok geçmeden Arapların 9 Haziran'da Cidde'ye, 10 Haziran'da Mekke'ye ve nihayet 12 Haziran'da da Taif garnizonlarına saldırılarıyla Şerif Hüseyin ve oğullarının ayaklanma harekâtı, bütün Hicaz'a yayılmış oluyordu.¹⁶

Filistin cephesinde Türk-İngiliz mücadelesi devam ederken 1916 Kasımından sonra Arap isyanının irtibat subayı olan Lawrence'ın bölgeye gelişinin Arap isyanında önemli itici bir güç olduğu konusunda kuşku yoktur. Haşimi Arap ayaklanmasının başrolünü "Arabistan'ın El Aurens'i" olarak bilinen Thomas Edward Lawrence oynamıştır. 1914 yılı başlarında Sir Leonard Wolley ve Yüzbaşı S. F. Newcombe ile birlikte Filistin Keşif Fonu (Palestine Exploration Fund) hesabına Gazze ile Akabe arasındaki bölgeyi gezerek haritasını çizmeye çalışırken Süveys'in doğusunda, Türk hududunda bulunan Kuzey Sina'yı keşfediyorlardı. 1914 yılı Ağustosunda Birinci Dünya Savaşı patlak verince Lawrence, Savaş Bakanlığı'nın Londra'daki harita bölümünde görev aldı ve kendisine Sina'nın askeri haritasını yapmak görevi verildi. 18 Eylül 1914'te Oxford'dan Bayan Reider'a gönderdiği mektupta şöyle diyordu:

"...Türklerin savaşa girmek niyetinde olmadıklarını korkuyla seziyorum, çünkü onları Küçük Asya'ya sıkıştırmak ve dahası, orada bile vesayet altına almak bir gelişme olacaktır. Her şey, Enver'in yeniden başıboş bırakılmasına dayanır."¹⁷

Lawrence'ın taktik açıdan en önemli kararı, Arapların deve ve at üzerindeki becerileriyle hızlı hareket edebilmek gibi en büyük avantajını kullanmak oldu. Sıcak temas yerine çölün açık alanlarında uzaktan savaşmanın daha iyi olacağını fark etti. Araplar, ancak avantajlı konumda olduğu zaman saldırıya geçebilirlerdi. Böylece Arapların taktiklerini, stratejilerini, askeri kaynaklarını ve becerilerini Hicaz coğrafyasına uyarladı. Türk piyadelerine yapılan açık saldırılar genellikle felaketle sonuçlandığından, saldırıların demiryolları, altyapı ve malzeme konvoyları gibi yumuşak hedeflere yöneltilmesine karar verdi. Ayrıca Arapların saldırılarda elde ettikleri ganimetlere sahip çıkmalarına da izin verdi. Koşullardan memnun kalmadıkları zaman çekip gidecek olan göçer Bedevilere batılı askeri disiplini uygulamaya çabalamanın anlamı yoktu. Lawrence 1917 baharında Arap isyanı için kabile gruplaşmalarından alınan desteğin boyutlarını kendi gözleriyle görmek için Suriye'ye gitti. Bu girişimi Şerif Hüseyin'in oğlu olan Faysal'ı kuzeye yönlendirme isteğiyle de bağlantılıydı. 1917 Haziranında Hicaz'a dönünce, Akabe limanına bir harekât düzenledi.

¹⁶ *Birinci Dünya Harbinde Türk Harbi*, s. 171-177.

¹⁷ Salahi Sonyel, "Albay T. E. Lawrence, Haşimi Araplarını, Osmanlı İmparatorluğuna Karşı Ayaklanmaları İçin Nasıl Aldattı", *Belleten*, Türk Tarih Kurumu Yayını, Ankara, Cilt LI, Sayı 199, Nisan 1987, s. 231-233.

Journal of Anglo-Turkish Relations, Volume 2, Number 1, January 2021

Ünalp, F. Rezzan. “Birinci Dünya Savaşı’nda Sina/Filistin-Suriye Cephesinde Türk-İngiliz Mücadelesi ve Sonuçları”, *Journal of Anglo-Turkish Relations*, Vol. 2, No. 1, (January 2021), pp. 47-69.

Limanın ele geçirilmesi General Allenby’i Lawrence’ın yetenekleri ve Arap isyanının işe yaradığı konusunda ikna etti.¹⁸

Birinci ve İkinci Gazze Muharebeleri - Mart/Nisan 1917

24 Mart 1917’e kadar Filistin’i savunma ile görevli Osmanlı Birinci Sefer Kuvveti birlikleri karargâhı Telleşşeria’da olmak üzere Gazze Grubu, Cemame Grubu, Telleşşeria Grubu ve Birüssebi grubu olmak üzere dört grup halinde yerleşmişlerdi.¹⁹

Gazze Grubu Binbaşı Tiller, Tellüşşeria Grubu Albay Rüştü, Cemame Grubu Albay Refet (Bele), Birüssebi Grubu Albay Esat emrinde bulunuyordu. Dera’daki 53’üncü Tümen, Yafa’ya nakledilerek cephe gerisine yanaştırıldı. Gazze ahalisi geriye nakledildi.²⁰

İngilizler 26 Mart 1917 sabahı hücumu geçtiler ve Piyadelerini Gazze üzerine sürerken süvarileri ile de kenti kuşatacak bir çevirme manevrası gerçekleştirdi. Günün sonunda Gazze hemen hemen tümüyle kuşatılmıştı. Ancak siperlere iyi yerleşmiş olan Türkler, İngilizlerin art arda gelen hücumları karşılarında mevzilerini korudular.²¹

Birinci Gazze Muharebesindeki İngiliz taarruzunun püskürtülmesinden sonra Türkler Birüssebi-Gazze hattındaki mevzilerini güçlendirmeye başladı. İngilizleri bu hat üzerinde durdurmak istiyorlardı, ayrıca durumdan istifade ederek Irak Cephesi’nde girişecekleri karşı taarruzlarla Bağdat’ı geri almayı amaçlıyorlardı. Bu sırada teşkilat yapısı yeniden gözden geçirilerek Birinci Sefer Kuvveti lağvedildi, yerine 22’nci Kolordu (3’üncü, 16’ncı, 53’üncü Tümen) ihdas edildi ve komutanlığına paşalığa terfi ettirilen Kress von Kressenstein getirildi. İngiliz tarafında ise Mısır’daki İngiliz Seferi Kuvvetleri Komutanı General Archibald Murray, 30 Mart’ta taarruz emri almıştı. İngiliz hükümeti Kudüs’ün zapt edilmesini istiyordu. Kudüs’e yapılacak bir taarruz için öncelikle Gazze’nin ele geçirilmesi gerekiyordu. Bunun için İngilizler yoğun hazırlıklara başladılar ve yeni silahlarla takviye edildiler. Bunların başında tanklar geliyordu.²²

1917 yılı 16 Nisan günü başlayan kara ve deniz topçusunun yoğun bombardımanını müteakip 19 Nisan günü ortalık ağırırken Türk 3’üncü ve 53’üncü Tümenlerinin işgal ettiği Sihan-Gazze mevzisi yoğun ateş altına alındı ve İngiliz piyade birlikleri taarruza geçti. Ancak Türk cephesi yarılamadı, zehirli gaz mermisi de kullanan İngilizler ileri atıldığında Türklerin çok şiddetli makineli tüfek ve topçu bombardımanı ile karşı karşıya kaldılar.²³

İngiliz taarruzu İkinci Gazze Muharebesinde de püskürtülmüştü. Bu başarısızlıklardan sonra General Murray görevden alınarak İngiltere’ye gönderildi. Yerine 27 Haziran 1917’de,

¹⁸ T. G. Fraser, *a.g.e.*, s. 89-92.

¹⁹ *Birinci Dünya Harbinde Türk Harbi, Sina-Filistin Cephesi*, IV. Cilt 1. Kısım, Gnkur. ATASE Bşk.lığı Yayınları, Ankara, 1979, s. 516-517.

²⁰ Fahri Belen, *Birinci Cihan Harbinde Türk Harbi, 1917 Yılı Hareketleri*, IV. Cilt, Gnkur. Basımevi, Ankara, 1966, s. 103-104.

²¹ Edward J. Erickson, *a.g.e.*, s. 223.

²² Şükrü Mahmut Nedim, *a.g.e.*, s. 47-48.

²³ Fahri Belen, *a.g.e.*, s. 110-111.

Journal of Anglo-Turkish Relations, Volume 2, Number 1, January 2021

Ünalp, F. Rezzan. "Birinci Dünya Savaşı'nda Sina/Filistin-Suriye Cephesinde Türk-İngiliz Mücadelesi ve Sonuçları", *Journal of Anglo-Turkish Relations*, Vol. 2, No. 1, (January 2021), pp. 47-69.

Batı cephesinden gelen General Sir Edmund Allenby geçti. Allenby'nin komutayı devralması, Filistin savaşında bir dönüm noktası oluşturmuştur.²⁴

General Allenby bölgeye vardktan sonra ordusunu harekât seviyesinde düzenlerken, Türkler de kendi ordularını stratejik seviyede düzenliyorlardı. Bağdat'ın İngilizler eline geçmesinden sonra (11 Mart 1917), Başkomutan Vekili Enver Paşa Bağdat'ı²⁵ geri almak için bir Alman Ordular Grubu Komutanlığı'nın emrine verilmesini istemişti. Alman Başkomutanlığı Enver Paşa'nın bu isteğini kabul etmiş ve General Falkenhayn'ı bu maksatla görevlendirmişti.²⁶ Bağdat'ın kaybedilmesi Türkleri önemli bir hareket üssünden mahrum etmişti. Aynı zamanda Bağdat'tan çekilme İran'ın tümüyle tahliye edilmesine sebep olmuş, bölgede İngilizlere tecavüz eden aşiretlerin saldırılarını sona erdirecek İngilizler lehine bir düzen sağlamıştı.²⁷

20 Haziran 1917'de Halep'e gelen Enver Paşa durumu değerlendirmek üzere bir toplantı yaptı. Toplantıda; Kafkas Orduları Grubu Komutanı Ahmet İzzet Paşa, Van gölü çevresinde bulunan 2'nci Ordu Komutanı Mustafa Kemal Paşa, Suriye'deki 4'üncü Ordu Komutanı Cemal Paşa, Irak'ta bulunan 6'ncı Ordu Komutanı Halil (Kut) Paşa ve Alman Mareşal Falkenhayn hazır bulundu. Bu toplantıda Bağdat'ın geri alınması görevinin yeni kurulan Yıldırım Orduları Grubuna verilmesi kararlaştırıldı.

Enver Paşa'nın Halep'ten İstanbul'a döndükten sonra verdiği 15 Temmuz 1917 tarihli emre göre, Irak'ta konuşlanan 6'ncı Ordu ile Suriye'de yeni teşkil edilen ve komutanlığına Mustafa Kemal Paşa'nın atandığı (5 Temmuz 1917) 7'nci Ordu, Yıldırım Ordular Grubu Komutanlığına verilmişti. 7'nci Ordu 3'üncü ve 15'inci Kolordulardan müteşekkildi. Ayrıca Yıldırım Orduları Grubu, Asya Kolordusu adıyla anılan bir Alman kuvvetiyle de takviye edilmiş, Grubun Komutanlığına ise Eylül 1914-Ağustos 1916 tarihleri arasında Alman ordusunun Genelkurmay Başkanlığını yapmış olan Mareşal von Falkenhayn getirilmişti.²⁸

Filistin cephesindeki 4'üncü, 7'nci ve 8'inci Orduların emir-komutasının Yıldırım orduları karargâhına devir tesliminde Falkenhayn ve Alman subayları büyük güçlüklerle karşılaştı. Zaten karardan rahatsız olan birlik komutanları, Falkenhayn'ın kibirli tutumu ve sert

²⁴ Edward J. Erickson, *I. Dünya Savaşında Osmanlı Ordusu*, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul, 2009, s. 151.

²⁵ Irak'ta İngiliz taarruzu Kut'ül Amâre'de durdurulmuş, ancak İngiliz kuvvetlerinin teslimi ile bölgede Türkler lehine kurulan dengeden fazla istifade edilememiştir. Almanların talebi ve Enver Paşa'nın emriyle 13'üncü Kolordu Kutü'l-Amâre'den İran Cephesi'ne nakledilmiş ve böylece bölge, Osmanlı güçlerinden arındırılmıştır. İngilizler bölgede doğan bu boşluğu iyi değerlendirerek Basra'da belettikleri Hint kuvvetleriyle 1 Ekim 1916'da Kutü'l-Amâre cephesinden taarruza başlamışlardır. Bu taarruzlar devam eden aylarda daha da artırılmış ve 11 Mart 1917'de Bağdat, İngiliz kuvvetleri tarafından hiçbir mukavemetle karşılaşmadan ele geçirilmiştir. Bkz. F. Rezzan Ünalp, "1916 Kutü'l Amâre Zaferi: Komutanlar ve Harekâtın Sonuçları", *Kütü'l Amâre Zafer I. Dünya Savaşı'nda Irak Cephesi*, ATAM Yayınları, Ankara, 2016, s. 195.

²⁶ *Birinci Dünya Harbinde Türk Harbi, Sina-Filistin Cephesi*, IV. Cilt 2. Kısım, Gnkur. ATASE Bşk.lığı Yayınları, Ankara, 1986, s. 82-84.

²⁷ Levent Ünal, "Plan ve Krokilerle Kutü'l Amâre Zaferi", *Kütü'l Amâre Zafer I. Dünya Savaşı'nda Irak Cephesi*, ATAM Yayınları, Ankara, 2016, s. 390.

²⁸ Şükrü Mahmut Nedim, *a.g.e.*, s. 53

Journal of Anglo-Turkish Relations, Volume 2, Number 1, January 2021

Ünalp, F. Rezzan. “Birinci Dünya Savaşı’nda Sina/Filistin-Suriye Cephesinde Türk-İngiliz Mücadelesi ve Sonuçları”, *Journal of Anglo-Turkish Relations*, Vol. 2, No. 1, (January 2021), pp. 47-69.

yaklaşımı karşısında neredeyse isyan halindeydi. Cemal Paşa, güç ve otoritesinin kısıtlanmasından çok rahatsız olduğu için, elinden geldiğince Yıldırım ordularının faaliyetlerini engelledi. Ama Falkenhayn ve Yıldırım ordularının otoritesine en ciddi eleştiri Mustafa Kemal Paşa gibi yeni nesil komutanlardan geldi. Mustafa Kemal Paşa'nın, fikir ve eleştirilerinin dikkate alınmaması gerekçesiyle, 7'nci Ordu Komutanlığından istifa etmesi sistem içinde bir deprem yarattı.²⁹

Enver Paşa ve Alman denetimindeki Osmanlı Genelkurmayı bütün önemli komutanları karar verme sürecinin dışına çıkarmıştı. İlk planlamaya göre Yıldırım orduları birlikleri öncelikle Bağdat'ı düşman işgalinden kurtaracak ve İran içlerine ilerleyecekti. Ancak Falkenhayn bölgeye ulaştığında Sina-Filistin cephesindeki İngiliz yığınağı ciddi ölçüde arttığı için, Yıldırım unsurları Halep'teki yığınağı tamamlayamadan Eylül 1917'de Filistin cephesine sevk edilmeye başlandı. Bu esnada General Allenby, Gazze-Birüssebi hattındaki hazırlıklarını bitirmiş ve taarruza geçmek üzereydi.³⁰

Başkomutanlığın 26 Eylül 1917 tarihli emrine göre de 4'üncü Ordu Komutanlığı lağvedildi ve yerine Cemal Paşa'nın komutasında Suriye ve Batı Arabistan Genel Komutanlığı teşkil edildi. Yıldırım Ordular Grubuna bağlı 7'nci Ordu da Sina Cephesi'ne alınacaktı. Filistin'de görev yapan Alman subayları, geniş çaplı bir taarruza hazırlanan İngiliz kuvvetlerinin bölge için tehdit teşkil ettiğini biliyorlardı. Gazze-Birüssebi hattına 1917 yılının güz aylarında İngiliz taarruzu bekleniyordu. Bu nedenle bölgeye bir an önce takviye birlik gönderilmesini önermişlerdi. Türk tarafı bu önerileri geri çevirmişti. Ancak Von Kress Filistin cephesinin yarılması durumunda Filistin ve Suriye'nin düşebileceğini, Bağdat'ı geri almanın imkânsızlaşacağını ileri sürüyordu. İngiliz tehdidinin boyutları görüldükten sonra Enver Paşa, Bağdat'ı geri alma fikrinden vazgeçerek 7'nci Ordunun derhal Filistin cephesini takviye etmesini emretti.³¹

2 Ekim 1917'de verilen başka bir emirle, Filistin Cephesi'ndeki 20'nci ve 22'nci Kolordulardan oluşan Sina Cephe Kumandanlığı von Kress'in kumandasında 8'inci Ordu olarak teşkilatlandı.³² 8'inci Ordu; 3'üncü ve 7'nci Tümenlerden müteşekkil 22'nci Kolordu (Komutanı Refet Bele) ile 53, 54'üncü ve 16'ncı Tümenlerden müteşekkil 20'nci Kolordudan (Komutanı Ali Fuat Cebesoy) oluşturuldu.³³

Üçüncü Gazze Muharebesi (Birüssebi Muharebesi) - Ekim - Kasım 1917

General Allenby'nin karşılaştığı ilk zorluk Gazze'den Birüssebi'ye (Beerşeba) kadar uzanan Türk hattını kırmaktı. 1917 yılı başlarında Murray bunu iki kez denemiş ve başarısız olmuştu. Şimdi Allenby'nin Üçüncü Gazze Muharebesini başlatması gerekiyordu. Allenby Mısır'a vardığında Gazze'den Birüssebi'ye kadar olan düzensiz hattı müdafaa eden Türk

²⁹ Erickson-Mesut Uyar, *Osmanlı Askeri Tarihi*, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul, 2014, s. 528.

³⁰ Hüseyin Hüsnü Emir Erkilet, *Yıldırım*, Gnkur. ATASE Bşk.lığı Yayınları, Ankara, 2002, s. 15-26.

³¹ Şükrü Mahmut Nedim, *a.g.e.*, s. 54.

³² *Birinci Dünya Harbinde Türk Harbi, Sina-Filistin Cephesi*, IV. Cilt 2. Kısım, s. 115.

³³ Şükrü Mahmut Nedim, *a.g.e.*, s. 55.

Journal of Anglo-Turkish Relations, Volume 2, Number 1, January 2021

Ünalp, F. Rezzan. "Birinci Dünya Savaşı'nda Sina/Filistin-Suriye Cephesinde Türk-İngiliz Mücadelesi ve Sonuçları", *Journal of Anglo-Turkish Relations*, Vol. 2, No. 1, (January 2021), pp. 47-69.

kuvvetleriyle ilgili ilk değerlendirmesi, bu kuvvetlerin güçlü ve tahkimatlarının çok iyi olduğu ve sürekli takviye edildikleri şeklindeydi. Allenby bununla başa çıkabilmek için Türk hattını kırarak yeni bir plan geliştirdi. Buna göre kuvvetlerinin büyük bir bölümü ile Türk hattının doğu sınırındaki Birüssebi kentine saldıracaktı. Böylece Allenby Üçüncü Gazze Muharebesinde piyade ve süvari birlikleri ile ulaşım araçlarını Birüssebi'de topladı. Bu plan yapılırken Birüssebi'nin Gazze kadar iyi müdafaa edilmediği düşünülürdü. Çünkü Gazze'de Türkler bahar ayındaki muharebelerden beri siper kazıyorlardı. Birüssebi alınırsa buradaki kuvvetlerin Türk savunma sistemine doğudan süratle yüklenebileceği ve Gazze'yi kuşatacağı düşünülüyordu. Bu planla birlikte General Murray'in önceki saldırılarındaki çizgi bozuldu ve İngilizlerin idaresindeki Mısır Seferi Kuvvetinin güzergâhı sahil şeridinden çöl cenahına, Birüssebi'ye çevrildi.³⁴

Yıldırım Orduları Grubu asıl İngiliz taarruzunun Gazze'ye, yanıltma ya da gösteri taarruzunu da Birüssebi'ye bekliyordu. Birüssebi'deki Türk kuvvetleri 3'üncü Kolordunun komutasında olup, başında Albay İsmet (İnönü) Bey bulunmaktaydı. Türkler Gazze'nin lojistik tesislere yakınlık, Kraliyet Donanmasından destek alabilme, taarruz eden İngiliz birlikleri için taarruzu kolaylaştıran elverişli yol ve demiryolu şebekesi gibi imkânlar barındırdığını biliyorlardı. 31 Ekim 1917'de cereyan eden Birüssebi Muharebesinde Türklerin tek bir tugay gücündeki birliğine karşı İngilizler üstün kuvvetlerle taarruzda bulundu. Türk ordusunun Filistin cephesindeki tertibi göz önüne alındığında Birüssebi'nin kurtarılması için yapılabilecek bir şey yoktu.³⁵

Üçüncü Gazze Muharebesi diye bilinen ve 31 Ekim de bombardıman şeklinde başlayan savaşta, ilk gün Birüssebi kaybedilmiş, şehre ilk olarak 4'üncü Avustralya Hafif Süvari Tugayı girmişti.³⁶ Süvari taarruzu, Avustralya Hafif Atlı Alayları tarafından yapıldı. Birüssebi'deki bu saldırı Filistin'deki Türkler ve Almanlar için savaşın sonunun başlangıcını belirledi.³⁷

Savunmadaki Osmanlı 22'nci Kolordu Komutanı Albay Refet (Bele) Bey'e göre Gazze müstahkem mevkiinin bütünlüğü zarar görmemişti. Aslında Birüssebi'nin kaybı, Osmanlı ordusunun Güney Filistin cephesinde zincirleme başarısızlıklarına neden olmuştu. Her ne kadar Mustafa Kemal Paşa'nın yerine atanmış olan 7'nci Ordu Komutanı Fevzi Paşa ve 3'üncü Kolordu Komutanı Albay İsmet, Birüssebi'den kuzeye doğru geri çekilme harekâtına devam etmiş olsalar da General Allenby'nin kuşatmayı gerçekleştiren sağ kanadını durduracak kadar birliği asla toplayamamışlardı. Bu durum Albay Refet'i, 6-7 Kasım'da Gazze'nin geceleyin tahliye edilmesi için emir vermek zorunda bıraktı. Savaş, İngiliz birliklerinin 7 Kasım'da Türklerin bir gece önce terk ettiği Gazze'ye girmeleriyle sonuçlandı.

³⁴ Matthew Hughes, "General Allenby and the Palestine Campaign", *The First World War: Middle Eastern Perspective*, Israel Society For Military History, Telaviv University, 2000, s. 99-100.

³⁵ Edward J. Erickson, *a.g.e.*, s. 180-184.

³⁶ Yigal Sheffy-Shaul Shay, *The Changing Land Between The Jordan and The Sea*, Yad-Ben-Zvi Press, Israel, 1999, s. 46.

³⁷ Garrie Hutchinson, *Pilgrimage*, Schwartz Publishing, Australia, 2006, s. 87.

Journal of Anglo-Turkish Relations, Volume 2, Number 1, January 2021

Ünalp, F. Rezzan. “Birinci Dünya Savaşı’nda Sina/Filistin-Suriye Cephesinde Türk-İngiliz Mücadelesi ve Sonuçları”, *Journal of Anglo-Turkish Relations*, Vol. 2, No. 1, (January 2021), pp. 47-69.

8'nci Ordu Komutanı von Kressenstein, muharebenin başarısızlığının suçunu Albay İsmet'in (İnönü) omuzlarına yıkmıştı. Von Kressenstein'a yöneltilen eleştirilerin büyük bir bölümü ise Albay İsmet'in 3'üncü Kolordusunu desteklemek için ihtiyatları sevk etmekte geç kaldığı yönündeydi. Gerçekte 7, 19 ve 24'üncü Piyade Tümenlerinin ihtiyat göreviyle Birüssebi'den ziyade Gazze yakınlarında mevzilendirilmesi bu desteğin zamanında gönderilmesini olanaksız hale getirmişti.³⁸ Nitekim bu muharebeden birinci derecede sorumlu olarak 8'inci Ordu Komutanı görülmüştür. Bu sorumluluğun derecesi yalnız Birüssebi gibi önemli bir harekât üssünün kaybından çok, burada aynı zamanda bir kolordunun hemen hemen muharebe yeteneğini yitirmiş olmasından dolayı daha da artıyordu. Bu hususta 8'inci Ordu Komutanı von Kress Paşa, Birüssebi Muharebesi yenilgisi dolayısıyla Yıldırım Ordular Grubu Komutanlığına gönderdiği 17 Kasım 1917 tarihli raporuyla bir yandan harbin kaybediliş nedenlerini anlatırken, bir yandan da kendi savunmasını yapmıştır. 3'üncü Kolordu Komutanı Albay İsmet'te von Kress'in bu raporuna karşı 3'üncü Kolordunun görüşünü açıklayan ve Ordu Komutanının görüşüne cevap teşkil eden bir rapor göndermiştir.³⁹

Bu uzun raporun sonunda Albay İsmet, 8'inci Ordu Komutanı'nın muharebenin aldığı hakiki akışın isteklerine ve düşmanın Bir'üs Sebi'ye karşı bir buçuk piyade ve ikiden fazla süvari tümeni kullanmasına karşı bir piyade ve bir süvari tümeninden ibaret bir düşman için iki gün evvel aldığı tertibatında ısrarla direndiğini, Birüssebi'nin tamamıyla 8'inci Ordu Komutanı tarafından operatif görüş ve kararlarının doğrudan doğruya Birüssebi ile ilgili tedbirlerinin tamamen isabetsizliği yüzünden kaybedildiğini söylemektedir.⁴⁰

Cemal Paşa ise hatıralarında, Gazze-Birüssebi cephesinin kaybedilmesinin tek sorumlusu olarak Yıldırım Orduları Grubu Komutanı von Falkenhayn'ı göstermektedir. Enver Paşa'nın Filistin'e gelişi sırasında Şam'da kendisine Falkenhayn'ın hatalarını saydığını, von Kress'in bu cepheden çekilmektense Falkenhayn'ın çekilmesini ve von Kress'in yerinde bırakılmasını veya hiç olmazsa Falkenhayn'ın yerine Yıldırım Orduları Grubu Komutanlığı'na Mustafa Kemal Paşa'nın gönderilmesini rica ettiğini yazmakta ve karşılığında Enver Paşa'nın kendi teklifinin kabulüne imkân olmadığını, Almanlardan maddi yardım alabilmek için bir Alman generalinin Filistin cephesi kumandanlığında bulunması gerektiğini söylediğini belirtmektedir.⁴¹

Birüssebi'de taktik seviyede iyi savaşan Türkler gün boyunca iki tam mevcutlu İngiliz kolordusunu yaklaştırmamışlar ve daha sonra dövüşerek kuzeye doğru çekilmişlerdi. Çekilme olmasaydı Birüssebi kuşatılır ya da buradaki birlikler bozguna uğrayabilirdi. 3'üncü Kolordu Komutanı Albay İsmet üst karargâhıyla irtibatının kesik olmasına karşın kolordusunun daha sonra muharebeye devam etmesini sağlayan isabetli ve yerinde kararlar vermişti.⁴² Bu durum, İsmet Bey'in raporundaki şu ifadelerden de rahatlıkla anlaşılmaktadır:

³⁸ Edward J. Erickson, *a.g.e.*, s. 184-186.

³⁹ *Birinci Dünya Harbinde Türk Harbi, Sina-Filistin Cephesi*, IV. Cilt 2.Kısım, s. 151.

⁴⁰ *ATASE Arşivi*, BDH, K:3712, D: 15, F: 1-37.

⁴¹ Cemal Paşa, *a.g.e.*, s. 227-228.

⁴² Edward J. Erickson, *a.g.e.*, s. 190.

Journal of Anglo-Turkish Relations, Volume 2, Number 1, January 2021

Ünalp, F. Rezzan. “Birinci Dünya Savaşı’nda Sina/Filistin-Suriye Cephesinde Türk-İngiliz Mücadelesi ve Sonuçları”, *Journal of Anglo-Turkish Relations*, Vol. 2, No. 1, (January 2021), pp. 47-69.

“ ....Cenubdaki 67’nci Alay cephesine düşman bir piyade fırkasıyla dahil oldu ve şarkda lâ-akall iki süvari fırkası cephemizi zorlamaktadır. Kolordunun elinde iki bölükten ibaret ihtiyat kuvveti vardır ki bununla yarılmış olan cenub cephesinin tespiti ihtimali azdır. Bu vaziyet karşısında ordu-yu hümayunun (8’inci Ordu kastediliyor) kararı nedir? Benim tahmin ettiğim kararlar şunlar idi:

Yirminci Kolordu taarruz ediyor,

Yahut şu kadar kıtaat Birüssebi’ye yoldadır,

Yahut Birüssebi’yi tahliye ediniz.

Benim aldığım cevap şu olmuştur: Birüssebi tutulacaktır. Muharebe edilecektir.

Fakat saat bir evvelden yani on bir saatten beri muharebe edildiğinden Sekizinci Ordu-yu Hümayûn haberdar değil gibi idi. Bir ordu karargâhının bir kolordunun muharebesini takip ve raporlarını mütâlaa etmedikleri gibi bir zehaba düşmek istememekle beraber bu cevabı anlamakta ila nihaye izhar-ı acz edeceğim.”⁴³

İngiliz tarafında ise Birüssebi Muharebesinde eksiklikler yüzünden kapsamlı bir zafer elde edilemedi. Gazze'deki Türk kuvvetleri her zamankinden çok daha zayıftı. Çünkü Osmanlı Başkumandanlığı birliklerini Kafkasya bölgesine aktarmakla meşguldü. Dolayısıyla, Allenby ağır silahlardaki büyük üstünlüğüyle güney Filistin'i mahvedebilecek her türlü imkâna sahipti. Ancak bunun yerine, üçüncü Gazze Muharebesinde Birüssebi'ye saldıran İngiliz kuvvetleri vaktinin çoğunu boş yere su aramakla geçirdi. Bu sırada Gazze'deki İngiliz kuvvetleri, geri çekilen Türk ordusunu takip edemedi. Çünkü atları ve ulaşım araçları elinden alınarak Birüssebi'deki birliklere gönderilmişti. Aslında üçüncü Gazze Muharebesi iki farklı yerde, birisi Gazze kentinde diğeri ise Birüssebi çöllerinde gerçekleşti. Birüssebi'deki Türk savunma kuvveti o kadar zayıftı ki Avustralyalı Hafif Süvari Birlikleri hücum edip kenti kolaylıkla ele geçirdiler. Gazze kentindeki Türk savunma birlikleri daha güçlüydü ve Türk saflarında delik açmak için ağır toplar gerekiyordu. Ancak Gazze'deki Türk hattı kırıldığında bu yarma taarruzunu kullanarak ilerleyecek süvari gücü yoktu. Süvariler Birüssebi'de mahsur kalmışlar ve orada da geri çekilen Türk kuvvetlerini takip edemiyorlardı. Bu hatalı stratejinin bir sonucu olarak Güney Filistin'deki Türk ordularına geri çekilmeleri için fırsat verilmişti. Her ne kadar Allenby Aralık 1917'de Kudüs'ü ele geçirmiş olsa da, İngilizler Üçüncü Gazze Muharebesi'nde kapsamlı bir zafer elde edememişlerdi.⁴⁴

Üçüncü Gazze Muharebesi'ni takip eden günlerde yapılan muharebeler sonucunda Türkler 8/9 Aralık gecesini Kudüs'ü boşaltmak zorunda kaldı. 9 Aralık 1917 günü Osmanlı İmparatorluğu'nun son Kudüs Mutasarrıfı İzzet Bey, Belediye Başkanı'na bir teslim mektubu vererek sabah şehirden ayrıldı.⁴⁵ Bu durum karşısında Enver Paşa kendisinden çok şey

⁴³ ATASE Arşivi, BDH, K:3712, D: 15, F: 1-34-a.

⁴⁴ Matthew Hughes, *a.g.e.*, s. 99-101.

⁴⁵ İsmet Üzen, “İngilizlerin Kudüs'ü Ele Geçirmesi ve General Edmund H. H. Allenby'nin Kudüs'e Törenle Girişi (9-11 Aralık 1917)”, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt: 19, Sayı: 2, Elazığ, 2009, s. 330-331.

Journal of Anglo-Turkish Relations, Volume 2, Number 1, January 2021

Ünalp, F. Rezzan. “Birinci Dünya Savaşı’nda Sina/Filistin-Suriye Cephesinde Türk-İngiliz Mücadelesi ve Sonuçları”, *Journal of Anglo-Turkish Relations*, Vol. 2, No. 1, (January 2021), pp. 47-69.

beklenen Mareşal von Falkenhayn’ı görevden aldı. General Otto von Sanders, 1 Mart 1918’de Yıldırım Orduları Grubunun yeni komutanı olarak atandı.

Liman von Sanders ve ast birlik komutanları, yaz mevsimi boyunca büyük olmasını bekledikleri İngiliz taarruzuna maruz kalacak savunma mevzilerini hazırlamak için büyük bir gayretle çalıştılar. Filistin cephesinde Osmanlı ordusu 1918 yılında askeri insan gücü bakımından giderek zayıflıyordu. Kayıpların çoğu hastalıktan ya da firardandı.⁴⁶

Osmanlı ordusunun uğradığı insan kaybının yarattığı sıkıntıyı telafi edebilmek amacıyla hapishanelerden cepheye gönderilmek üzere mahkûmların serbest bırakıldığı görülmüştür. Örneğin, 2 Temmuz 1918 tarihli Vekiller Meclisi’nde, “*Sivas hapishanesinde bulunan tutuklu ve hükümlülerden gönüllü ve durumu müsait olanların affedilip savaşmak üzere Filistin cephesine gönderilmesi*” görüşülmüş ve mahkûmlardan gönüllü 368 kişinin özel bir kanuna binaen Filistin cephesine gönderilmesi hususunun Harbiye Nezaretine bildirilmesi 2 Temmuz 1918 tarihinde karar altına alınmıştı.⁴⁷

Nablus (Megiddo) Muharebesi - 1918

Eylül 1918’e gelindiğinde Filistin Cephesi’ndeki İngiliz ordusu, General Allenby komutasında iki piyade kolordusuyla (20 ve 21’inci Kolordular) Çöl Atlı Piyade Kolordusu, Fransız ve İtalyan müfrezeleriyle ordu bağlı birliklerinden kurulmuş bulunuyordu. 5’inci Uçak Filosu ile 40’inci Hava filosu Remle’de bulunuyordu. Liman von Sanders komutasındaki Yıldırım Orduları Grubu Komutanlığı ise 4’üncü (Komutanı, Cemal Mersinli Paşa), 7’nci (Komutanı Mustafa Kemal Paşa) ve 8’inci (Cevat Çobanlı Paşa) Ordulardan müteşekkildi. İngiliz tümenleri personel, silah sayısı, cephane miktarı bakımından üç kat daha üstündüler. Süvari tümeni sayısında ise bire dört üstünlüğe sahip olup, hava ve deniz üstünlükleri de hesaba katılırsa bu üstünlük daha da artmakta idi.⁴⁸

General Allenby’nin uçaklar ve Araplar olmak üzere Türklere karşı kullanacağı iki yeni silahı vardı. Şerif Hüseyin’in oğlu Faysal’a bağlı Araplar Lawrence’ın öncülüğünde, Türkleri Hicaz demiryolu hattı boyunca taciz etmekte, hareketlerini kısıtlamakta ve morallerini bozmaktaydı. Şimdi ise İngilizler tarafından gerçekleştirilecek nihai taarruza doğrudan katkıda bulunacaklardı. Nitekim 16 ve 17 Eylül 1918’de Dera’nın kuzey, güney ve batısında bulunan demiryollarını havaya uçurdular. Bu saldırılar Türklerin ikmal akışını fiili olarak aksattı.⁴⁹ Şam’a gelinceye kadar çekilme sırasında da Türk ordusunun dağılık erleri, zayıf bölümleri, Arap kuvvetleri tarafından baskına uğradı, Lawrence’ın hatratına göre muharebenin bu son safhasında 5000’den fazla Türk’ü şehit etmişler, 8000’den fazlasını esir almışlardı.⁵⁰

⁴⁶ Edward J. Erickson, *a.g.e.*, s. 203-206.

⁴⁷ *Filistin*, Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Yayını, İstanbul, 2009, s. 159.

⁴⁸ *Birinci Dünya Harbinde Türk Harbi, Sina-Filistin Cephesi*, IV. Cilt 2.Kısım, s. 615-618.

⁴⁹ Liddell Hart, *Birinci Dünya Savaşı Tarihi*, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul, 2014, s. 554.

⁵⁰ Albay Şerif Güralp, *1918 Yılında Türk Ordusunun Filistin ve Suriye’den Çekilişinde 3’üncü Süvari Tümeninin Harekâtı*, Genelkurmay ATASE Bşk.lığı Yayınları, Ankara, 2006, s. 39.

Journal of Anglo-Turkish Relations, Volume 2, Number 1, January 2021

Ünalp, F. Rezzan. “Birinci Dünya Savaşı’nda Sina/Filistin-Suriye Cephesinde Türk-İngiliz Mücadelesi ve Sonuçları”, *Journal of Anglo-Turkish Relations*, Vol. 2, No. 1, (January 2021), pp. 47-69.

Allenby'nin ordusuna uçakların katkısı ise oldukça önemliydi. Sürekli hava saldırılarıyla gökyüzü hâkimiyetini sağlayan uçaklar, Türklerin Afule'deki ana telgraf ve telefon santralini şiddetli bir şekilde bombalayarak Türkleri sağır ve dilsiz bıraktılar. Bundan başka Nablus ve Tulkarim'deki iki ordu karargâhı İngiliz uçakları tarafından bombardımana tutuldu. Karargâhın muhabere hatları o denli etkili bir şekilde tahrip edildi ki, karargâhların gün boyunca hem Nasıra ile hem de kıyıdaki tümenleriyle irtibatı kesildi.⁵¹

Yıldırım Ordular Grubu üç ordusunu 90 kilometrelik bir cepheye yaymıştı. Şeria nehri cepheyi ikiye böldüğü gibi, arazinin dağlık ve yolsuz oluşu cephe gerisinde bir yönden diğer yöne kuvvet kaydırmayı güçleştiriyordu. Kuvvet, araç ve gereçlerinin azlığı nedeniyle dört aylık bir zamanda ancak birbiri gerisinde birkaç mevzi güçlendirilmişse de bunlar basit siperlerden ibaretti. Tel örgü engelleri ise çok az yerde yapılabilmmişti. Türk tümenleri en çok beş kilometrelik bir mevzi kesimini savunabilecek güçte olduklarından; 90 kilometrelik geniş bir cephenin savunulması için 18 tümene ihtiyaç vardı. Her ordu ve kolordu için ayrılması gereken yeterli stratejik ihtiyatta bu sayıya katılırsa, 20 civarında tümene ihtiyaç duyuluyordu.

Filistin cephesinde İngilizler taarruza hazırlanırken Türk Başkomutanlığı, Filistin ve Suriye Cephesini, diğer cephelerden (Kafkasya'dan iki tümen, Romanya'dan 15'inci Tümen ve İstanbul'da kurulmakta olan 49'uncu Tümen) çekeceği tümenlerle takviye etmek olanağına sahipken bunu yapmamış, Kafkasya'nın istilası, Medine'nin korunması gibi düşüncelerle kesin sonuç yerine gerekli kuvvetleri toplayamamıştır.⁵²

19 Eylül 1918'de Osmanlı 8'inci Ordusunun batı kanadını ayırma taarruzu şeklinde başlayan Nablus Muharebesi'nde en gözle görülür başarısızlık, Cevat Paşa'nın ihtiyatı olan 46'ncı Piyade Tümeninin fiilen yok olması ve imha edilmesiydi. 8'inci Ordu Komutanı Cevat Paşa bu tümeni 19 Eylül'de muharebeye sokmuştu. Ancak 22'nci Kolordu Komutanı Albay Refet (Bele) iki alaylı tümenin bir alayını Kabaktepe'de zayıf bir durumda kuşatılmış bulunan 20'nci Piyade Tümenine, diğer alayı da kolordu karargâhının yanında bulunan Sehpalı Tepe'yi takviye etmek için gönderdi. Bu birliklerin gönderilmesi boşunaydı. 46'ncı Tümen etkili bir direniş göstermiş ise de büyük kısmı kısa bir süre sonra imha edildi.

Bu savaşta en göze çarpan eksiklik, muhabere sistemindeki aksaklıktı. İkmal yönünden kendi kendine yeten Kafkasya'daki muharebelerden farklı olarak, Filistin cephesinde hizmet veren ulaştırma hatları savaşın sonuna kadar yetersiz kaldı ve Yıldırım orduları Grubu her zaman yiyecek, mühimmat ve malzeme kıtlığı çekti.⁵³ Bu sırada Türk birliklerinin içine düştüğü durum, 7'nci Ordu Komutanı Mustafa Kemal'in İstanbul'daki Başkomutanlığa gönderdiği 21 Eylül 1918 tarihli şifre telgrafından da anlaşılacağı gibi son derece vahimdi. Bu telgrafta şu satırlar yer almaktaydı:

"Düşman süvarilerinin Semah'a kadar vasıl oldukları anlaşılıyor. Sekizinci Ordu kalmamıştır. Yedinci Orduyu Vadi-i Kara şimaline çekmeğe çalışıyorum. Ordu henüz

⁵¹ Basil Liddell Hart, *a.g.e.*, s.554-555.

⁵² *Birinci Dünya Harbinde Türk Harbi, Sina-Filistin Cephesi*, IV. Cilt 2.Kısım, s. 618-619.

⁵³ Edward J. Erickson, *I. Dünya Savaşında Osmanlı Ordusu*, s.237-242.

Journal of Anglo-Turkish Relations, Volume 2, Number 1, January 2021

Ünalp, F. Rezzan. "Birinci Dünya Savaşı'nda Sina/Filistin-Suriye Cephesinde Türk-İngiliz Mücadelesi ve Sonuçları", *Journal of Anglo-Turkish Relations*, Vol. 2, No. 1, (January 2021), pp. 47-69.

intizamını muhafaza etmektedir. Ancak gıda ve cephanе meselesi şayan-ı teemmüldür. Dördüncü Ordu Bisan'ı tutturmağa gayret ediyorum. Her hâlde şimâlden mezkûr noktaya kadar kuvvet yetiştirilmesi hayat ve memat meselesidir. Ben karargâhımla Ordunun merkezi gerisinde mebhûs vadide Beyt-i Hasan'dayım. Grup Kumandanlığı ile irtibat yoktur."⁵⁴

Bu süre zarfında Irak'taki İngiliz ordusu Mayıs 1918'de Kerkük'ü ele geçirdi, General Allenby emrindeki İngiliz ordusu ise Şeria nehrini geçerek hızla kuzeye doğru ilerledi. Halep'in düşmesi ve Fransızların Beyrut'u işgal etmeleri ile düşman kuvvetleri Anadolu'nun eşğine kadar gelmiş bulunuyordu.⁵⁵ 1 Ekim'de Şam'a, 28 Ekim'de Halep'e ulaşan General Allenby'nin ordusunu Halep kuzeyinde Katma'da durdurmayı başaran Mustafa Kemal'in 7'nci Orduyu başarılı bir biçimde geri çekmesi ve ordunun mevcudiyetini muhafaza etmesi büyük bir harekât başarısıydı.⁵⁶ Çünkü Türk ordusu kuzeye doğru geri çekilirken Şerif Hüseyin'e bağlı Arap aşiretleri sürekli saldırılarda bulunmuş ve Halep'de sokak savaşları cereyan etmiştir. Nitekim Mustafa Kemal'in 3'üncü Kolordu Komutanlığı'na gönderdiği 25 Ekim tarihli emirde, "*Halep'in şarkından hücum etmeye fırsat bulan Şerif Hüseyin'e bağlı Araplarla yapılan sokak muharebesi neticesinde isyancıların püskürtülmüş olduğu, ancak Halep ahalisinin tamamen isyancılara katıldığı, silah ve bombalarla isyana devam etmekte oldukları, 20'nci Kolordunun hâlihazırda isyanda bulunan Halep'in güneyinde bırakmamak için kolordunun çekileceği, ordu karargâhının da Katma'ya gideceği*" yazılıdır.⁵⁷

Mustafa Kemal Paşa, Liman von Sanders'in İstanbul'a çağrılmasından sonra, Mondros Mütarekesi'nin imzalandığı gün (30 Ekim 1918), Yıldırım Orduları Grup Komutanlığı'na tayin edildi.⁵⁸

Mondros Ateşkes Antlaşması imzalandığı zaman İngilizler tüm Suriye ve Irak kentlerinde yönetimi ellerine geçirmiş bulunuyorlardı. Ancak Musul bu kontrolün dışında kalmıştı. Bütün Arap kentlerinin yönetimi askeri bakımdan İngilizlerin elindeydi. Ancak savaş boyunca İngilizlerin çeşitli vaatleri olmuştu. Önce kendilerine bölgeyle ilgili bazı sözler vermişlerdi. Sonra Fransızlara bazı sözleri olmuştu ve Filistin'de ki Yahudiler de unutulmamıştı. İngilizler verdikleri sözleri büyük ölçüde yerine getirmeye çalıştılar. Ancak

⁵⁴ ATASE Arşivi, BDH, K:3705, D: 28, F:13. Nablus Muharebesinde uğranılan hezimet neticesinde Türk ordusunun geri çekilmesinden ve kaybedilen toprakların yarattığı endişeden vatanın bir felakete sürüklendiğini düşünen Adana Valisi Nazım Bey ise, Dâhiliye Nezaretine gönderdiği 29 Eylül 1918 tarihli telgrafta; askeri hususlara ilişkin görüş bildirme yetkisi olmadığını altını çizerek Filistin cephesinde ordunun zor şartlarda olduğunu, Halep ve Adana'da güçlü bir kuvvetin oluşturulması gerektiğini söylemişti. Dahiliye Nezareti de bu telgraftı Sadrazam (Başbakan) Talat Paşa'ya bildirmiştir. bkz. *Filistin*, s.161-162.

⁵⁵ Kemal H. Karpat, *Kısa Türkiye Tarihi*, Timaş Yayınları, İstanbul, 2012, s. 98.

⁵⁶ Edward J. Erickson, *a.g.e.*, s. 252.

⁵⁷ ATASE Arşivi, BDH, K.: 3707, D:34, F:24.

⁵⁸ *Harp Tarihi Vesikaları Dergisi(HTVD)*, Gnkur. ATASE Bşk.lığı Yayınları, Sayı:27, Mart 1959, Vesika:690-A,B,C.

Journal of Anglo-Turkish Relations, Volume 2, Number 1, January 2021

Ünalp, F. Rezzan. "Birinci Dünya Savaşı'nda Sina/Filistin-Suriye Cephesinde Türk-İngiliz Mücadelesi ve Sonuçları", *Journal of Anglo-Turkish Relations*, Vol. 2, No. 1, (January 2021), pp. 47-69.

Arapların kralı olma planı suya düşen Şerif Hüseyin, Arapların tek bir devlet halinde değil, ayrı devletler halinde varlıklarını devam ettireceğini kabul etmek zorunda kaldı.⁵⁹

Lawrence tarafından Şerif Hüseyin'in oğlu Faysal'da uyandırılmış umutlar söndü. Faysal'ı en çok düş kırıklığına uğratan şey kendilerine vaat edilen Arap Konfederasyonunun Filistin'i içermemesinden ziyade Lübnan'ı içine almamış olması ve Suriye'nin Fransız denetimine verilmesiydi.⁶⁰

Türk ordusu Kasım 1918'de silahlarını bırakıp yurduna dönmedi. Bu konuda Mustafa Kemal'in Halep'e geldikten sonra yayınladığı günlük emirlere bakıldığında fırkaları teftişte yaptığı tespit ve önlemler,⁶¹ aldırıldığı güvenlik tedbirleri⁶² ile elde kalan kuvvetleri istifade edilebilir bir hale getirerek savunmayı olabilecek saldırılara karşı güçlü kılmayı amaçlamıştı. Karargâhiyla Katma'ya geldikten sonra Ayıntab (Gaziantep) Menzil Mıntika Müfettişi Binbaşı Behram Bey'e Mondros Mütarekesi'nin imzalanmasından üç gün önce gönderdiği telgrafta,⁶³ Cerablus⁶⁴ köprüsünün özel bir müfreze ile işgal ettirilmesi, mecburiyet hâsıl olmadıkça son ana kadar muhafaza ettirileceğini emretmiştir.

İngiliz ve Fransızların Yıldırım Orduları'nın mukavemeti halinde, Adana ve İskenderun bölgesini işgal edecekleri yolunda Osmanlı Hükümetine baskı yapmalarına rağmen Mustafa

⁵⁹ Justin McCarthy, *Osmanlı'ya Veda*, çev. Mehmet Tuncel, Etkileşim Yayınları, İstanbul, 2006, s.307. Üçüncü Gazze Muharebesine rastlayan tarihte, Nisan 1917'de Almanya'ya savaş ilan eden Amerika Birleşik Devletleri'nin çok geçmeden savaşın kazanılması açısından belirleyici önem taşıdığı anlaşılmıştı. Başkan Wilson, 8 Ocak 1918'de kendi hedeflerini, 14 madde halinde ilan etti. Wilson Prensipleri olarak bilinen bu prensiplere göre, sömürge sorunlarının çözümünde "ilgili halkların çıkarları ile egemenlik hakları tartışılan devletin adil taleplerinin eşit ağırlık taşınması" öngörülüyor, toprak anlaşmazlıklarının "rakip devletlerin taleplerinin uzlaştırılmasıyla değil, ilgili halkların çıkarlarına ve yararlarına göre çözülmesi" gerektiğinde ısrar ediliyordu. Bunun üzerine gerek İngiliz hükümeti ve gerekse Fransız hükümeti istila veya yabancı halkların egemenlik altına alınması gibi hiçbir fikir taşımadıklarını açıklamışlardı. Ancak Sykes-Picot Antlaşması'nın Bolşeviklerce yayımlanması Orta Doğu'daki İngiliz-Fransız emellerini Wilson Prensipleriyle uzlaştırmayı imkânsız hale getirdi. Çözüm olarak Arap toprakları "A" mandaları olarak sınıflandırıldı. Kendi kendilerini yönetebilecek hale gelinceye kadar bir mandater devletin idari tavsiye ve yardım vermesi koşuluyla ancak Arap ülkelerinin bağımsızlıkları geçici bir biçimde tanımlanabilirdi. Bu konuda özellikle Suriye'nin geleceği, İngilizler ile Fransızlar arasında uzun süren bir uyuşmazlığa neden oldu. Ne var ki sonunda, Sykes-Picot paylaşım planı, ana hatlarıyla ve Aralık 1918 tarihli Clemenceau-Lloyd George uzlaşmasında yapılan küçük değişikliklerle onaylandı. Nisan 1920'de toplanan San Remo Konferansında Suriye ve Lübnan, Fransa mandası oldu, Mavera-i Ürdün dâhil Filistin ve Irak ise İngiliz mandası haline geldi. Dolayısıyla denizaşırı barış düzenlemeleri, Wilson Prensiplerinde yer alan halkların kendi kaderlerini tayini gibi yeni bir ilkedden ziyade, ganimetleri yenen taraf alır gibi çok eski bir düstura uygun şekilde yapıldı. Bkz. Jay Winter-Geoffrey Parker-Mary R. Habeck, *I. Dünya Savaşı ve 20. Yüzyıl*, çev. Tansel Demirel, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul, 2012, s.214-220.

⁶⁰ David Fromkin, *a.g.e.*, s. 294.

⁶¹ *ATASE Arşivi*, BDH, K.3705, D:28, F:42. Mustafa Kemal Halep'te bulunduğu sırada 13 Ekim 1918 tarihli emrinde fırkaların mevcut sayı ve teçhizatlarını açıkladıktan sonra 11'inci Fırkadan 3200 kişiye kolera aşısı yapıldığı bilgisini vermektedir.

⁶² *ATASE Arşivi*, BDH, K.3705, D:29, F:9-7.

⁶³ *ATASE Arşivi*, BDH, K:3705, D: 29, F:36-1. Belgenin transkripti EK-2'de yer almaktadır.

⁶⁴ Cerablus: Suriye'nin Halep iline bağlı bir kent. Fırat'ın batı yakasında, Esed Gölü'nün kuzeyinde, Türkiye-Suriye sınırında bulunmaktadır.

Journal of Anglo-Turkish Relations, Volume 2, Number 1, January 2021

Ünalp, F. Rezzan. “Birinci Dünya Savaşı’nda Sina/Filistin-Suriye Cephesinde Türk-İngiliz Mücadelesi ve Sonuçları”, *Journal of Anglo-Turkish Relations*, Vol. 2, No. 1, (January 2021), pp. 47-69.

Kemal Paşa, bölgenin teslim ve boşaltılmasından yana olmamış,⁶⁵ hatta İngilizlerin İskenderun’a asker çıkarmaları halinde mukavemet edileceğini, 5 Kasım 1918 tarihinde birliklerine yayınladığı gizli emirde gerekirse silahla karşı konulacağını bildirmiştir.⁶⁶

Sonuç

Birinci Dünya Savaşı süresince Arap coğrafyasında cereyan eden savaşların en büyük bölümünü hatta tamamını Türk-İngiliz mücadelesi teşkil eder. Bu coğrafyada açılan Irak cephesine ilaveten Suriye-Filistin Cephesi’nde de Osmanlı İmparatorluğu’nun uğramış olduğu büyük hezimet Mondros Mütarekesi’ne giden süreci hızlandırmıştır. Asker sayısındaki büyük eksiklik, eğitim noksanlığı, muhabere araçlarının, lojistik destek unsurlarının yetersizliği Osmanlı ordularının savaşları kaybetmesindeki önemli bir faktör olarak göze çarpmaktadır. Osmanlı Genelkurmayı’nın önemli stratejik hatalarından biri, Sina-Filistin Cephesi’nin devletin devamlılığı için önemini idrak edememesi olmuş, nitekim İkinci Gazze Muharebesi sonrasında İngilizlerin bölgedeki askeri varlığının artmasına ve yapılan hazırlıkların bilinmesine rağmen, bölgedeki bütün birlik komutanların ısrarla yapmış oldukları takviye talepleri göz ardı edilmiş, muharebe gücüne ciddi yük getiren Medine Savunması’nın sona erdirilmesi teklifleri dikkate alınmamıştır. Eldeki kısıtlı birlikler ihtilal sonrasında Rus tehdidi ortadan kalkmasına rağmen Kafkas Cephesi’ne gönderilmiştir.

Bağdat’ın kaybı ve İngiliz birliklerinin Musul istikametinde kuzeye doğru yönelmesi ile Irak Cephesi’nin korkulu bir hal alması, Filistin-Suriye’nin gerçek bir tehlikeyle karşı karşıya kalmasından sonra Enver Paşa’nın Avrupa harekât alanlarındaki Türk kuvvetlerini geri çekmekle beraber aynı zamanda Alman kuvvetleriyle yardım edilmesi isteği, o zamana kadar zaferin Avrupa harekât alanında elde edileceği yönündeki düşüncesinin de sarsıldığını göstermekteydi. Dolayısıyla Enver Paşa ve Osmanlı Genelkurmayı ne yüzlerce kilometre uzaktaki cephelerde yaşanan gelişmeleri takip edebilmişler ne de stratejik resmi görebilmişlerdi.

30 Ekim 1918’de Mondros Mütarekesi imzalandığında Türk tarafında direniş son bulmuş gözükse de, gelinen nokta mütarekenin imzalandığı gün Yıldırım Orduları Grup Komutanı olan Mustafa Kemal Paşa’nın savaş kararını sona erdirmemişti. Mustafa Kemal Paşa’nın bu tutumu, bir süre sonra Anadolu’da önderi olacağı Türk Milli Mücadelesi’nin ilk işareti oldu.

Şerif Hüseyin’in İngilizler yanında saf tutarak Osmanlı İmparatorluğu’na karşı isyana girişmesi kendisine bir çıkar sağlamadığı gibi onu tahtından da yoksun bıraktı. Böylece Ortadoğu’da bugün bile etkisinden bölgenin acı çektiği en büyük bölünmeye zemin hazırlamış oldu. Arap dünyasının Birinci Dünya Savaşı’nın galipleri tarafından bölünmesi, günümüze kadar devam edecek bir felaketin başlangıcı oldu. Bugünkü bölünmüş Arap dünyasını yarattı. Başını İngiltere’nin çektiği emperyal güçler, ekonomik ve sosyal gerçekleri önemsemeyen masa üzerinde cetvelle sınırlarını çizdikleri ülkeler kurdular, daha sonra da bu devletlerin

⁶⁵ HTVD, Sayı:27, Mart 1959, Vesika:714.

⁶⁶ HTVD, Sayı:28, Vesika:735.

Journal of Anglo-Turkish Relations, Volume 2, Number 1, January 2021

Ünalp, F. Rezzan. "Birinci Dünya Savaşı'nda Sina/Filistin-Suriye Cephesinde Türk-İngiliz Mücadelesi ve Sonuçları", *Journal of Anglo-Turkish Relations*, Vol. 2, No. 1, (January 2021), pp. 47-69.

gerçekten kurulmasını zorla sağladılar. Avrupa ülkelerinin Arap dünyası ile ilgili uygulamaları, "*bölünmüş etnik, dini gruplar, parçalanmış ticari yollar*" gibi problemleri beraberinde getirdi.

Kaynaklar

Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt (ATASE) Başkanlığı Arşivi.

BELEN, Fahri, *Birinci Cihan Harbinde Türk Harbi, 1917 Yılı Hareketleri*, Gnkur. Basımevi, 1966.

BOSTANCI, Mustafa, "Birinci Dünya Savaşı'nda Osmanlı Devleti'nin Hicaz'da Hâkimiyet Mücadelesi", *Akademik Bakış*, C.7, S.14, 2014.

Birinci Dünya Harbinde Türk Harbi, Sina-Filistin Cephesi, IV. Cilt, (1. Kısım/2. Kısım), Genelkurmay ATASE Başkanlığı Yayınları, 1979/1986.

Birinci Dünya Harbinde Türk Harbi VI Cilt Hicaz, Asir, Yemen Cepheleleri ve Libya Harekâtı 1914-1918, Genelkurmay ATASE Başkanlığı Yayınları, 1978.

Cemal Paşa, *Hatıralar*, haz. Alpay Kabacalı, Türkiye İş Bankası Yayınları, 2010.

ERDEN, Ali Fuad, *Birinci Dünya Harbinde Suriye Hatıraları*, Türkiye İş Bankası Yayınları, 2003.

ERICKSON, Edward J., *I. Dünya Savaşında Osmanlı Ordusu*, Türkiye İş Bankası Yayınları, 2009.

ERICKSON, Edward J-Mesut UYAR, *Osmanlı Askeri Tarihi*, Türkiye İş Bankası Yayınları, 2014.

ERKİLET, Hüseyin Hüsnü Emir, *Yıldırım*, Genelkurmay ATASE Başkanlığı Yayınları, 2002.

Filistin, Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Yayınları, 2009.

FRASER, T.G., *Modern Orta Doğu'nun Kuruluşu*, çev. Füsün Doruker, Remzi Kitapevi, 2011.

FROMKIN, David, *Barışa Son Veren Barış*, çev. Mehmet Harmancı, Epsilon Yayınları, 2013.

GÜRALP, Albay Şerif, *1918 Yılında Türk Ordusunun Filistin ve Suriye'den Çekilişinde 3'üncü Süvari Tümeninin Harekâtı*, Genelkurmay ATASE Başkanlığı Yayınları, 2006.

Harp Tarihi Vesikaları Dergisi, Genelkurmay ATASE Başkanlığı Yayınları, Sayı: 27-28, 1959.

HART, Basil Liddell, *Birinci Dünya Savaşı Tarihi*, Türkiye İş Bankası Yayınları, 2014.

HUGHES, Matthew, "Allenby and British Strategy in the Middle East, 1917-18", *The First World War: Middle Eastern Perspective*, Telaviv University, İsrail, 2000.

Journal of Anglo-Turkish Relations, Volume 2, Number 1, January 2021

Ünalp, F. Rezzan. "Birinci Dünya Savaşı'nda Sina/Filistin-Suriye Cephesinde Türk-İngiliz Mücadelesi ve Sonuçları", *Journal of Anglo-Turkish Relations*, Vol. 2, No. 1, (January 2021), pp. 47-69.

HUTCHINSON, Garrie, *Pilgrimage*, Schwartz Publishing, Australia, 2006.

KARPAT, Kemal H., *Kısa Türkiye Tarihi*, Timaş Yayınları, 2012.

KAYALI, Hasan, *Jön Türkler ve Araplar*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 1998.

KÖSE, İsmail, *Şerif Hüseyin*, Kronik Yayınları, 2018.

McCARTHY, Justin, *Osmanlı'ya Veda*, çev. Mehmet Tuncel, Etkileşim Yayınları, 2006.

NEDİM, Şükrü Mahmut, *Filistin Savaşı (1914-1918)*, çev. Abdullah Es, Genelkurmay Basımevi, 1995.

Osmanlı Belgelerinde Birinci Dünya Harbi I, Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Yayınları, Yayın Nu.130, Belge: 49, İstanbul, 2013.

Yigal - Shaul SHAY, *The Changing Land Berween The Jordan and The Sea*, Yad Ben-Zvi Press, Israel, 1999.

SONYEL, Salahi, "Albay T.E.Lawrence, Haşimi Araplarını, Osmanlı İmparatorluğuna Karşı Ayaklanmaları İçin Nasıl Aldattı", *Belleten*, TTK Yayını, Cilt LI, Sayı 199, 1987.

ÜNAL, Levent, "Plan ve Krokilerle Kutü'l Amâre Zaferi", *Kütü'l Amâre Zafer I.Dünya Savaşı'nda Irak Cephesi*, ATAM Yayınları, 2016.

ÜNALP, F. Rezzan, "1916 Kutü'l Amâre Zaferi: Komutanlar ve Harekâtın Sonuçları", *Kütü'l Amâre Zafer I. Dünya Savaşı'nda Irak Cephesi*, ATAM Yayınları, 2016.

ÜZEN, İsmet, "İngilizlerin Kudüs'ü Ele Geçirmesi ve General Edmund H. H. Allenby'nin Kudüs'e Törenle Girişi", *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt: 19, Sayı: 2, 2009.

ÜZEN, İsmet, *I. Dünya Harbinde Sina Cephesi ve Çöl Hatıraları*, Selis Yayınları, 2007.

WINTER Jay-Geoffrey PARKER-Mary HABECK, *I. Dünya Savaşı ve 20.Yüzyıl*, çev. Tansel Demirel, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul, 2012.

Journal of Anglo-Turkish Relations, Volume 2, Number 1, January 2021

Ünalp, F. Rezzan. “Birinci Dünya Savaşı’nda Sina/Filistin-Suriye Cephesinde Türk-İngiliz Mücadelesi ve Sonuçları”, *Journal of Anglo-Turkish Relations*, Vol. 2, No. 1, (January 2021), pp. 47-69.

EK-1⁶⁷

Yıldırım Orduları Grubu
Yedinci Ordu Kumandanlığı
Şube 1
Haleb Sebil Bağçesi
25(10/34
Sa.5.50 sonra
Ordu Emri
(10)

Üçüncü Kolordu Kumandanlığına

1. Bugün Haleb'in şarkından şehre hücum etmeğe fırsat bulan Şerif Urbani icra olunan sokak muharebesi neticesinde ve Yirminci Kolordunun sol cenahında Birinci Fırka topçusunun da iştirakiyle tard edilmiş ise de Halep ahalişi hemen kâmilen isyan ve usâta iltihak eylemiş ve silah ve bomba istimaliyle isyanda devam etmekte bulunmuştur.

İngiliz piyadesi Kolordu cephesine temas eylemiştir. Bundan başka birçok otomobilin (Handuman)'dan (Hangazali)'ye kuvvet taşıdıkları görülmüştür.

2. Yirminci Kolorduyu hâl-i isyanda bulunan Haleb'in cenubunda bırakmamak için mezkûr Kolordu bu gece (Kefr-i basem- Anedan-Ma'arra- El-hüseyniye-Helan) hattına çekilecektir.

Kolordu bundan sonraki harekâtını 25/10/34 tarihli ve 9 numaralı talimat dairesinde icra edecektir.

Haleb'de ve (Müslimiye)'deki istasyonların tahribi ve en son trenin tahriki unutulmamalıdır.

3. Ordu karargâhı bu gece (Katma) 'ya gidecektir.

4. Bu emir Harekât Şubesinin 25/10/34 tarih ve 10 numrosuyla Yirminci Kolordu Kumandanlığına tahriren tebliğ olunmuştur.

Fahri Yaveri Hazreti Şehriyari

7. Ordu Kumandanı

Mustafa Kemal

Bu emrin bir suretinin Kolordu şifresiyle Adana'da Yıldırım Ordular Grubu Kumandanlığına telgrafla tebliğ ettirilmesi mercûdur.

Aslına mutabıktır.

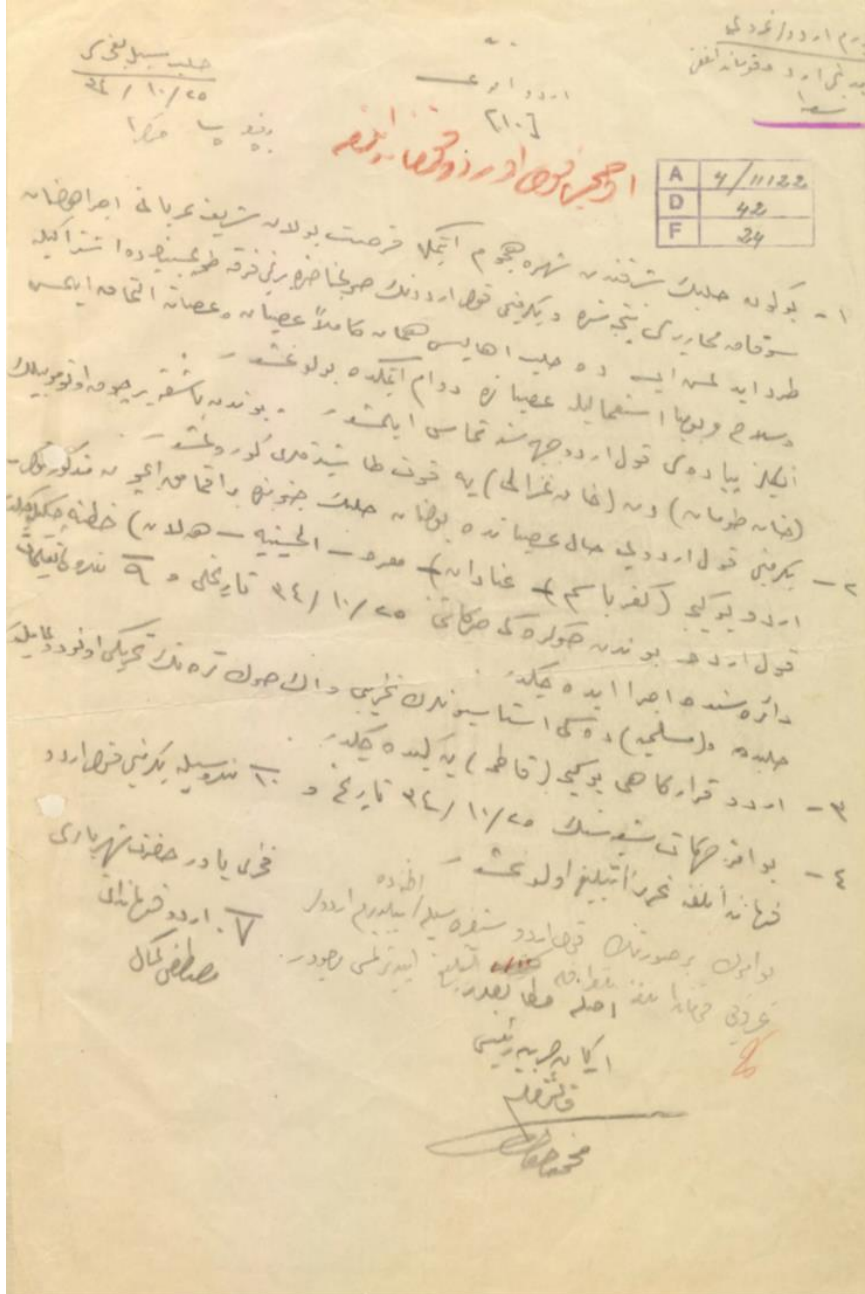
Erkâm Harbiye Reisi

Kaymakam

Mehmet Hayri

⁶⁷ ATASE Arşivi, BDH Koleksiyonu, K:3704, D: 34, F: 24.(Belgenin Transkripti)

EK-1 Devamı⁶⁸

⁶⁸ ATASE Arşivi, BDH Koleksiyonu, K:3704, D: 34, F: 24.

Journal of Anglo-Turkish Relations, Volume 2, Number 1, January 2021

Ünalp, F. Rezzan. “Birinci Dünya Savaşı’nda Sina/Filistin-Suriye Cephesinde Türk-İngiliz Mücadelesi ve Sonuçları”, *Journal of Anglo-Turkish Relations*, Vol. 2, No. 1, (January 2021), pp. 47-69.

EK-2⁶⁹

Şifre Katma/27/10/34

Ayntab Menzil Mıntıka Müfettişi Binbaşı Behram Bey’e

Cerablus Köprüsü hususi bir müfreze ile işgal ettirilib mecburiyyet-i kat’iyye olmadıkça son ana kadar muhafaza ettirilecektir. Zaruret-i mutlaka halinde istihzarat vechile tahrib edilip müfreze şimale çekilmelidir. Bu babda bundan başka hiçbir makamatin emrine riayet edilmeyecektir. Bu emrin Cerablus Menzil Nokta Kumandanlığına tebliğ olunarak ve onun tarafından mahrem tutulacaktır. Orada tahrib için gönderilmiş Alman Müfrezesi var ise mezkûr müfrezenin kendi başına veya başka taraftan alacağı emir üzerine vaktinden evvel tahribat yapmasına kat’iyyen mu’manaat olunarak ve fakat zaruret-i kat’iyye halinde tahrib keyfiyyeti te’min edilmiş bulunacaktır. Bu emrin icrasının temin edildiği bana bildirilecektir.

Fahr-i Yaveri Hazret-i Şehriyari

Yedinci Ordu Kumandanı

Mustafa Kemal

⁶⁹ *ATASE Arşivi*, BDH, K:3705, D: 29, F: 36-1. Yedinci Ordu Komutanı Mustafa Kemal’in 27 Ekim 1918’de Katma’dan Cerablus köprüsünün muhafazasına ilişkin telgrafı.

Journal of Anglo-Turkish Relations, Volume 2, Number 1, January 2021

Yavuz, Resul, “Batı Anadolu’da Yunan İşgalinin Etkilerini Araştırmak için Kurulan Tahkikat Komisyonu ve Faaliyetleri”, *Journal of Anglo-Turkish Relations*, Vol. 2, No. 1, (January 2021), pp. 70-88.

Batı Anadolu’da Yunan İşgalinin Etkilerini Araştırmak için Kurulan Tahkikat Komisyonu ve Faaliyetleri¹

Resul Yavuz²

Özet

Mayıs 1919’da Paris Barış Konferansı’nda kararlaştırılan İzmir’in Yunan Birlikleri tarafından işgal kararı sonrasında meydana gelen olaylar, Türk Hükümetini acilen Müttefikler nezdinde bazı girişimlerde bulunmaya sevk etmiştir. Türk Hükümetinin acı talepleri neticesinde işgal ile ortaya çıkan hukuksuzlukların içeriğini araştırmak için Müttefik devletlerin üyelerinin görev aldığı bir Tahkikat Komisyonu oluşturulmuştur. Komisyonun titiz saha çalışmaları sonrasında ortaya koyduğu rapor, Batı Anadolu’da Yunan işgalinin haksız nedenlere dayalı olduğunu ortaya koymakla birlikte işgale karşı gelişen Türk direnişinin de haklılığını dünya kamuoyuna duyurmuştur. Ancak Paris’te Müttefik Konsey, Tahkikat Komisyonunun raporu doğrultusunda bölgede işgali sonuçlandırmaya yönelik herhangi bir karar almaya yeltenmeyecektir. Böyle bir kararın çıkmamasında İngiltere’nin etkisi büyük olmuştur. Buna rağmen, Müttefik Konsey, bu raporun da etkisi ile Yunan işgalini Batı Anadolu’da sınırlandırmak için birtakım girişimlerde bulunacaktır.

Anahtar Kelimeler: Yunan İşgali, İzmir, Tahkikat Komisyonu, İngiltere, Damat Ferit Hükümeti.

Investigation Commission Established to Investigate the Effects of the Greek Occupation in Western Anatolia and its Activities

Abstract

The events that occurred after the decision to occupy Izmir by Greek troops, as agreed at the Paris Peace Conference in May 1919, urgently prompted the Turkish government to take some initiatives before the allies. In order to investigate the content of the lawlessness that emerged with the occupation as a result of the painful demands of the Turkish Government, an Investigation Commission was established, in which the members of the Allied Powers took part. The report of the commission after meticulous fieldwork showed that the Greek occupation in western Anatolia was based on unfair reasons, and made it clear to the world that the Turkish resistance to the occupation was justified. However, the Allied Council in Paris did not attempt to take any decision to end the occupation in the region in line with the report of the Investigation Commission. Britain had a great impact on preventing such a decision from Paris. Nevertheless, the Allied Council made several attempts to limit the Greek occupation in western Anatolia as a result of this report.

Keywords: Greek Occupation, Izmir, Investigation Commission, England, Damat Ferit Government.

Giriş

Damat Ferit Paşa’nın Paris’te müzakerelerde bulunduğu günlerde Osmanlı Hükümeti, Mustafa Kemal Paşa’nın Anadolu’ya gönderilmesinin ortaya çıkarmış olduğu ciddi siyasi çalkantı ve krizlerle uğraşıyordu. Mustafa Kemal ve heyetinin resmi görevlerinin dışında farklı plan ve amaçlarla, başta Samsun olmak üzere, Anadolu’nun değişik bölgelerindeki Şura Hükümetleri ve Kuvva-i Milliye Cemiyetleri ile irtibata geçerek işgallere karşı direnişi örgütlemeye kalkması ve bunun için Amasya toplantısını gerçekleştirmesi, hükümetle arasındaki ipleri kopma noktasına getirecekti. Dahası Anadolu’ya yeni geçmiş, yıldızı parlak

¹ Bu makale Mondros Ateşkes Antlaşması’ndan Sevr Barış Antlaşması’na Giden Süreçte Türk Diplomasisi” başlıklı doktora tezinden üretilmiştir.

² Dr. Öğr. Üyesi, Bandırma Onyedü Eylül Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Tarih Bölümü, Cumhuriyet Tarihi Anabilim Dalı. E-mail: resulyavuz@hotmail.com

Journal of Anglo-Turkish Relations, Volume 2, Number 1, January 2021

Yavuz, Resul, “Batı Anadolu’da Yunan İşgalinin Etkilerini Araştırmak için Kurulan Tahkikat Komisyonu ve Faaliyetleri”, *Journal of Anglo-Turkish Relations*, Vol. 2, No. 1, (January 2021), pp. 70-88.

komutanların imzası ve onayıyla gerçekleşen bu toplantıda; mevcut hükümetin görevini yerine getiremediği alenen ifade edilerek, her ilden üç delegenin katılımı ile Sivas’ta milli bir kongre toplanmasının çağrısı yapılıyordu³. Ancak İngiliz baskısı ile hükümetin Mustafa Kemal’in geri getirilmesi çağrılarında Mustafa Kemal’in direnmesi, başkentte birtakım istifaların yaşanmasına neden olacaktı⁴.

Sadrazamlığa Şeyhülislam Mustafa Sabri Efendi’nin vekâlet ettiği bu dönemde hükümet, Mustafa Kemal ile ipleri tamamen koparıırken diğer taraftan Batı Anadolu’da gittikçe genişleyen Yunan işgalinin ortaya çıkarmış olduğu birçok siyasi ve sosyal meselelerle de baş etmek zorunda kalmıştı⁵. Anadolu’nun pek çok yerinde hükümetin işgallere karşı etkili bir siyaset izleyemediği yönünde ciddi endişelerin ortaya çıktığı bu dönemde, Dâhiliye Nazırı Ali Kemal, dedikodu olarak addettiği bu tür söylentilere daha fazla mahal vermemek ve hükümetin bütün otoritesiyle etkin bir şekilde görevine devam ettiğini göstermek amacıyla 18 Haziran’da Valiliklere uzun bir genelge göndermişti. Ali Kemal Bey genelgede, “...*Gasibane ve gaddarane...*” olarak nitelediği işgallere karşı Osmanlı Hükümetinin siyaseten durumu muhafaza edilebilir olmasından dolayı asla harp ve darp ile karşı koyamayacağı ve bu yönüyle durumun kendi lehlerine olmasıyla birlikte Paris Barış Konferansı’na giden murahhasların vatani kurtaracaklarına olan ümidin günden güne arttığı ifade ediliyordu⁶.

Mustafa Kemal Paşa’nın azledilmesi neticesinde, Anadolu’da işgal edilen bölgeler dâhil, mevcut hükümet otoritesinin iyiden iyiye sorgulanmaya başlandığı bir dönemde Damat Ferit Paşa, Paris’ten büyük bir hayal kırıklığı içerisinde 15 Temmuz’da İstanbul’a ayakbastı ve derhal hükümette ipleri yeniden ele alacak şekilde yeni bir kabinenin teşkili için çalışmalarına başladı. Neticede saray ile yürütülen altı günlük yakın temasın akabinde 21 Temmuz’da yeni kabinesini teşkil etmiş oldu⁷.

Yeni kabine üyeleri derhal çalışmalarına başlarken, basına verilen son derece iyimser demeçler ve uygulanan sansürün de etkisiyle Paris’te ortaya çıkan durum kamuoyundan uzun bir süre saklanacaktı⁸. Ancak yeni kabinenin, özellikle İzmir’in işgali ile Anadolu’da ortaya

³ Mustafa Okur, *Atatürk’ün Kurtuluş Savaşı Yazışmaları I*, Kültür Bakanlığı Yay. , Ankara, 1995, s. 83.

⁴ Mustafa Kemal Atatürk, *Nutuk*, C I, 13. Baskı, Meb. Yay. , İstanbul, 1973, s. 28.

⁵ *BOA., HR. SYS., 4532/26.*

⁶ Ali Kemal bir yandan valiliklere bu genelgeyi gönderirken diğer taraftan baş tercüman Ryan ile yaptığı bir görüşmede durumun ne kadar hassas olduğunu şu cümlelerle ifade edecekti: “*Millette yabancı işgale karşı direnme azmi gittikçe artmaktadır. Bunu frenlemeye çalışmak, itidal tavsiye etmek pek nankör bir iştir. Arkadaşlarım ve ben bunu yapmaya devam edeceğiz. Fakat Yunanlıların müteceviz davranışlarına set çekilmezse bana istifa etmekten başka çare kalmayacaktır.*” Ali Kemal, *Ömrüm*, İsis Yay., İstanbul, 1985, ss. 182-184.

⁷ Ali Türkgeldi, *Mondros ve Mudanya Mütarekelerinin Tarihi*, Türk Devrim Tarihi Enstitüsü Yay., Ankara, 1948, s. 232, İngiliz Yüksek Komiseri Amiral Calthorpe yeni hükümet ile ilgili olarak Londra’ya gönderdiği bir yazıda Damat Ferit’in rahatlıkla aldatılmaya meyilli olduğu vurgulanarak, yeni kabinede kalburüstü kişilerin bulunmadığı ve bir bütün olarak değerlendirildiğinde, onların kendilerinden istenilen şekilde zaman ve koşulların gerektirdiği şekilde davranmaya hazır olduklarını dile getiriliyordu. *B DFA, Vol: 1, Doc. 40.(115568),No: 1328.*

⁸ Sina Akşin, *İstanbul Hükümetleri ve Milli Mücadele Mutlakiyete Dönüş (1918-1919)*, C I, Cem Yay. , İstanbul, 1992, s. 439; Bu konuda hükümette Dahiliye Nazırı olarak görev yapan Ali Kemal’in genel durum

Journal of Anglo-Turkish Relations, Volume 2, Number 1, January 2021

Yavuz, Resul, “Batı Anadolu’da Yunan İşgalinin Etkilerini Araştırmak için Kurulan Tahkikat Komisyonu ve Faaliyetleri”, *Journal of Anglo-Turkish Relations*, Vol. 2, No. 1, (January 2021), pp. 70-88.

çıkaran vaziyet karşısında politika üretmede ve çözüm bulmada başarılı olamayacağı anlaşılınca, daha kurulduğu ilk gün muhalefetten kendisine karşı farklı seslerin yükselmesine engel olamayacaktı. Damat Ferit Paşa’nın İstanbul’a varmasından bir gün sonra Velihaht Abdülmecit Efendi, hükümetin takip ettiği dış politikaya ve Paris’te yürütülen diplomatik görüşmelere büyük eleştiriler içeren bir layiha yayımladı. Son dönemde Anadolu’da meydana gelen olayların neticesinde ortaya çıkan otorite boşluğunun sorumlusunun hükümet olduğunun ifade edildiği layihada Velihaht Abdülmecit Efendi, hükümeti tehdit altındaki İzmir, Edirne ve şark vilayetlerinde yaşayan halkı tatmin edecek uygun politikalar üretememek ve özellikle İzmir’in işgaline karşı etkili siyaset yapamamakla suçluyordu. Ayrıca layihada Abdülmecit, Paris’te konseye sunulan muhtıraları da eleştirerek, padişaha bütün bu meselelerin çözümü için, anayasaya uygun şekilde seçimlerin derhal yapılması, devlet işlerinde hiçbir şekilde fırkacılık yapılmayarak tecrübeli ve işinde uzman kişilere görevler verilmesini de içeren yedi maddelik çözüm önerisini sıralıyordu⁹.

Velihaht Abdülmecit Efendi’nin başta Damat Ferit olmak üzere hükümet ve onun politikaları hakkındaki görüşleri İngiliz Hükümetini de yakından ilgilendiriyordu. 8 Ağustos 1919’da elçilik tercümanlarından Ryan bu maksatla Abdülmecit’le görüşmüş ve görüşme detayları bir gün sonra Yüksek Komiser Vekili Amiral Webb tarafından Londra’ya aktarılmıştı. Ryan, görüşme ile ilgili olarak Abdülmecit’le oldukça samimi ve sıcak bir görüşme gerçekleştirdiğini, kendisinden hükümetin politikası ve bu politikaya dair kendi düşüncelerini öğrenme fırsatı bulduğunu ifade ederek; Velihaht ile ilgili olarak onun Damat Ferit’ten hoşlanmadığını, halkın onu istememesine rağmen Sultanın, Damat Ferit’i iktidarda tutarak büyük bir hata işlediği kanaati taşıdığını bildiriyordu. Ryan, Abdülmecit’in dış politika ile ilgili olarak da kendisine Tanzimat Dönemi’nde olduğu gibi Türkiye’nin İngiltere’nin yanında ve ona yakın bir politika izlemesinin doğru bir yol olacağı fikrini taşıdığını da görüşlerine ilave edecekti¹⁰.

Dolayısıyla Damat Ferit Paşa’nın ülkede olmadığı dönemde yukarıda da bahsedildiği gibi iç politikada yaşanan çalkantılı gelişmelerin ülke yönetiminde ve mevcut hükümetin dışarıda ve içeride itibarının sarsılmasına yol açtığı görülmüştür. Hükümet politikalarının iç

---

hakkında görüşlerini basın ile paylaştığı mülakatı için bkz. Sabahattin Özel, Işıl Çakan Hacıbrahimoğlu, *Osmanlı’dan Milli Mücadele’ye Seçilmiş Mülakatlar*, Türkiye İş Bankası Kültür Yay., İstanbul, 2010, ss. 94-96; Paris Barış Konferansı’na Türk aydınlarının bakış açısı ile ilgili olarak bkz. Yenal Ünal, “Paris Barış Konferansının Türk Aydın Üzerinde Yarattığı Tepkiler Üzerine Genel Bir Değerlendirme”, *Tarih ve Günce*, S. 6 (Kış/2020), ss. 171-202.

⁹ Aslında Damat Ferit’in yeni kabinesine her kesimden tepkiler yağıyordu. Sulh ve Selamet, Milli Ahrar, Osmanlı Sosyalist Fırkası, Sosyal Demokrat Fırkası, Trabzon ve Havalisi Âdem-i Merkeziyet Cemiyeti, İzmir Müdafaa-i Hukuk-u Osmaniye Cemiyeti, Milli Kongre, Kürt Kulübü, Hürriyet ve İtilaf Fırkası ve bazı basın temsilcileriyle; Makam-ı Saltanata ve kamuoyuna Damat Ferit Kabinesi’nin gayri meşru olduğu, kabinenin iç ve dış siyaseti yönetecek kabiliyet ve yeteneğinin bulunmadığı ve kabinenin ulus haklarını savunmada gösterdiği çaresizlik ve kusurdan ötürü kesinlikle güvene layık olmadığı yönünde bir bildiri yayımlayarak yeni kabineye itimat edilmemesini istediler. Yeni kabineye tepki sadece bu kuruluşlarla sınırlı değildi. Akşin, *a.g.e.*, C I, ss. 419-439.

¹⁰ Mehmet Okur-Murat Küçükuşurlu, *İngiliz Yüksek Komiserlerinin Gözüyle Milli Mücadele (1918-1920)*, Serander Yay., Trabzon, 2006, s. 83.

Journal of Anglo-Turkish Relations, Volume 2, Number 1, January 2021

Yavuz, Resul, “Batı Anadolu’da Yunan İşgalinin Etkilerini Araştırmak için Kurulan Tahkikat Komisyonu ve Faaliyetleri”, *Journal of Anglo-Turkish Relations*, Vol. 2, No. 1, (January 2021), pp. 70-88.

muhalefette başarılı olarak algılanmaması İstanbul’daki İngiliz yetkilileri oldukça kaygılandıran bir durum olarak göze çarpmaktaydı¹¹. Ülkede Mondros sürecinden beri yaşanan gelişmelerin özetlenerek Londra’ya gönderildiği, Yüksek Komiserliğinin “Türkiye” başlıklı yıllık raporunda bu durum şu ifadelerle dile getirilmekteydi:

“...İstanbul’da uzak kalan Paşa’nın yokluğunun iç siyasette yarattığı olumsuzluk, barış sürecinin önünü tıkayan bir gelişme olmuştur. Paris’teki müzakereler karşılıklı fikir alışverişini takiben Türk Heyetinin onur kırıcı bir şekilde Paris’ten gönderilmesi ile son bulmuştur. Türk tarafının iddialarını dile getiren Ferit Paşa’nın sözleri ve bu sözlerin Yüksek Komiserlikten aldığı sert cevabı okuyanlar, meydana çıkan fiyaskoyu Müttefiklerin barış konusundaki isteksizliğine değil de Paşa’nın süreci idaredeki başarısızlıklarına bağladıklarından Ferit Paşa’nın ülke içerisinde önemli miktarda itibar kaybetmesi gibi bir sonuç ortaya çıkarmıştır...”¹²

Bu dönemde İngiliz Yüksek Komiserliğinden Londra’ya, Türk Heyeti’nin Paris’ten döndükten sonra hükümete ve onun politik duruşuna karşı ülkede nasıl bir muhalefet olduğunu öğrenmeye yönelik oldukça sıkı denilebilecek bir yazışma trafiği mevcuttu. Bu yazışmalar, bazı basın organları ve muhalif kesimin Damat Ferit Paşa hakkındaki kanaatlerinin ne olduğunu ortaya çıkarmaya yönelik telgraf ve raporlardan oluşmaktadır. Aslında Yüksek Komiserler işgalden sonra durumun nasıl bir hal almaya çalıştığını anlamak için büyük bir gayret sarf ediyorlardı. Elçilik tercümanlarından Ryan, sonradan kaleme aldığı anılarında İzmir’in işgalinin kendileri açısından da büyük bir talihsizlik olduğunu ifade ederek bu tarihten sonra Türklerin mütareke hükümlerini uygulama noktasında Müttefiklerle iş birliği yapmak istemediklerini ve bu durumun bütün işleri alt üst ettiğini dile getirecekti¹³.

1 Ağustos tarihinde Yüksek Komiser Amiral Calthorpe’den İngiliz Dışişleri Bakanlığına gönderilen bir yazıda, ülkede şimdiki durumda başta İngiltere olmak üzere Müttefik devletlerden umut beklemek için hala bir şeylerin var olduğunu düşünenler ile Paris Barış Konferansı’nın küçük düşürücü kararlarına karşı direnme zamanının geldiğini düşünen eşit derecede milli duygulara sahip olan iki grubun bulunduğu ifade edilerek, bu her iki grubun da sadrazamdan nefret etme noktasında birleştiklerinin altı çiziliyordu. Amiral Calthorpe yazısında, vilayetlerde daha ziyade dış politikada hükümetin ülkenin itibarını düşürdüğüne ve direnme zamanının geldiğine inanan bir grubun daha etkin olduğuna, mevcut hükümetin ise bu bölgelerde gelişmekte olan bu milli hareketle mücadele edecek güçte olmadığına vurgu yapıyordu. Amiral Calthorpe son olarak dışişlerine, “Bir kâhin olsaydım

¹¹ Bu dönemde Anadolu’ya mütareke hükümlerini uygulamak amacıyla gönderilen Albay Rawlinson’un yıllar sonra kaleme aldığı hatıratına önsöz yazan dönemin Müttefik Karadeniz Orduları Komutanı General Milne, İzmir’in işgali ve akabinde Mustafa Kemal’in Anadolu’ya geçmesiyle birlikte o zamana kadar başarı ile uygulanan mütareke hükümlerini uygulama sürecinin ciddi biçimde sekteye uğramaya başladığını ve bu durumla kendileri için Anadolu’da her şeyin “berbat” olduğunu ifade ederek Türklerin bu noktadan sonra mütareke hükümlerinin uygulanmasında son derece gevşek davranarak zamana oynadıklarını dile getiriyordu. Alfred Rawlinson, *Yakın Doğu Maceraları 1918-1922*, TBBD Yay., İstanbul, 2013, s. 162.

¹² Ali Satan, *İngiliz Yıllık Raporlarında Türkiye 1920*, 2. Baskı, Tarihçi Kitabevi, İstanbul, 2010, s. 33.

¹³ Sir Adrew Ryan, *Sonuncu Dragoman*, Çev. Dilek Berilgen Cenkçiler, TTK Yay., Ankara, 2015, s. 114.

Journal of Anglo-Turkish Relations, Volume 2, Number 1, January 2021

Yavuz, Resul, “Batı Anadolu’da Yunan İşgalinin Etkilerini Araştırmak için Kurulan Tahkikat Komisyonu ve Faaliyetleri”, *Journal of Anglo-Turkish Relations*, Vol. 2, No. 1, (January 2021), pp. 70-88.

şunu derdim.” diyerek ülkedeki mevcut durum ile ilgili düşüncelerini şu şekilde Londra’ya özetliyordu: “...*Milliyetçiler ya vilayetlerde yaptıkları gibi burada da bir üstünlük kuracaklar ya da bazı vilayet merkezlerinde İstanbul’a karşı teşkilatlanacaklardır*”¹⁴.

İşgalin etkilerinin bu derece yakından takip edildiği ve bunun muhalefeti nasıl etkilediğinin değerlendirildiği bir toplantı da İstanbul’da İngiliz ve Fransız Yüksek Komiserleri arasında gerçekleştirilecekti. Amiral Calthorpe’un acil kodu ile Londra’ya gönderdiği bir raporda Fransız meslektaşları ile uzun tartışmalardan sonra İstanbul’da sükûnetin sağlanması için:

1. Müttefik olarak ateşkes hükümlerinin bütünüyle uygulandığını görmek,
2. İç politikada taraf tutmayarak yasal hükümeti desteklemek,
3. Sultanı destekleyerek, sultanı devirecek her türlü hareketin karşısında olmak,
4. Mevcut durumda seçimlerin yapılmasının tehlikeli olacağı ve bunun fayda getirmeyeceği, hususlarında görüş birliğine vardıkları belirtiliyordu¹⁵.

1. Yunan İşgalinin Etkilerini Araştırmaya Yönelik Tahkikat Komisyonunun Oluşturulması ve Çalışmaları

Muhalefet baskısı altında Damat Ferit, yeni kabinesiyle göreve başladığında ilk iş olarak bilindiği gibi Mustafa Kemal Hareketini boğacak tedbirleri almaya çalışacaktı. Diğer taraftan Damat Ferit, Yunan Birliklerinin İzmir’de yapmış oldukları tahribatı ve katliamları dünya kamuoyuna ve Paris’te devam eden Müttefik Barış Delegasyonlarına gösterebilmek ve neticesinde bir çözüm bulmak amacıyla diplomatik hamleler yapma uğraşı içerisine girecekti¹⁶.

Gerçi bu noktada ilk diplomatik girişim Damat Ferit’in İstanbul’a ayak bastığı gün gerçekleşecekti. Sadrazamlık makamına vekâlet eden Şeyhülislam Mustafa Sabri Efendi, Paris’teki Müttefik Yüksek Konseye bir nota vererek Yunanlıların İzmir’de yaptıkları katliamları araştırmak için uluslararası bir kurul oluşturulmasını talep edecekti. Notada, konseyin Yunanlıları İzmir’e göndermekle sorumlu olduğu vurgulanarak, Yunanlıların bölgede ne tür zulümler yaptığının ortaya çıkarılması isteği dile getiriliyordu. Mustafa Sabri Efendi, bir yandan bu şekilde diplomatik bir atakla Paris’te siyasi bir ön alma uğraşı verirken, diğer yandan Aydın’ın içlerine doğru ilerleyen Yunan birliklerinin faaliyetlerini ve aşırılıklarını kontrol altına almak amacıyla Yunan Birlikleri içerisinde İngiliz subayların bulunmasına yönelik bir talebi İngiliz Yüksek Komiserliğine iletilecekti. Ancak Türk Hükümetinin bu talebini inceleyen İngiliz Savaş Bakanlığı böyle bir talebin ciddi askeri ve

¹⁴ Ryan, *a.g.e.*, s. 73.

¹⁵ (Indian Office Record) *IOR-L-PS-11-156, No:1525, 23 Temmuz 1919.*

¹⁶ (Başbakanlık Osmanlı Arşivi) *BOE, DH. ŞFR. , 102/42, 1 Eylül 1919.*

Journal of Anglo-Turkish Relations, Volume 2, Number 1, January 2021

Yavuz, Resul, “Batı Anadolu’da Yunan İşgalinin Etkilerini Araştırmak için Kurulan Tahkikat Komisyonu ve Faaliyetleri”, *Journal of Anglo-Turkish Relations*, Vol. 2, No. 1, (January 2021), pp. 70-88.

politik zorluklar içereceği düşüncesiyle reddine karar verecek ve bütün sorumluluğun Yunan askeri ve sivil yetkililerin elinde olduğunu dile getirecekti¹⁷.

18 Temmuz’da Konsey Başkanı Clemanceau, Mustafa Sabri Efendi’nin telgrafını konseye okuduğunda Lord Balfour, bu problemin Avam Kamarası’nda da gündeme geldiğini ifade ederek, Venizelos’un kendisinin bile bölgede Yunan Birliklerinin zulüm yaptıklarını kabul etmek zorunda kaldığını dile getirdi. Bu tür sorunların ileride yeniden ortaya çıkmaması için çeşitli önlemlerin alınmasının faydalı olacağını dile getiren Balfour, oluşturulacak kurulun kontrolünün sadece konferansın bünyesinde bulunması hususunu ileri sürdü. Clemanceau, bölgede gelecekte bu tür katliamların yaşanmaması için oluşturulacak heyetin yapılanları ilan etmekten başka hiçbir etkisinin olmayacağını ifade ederek, Müttefiklerin bundan sonra Türk meselesiyle ilgilenmek zorunda olduğu ve konseyin Yunanlıları İzmir’e katliam yapmaya göndermediklerinin açıkça deklere edilmesi gereğine vurgu yaptı. İtalyan Delegesi Tittoni tarafından da desteklenen Clemanceau’dan sonra tekrar söz alan Balfour, Yunan Birliklerinin zulüm yaptıklarını kabul ettiğini; ancak bunu araştırmak için özel bir kurul gönderilmesi yerine Anadolu’da bulunan Müttefik komutanların bu görevi yerine getirmesi gerektiğinde ısrar etti. Balfour, bölgeye özel bir araştırma kurulunun gönderilmesinin kurulun araştırmaları neticesinde katliamları durdurmadığı için İngiliz subaylarını suçlayacak çıkarımlar yapmasından korktuğu ve oluşturulacak Müttefiklerarası böyle bir kurulun bölgede bulunan İngiliz Komuta Kademesi arasında bir ayrılığı provoke edeceği endişesiyle karşı çıkıyordu. Neticede Balfour’un çekincelerine rağmen, Clemanceau araştırma komisyonunun oluşturulması kararlılığını dile getirdi ve aynı gün Venizelos, konseye davet edilerek karar hakkında kendisine kısa bir bilgi verildi. Venizelos, kendisine İzmir’de meydana gelen olaylar hakkında bilgi verildiğinde, konsey karşısında zor bir durumda kalmasına rağmen hiçbir itirazda bulunmadı. Kendisi de bölgeden aldığı son haberlerden olanların farkındaydı. Zaten hükümetinin bu katliamları önlemede başarısız olduğunu kabul ediyordu¹⁸. Amerikan Delegesi Henry White’ın da bölgeye bir araştırma

¹⁷ IOR-L-PS-10-789, No: 5104, 5 Temmuz 1919; İngiliz subaylarının Yunan birlikleri içerisinde görev alma talebi Amiral Calthorpe’un aktardığına göre Mustafa Sabri Efendi ve Hariciye Nazırının Yüksek Komiserliği ziyaretinde bir kez daha dile getirilecek ancak yine olumsuz cevapla karşılaşılacaktı. Ayrıca bu görüşmede Sadrazam Vekilinin, Yunan işgalinin en azından nereye kadar genişleyeceği hususunda bilgi talep etmesine rağmen kendisine bu konuda da ayrıntılı bilgi verilemeyecekti. Görüşmede, Sadrazam Vekilinin Amiral Calthorpe’ye, “Müttefiklerin Anadolu’da, Makedonya’da olduğu gibi daha fazla üzücü bir duruma sebebiyet vermemek niyetinde olduklarına inandığını...” söylemesi her şeye rağmen hükümetin bütün iyimserliği ile Paris Barış Konferansı’ndan ümitvar olduğunu gözler önüne seriyordu. IOR-L-PS-10-789, No: 3975, 10 Temmuz 1919.

¹⁸ Çağrı Erhan, *Greek Occupation of Izmir and Adjoining Territories, Report of The Inter-Allied Commission of inquiry (May-September, 1919)*, Ministry of Foreign Affairs Center For Strategic Research, Ankara, 1919, s. 26; Gerçi Venizelos işgalin ilk günlerinden beri İzmir’de yaşanan olayları araştırmak için Albay Mazarakis’i görevlendirmişti. Mazarakis bu amaçla bölgede görev yapan İngiliz subaylar ile görüşüp olaylara karışan sivil veya askeri kişilerin isimlerini istemesine rağmen İngiliz yetkililer olaylara karışmış kişileri tespit etmenin zorluğundan bahsettiler. Ayrıca İngiliz Yüksek Komiserliğinin İzmir temsilcilerinden James Morgan, Mazarakis’e görevinin içeriği ile ilgili olarak köylerde Müslümanlara saldırılarda bulunan kişilerin de araştırılma kapsamında olup olmadığını sorduğunda Mazarakis, görevinin sadece olaylara tanık olan İngiliz tanıklar

Journal of Anglo-Turkish Relations, Volume 2, Number 1, January 2021

Yavuz, Resul, “Batı Anadolu’da Yunan İşgalinin Etkilerini Araştırmak için Kurulan Tahkikat Komisyonu ve Faaliyetleri”, *Journal of Anglo-Turkish Relations*, Vol. 2, No. 1, (January 2021), pp. 70-88.

kurulu gönderilmesine sıcak baktığı böylesi bir ortamda¹⁹ Lord Balfour’un ikna edilmesinden altı gün sonra Müttefik Yüksek Konsey, Türk Hükümetinin talepleri doğrultusunda 21 Temmuz’da Tahkikat Komisyonunu oluşturdu. Müttefiklerarası komisyonun hangi talimatlar doğrultusunda çalışmalarında bulunacağı ve kendisinden ne gibi faaliyetler beklendiğine dair bilgiler, konseyin 25 Temmuz’da yaptığı bir toplantıda tespit edilerek derhal komisyonda görevli olan kişilere gönderildi²⁰. Buna göre komisyon 15 Mayıs gününden itibaren İzmir, Aydın ve Ayvalık’ta yapılan katliam ve zulüm haberlerinin doğru olup olmadığını araştırmak, sorumluları meydana çıkarmak ve vardığı sonuçları tavsiyeleriyle birlikte mümkün olan en kısa sürede Müttefiklerarası Yüksek Konsey’e göndermek amacıyla yetkilendirildi. Bu haber, Lord Balfour tarafından Türk Hükümetini bilgilendirmek amacıyla Amiral Calthorpe iletilti²¹.

1 Ağustos’ta Amerikalı Amiral Bristol Başkanlığı’nda İngiliz General Robert Hugh Hare, Fransız General Georges Hippolyte Bunoust ve İtalyan General Alfredo Dall’Olio’nun atanmasıyla resmi adı Tahkikat Komisyonu olan Müttefiklerarası kurul böylece oluşturulmuş oldu²². Venizelos; Yunan işgal sahası içerisinde incelemelerde bulunmak amacıyla böyle bir tahkikat heyetinin oluşturulmasına itirazda bulunmamasına rağmen, kurula bir mektup göndererek Fransız, İngiliz, İtalyan ve Amerikalı uzmanların yanına bir de Yunanlı üyenin ilave edilmesini istedi. Ancak Clemenceau, işgal bölgesindeki Türklerin Yunan üye önünde doğru beyanat vermelerinin güç olacağı gerekçesiyle Venizelos’un bu isteğini ilk etapta geri çevirdiyse de oy hakkı olmamak ve komisyon toplantılarına katılmamak şartıyla bir Yunanlı üyenin komisyon çalışmalarını izlemek koşuluyla heyete dâhil edilmesine müsaade edildi. Aynı imtiyaz bir Türk temsilcisine de tanındı²³.

Tahkikat Komisyonu, İstanbul’da İtalyan Büyükelçiliğinde gerçekleştirilen teşkilat toplantısından sonra derhal çalışmalarına başladı. 12 Ağustos-15 Ekim tarihleri arasında İstanbul, İzmir, Menemen, Manisa, Aydın, Nazilli, Ödemiş, Ayvalık, Gördes²⁴, Çine²⁵’de incelemelerde bulunarak Türk, Rum, Ermeni, Yahudi, Amerikalı, İngiliz, Fransız ve İtalyan olmak üzere toplamda 175 kişiyi dinleyen komisyon, 46 toplantı gerçekleştirdi²⁶.

arasında bir araştırmayı yürütmekle sınırlı olduğunu köylerdeki durumu araştırmakla görevlendirilmediğini dile getirecekti. *IOR-L-PS-10-789, No: 1309, 19 Temmuz 1919.*

¹⁹ Laurance Evans, *Türkiye’nin Parçalanması ve ABD Politikaları (1914-1924)*, Çev. T. Alaya - Nurer Uğurlu, Örgün Yay., İstanbul, 2003, s. 184.

²⁰ Erhan, *a.g.e.*, s. 27.

²¹ *IOR-L-PS-10-789, “Lord Balfour’dan Amiral Calthorpe’a Telgraf,” No: 5200, 29 Temmuz 1919.*

²² Aslında bu husus konseyde derinlemesine tartışılan bir mevzuuydu. Venizelos’un talepleri doğrultusunda Albay Mazarakis’in heyete katılması kararına karşı Türk Hükümetinin tepkisini çekmemek için heyete bir Türk subayın da dâhil edilmesine karar verilmişti. Ancak her iki taraftaki subayların heyetin Paris’e göndereceği sonuç raporunun hazırlanmasında herhangi bir katkılarının olmayacağı da belirtilmişti. *IOR-L-PS-10-789, No:4850.*

²³ Kayhan Sağlamer, “Anadolu’nun İşgali ve Yunan Mezalimi Hakkında Müttefiklerarası Komisyonun Raporu”, *Belgelerle Türk Tarihi Dergisi*, C. IX, S. 40, Ekim, 1971, s. 7; Erhan, *a.g.e.*, s. 27.

²⁴ Sağlamer, *a.g.m.*, s. 6.

²⁵ Erhan, *a.g.e.*, s. 29.

²⁶ Necip Azakoğlu (Derleyen), *Dört Rapor*, Tarihçi Kitapevi, İstanbul, 2016, s. 20.

Journal of Anglo-Turkish Relations, Volume 2, Number 1, January 2021

Yavuz, Resul, “Batı Anadolu’da Yunan İşgalinin Etkilerini Araştırmak için Kurulan Tahkikat Komisyonu ve Faaliyetleri”, *Journal of Anglo-Turkish Relations*, Vol. 2, No. 1, (January 2021), pp. 70-88.

Çalışmalarına ilk olarak İzmir valisini dinlemekle başlayan komisyon üyeleri, burada validen, ilk gün Konak Meydanı’nda, Hükümet Konağı’nda ve şehir merkezinde meydana gelen olaylar hakkında bilgi aldı. Tahkikat Komisyonu İzmir’de iki haftalık bir çalışmadan sonra Aydın’a geçerek incelemelere devam etti. Heyette bulunan Türk Yarbey Kadri Bey, komisyona bir mektup sunarak komisyonun sadece Aydın’da değil Nazilli ve Çine’de de incelemelerde bulunarak buradaki tanıklarla görüşmesini istedi. 10 Eylül’de Çine’ye varan heyet burada 57. Fırka Komutanı Miralay Şefik Bey’i tanık olarak, ardından da Yunan askerlerinin tecavüzüne uğrayan Türk kadınlarını ilk defa dinledi. Komisyon 11 Eylül’den itibaren Nazilli, Ödemiş, Menemen, Manisa ve Ayvalık’ta incelemelerde bulunduktan sonra, 30 Eylül’de Paris Barış Konferansı’na göndereceği raporunu hazırlamasına rağmen 15 Ekim’e kadar İstanbul’da kaldı. Komisyon İstanbul’da çalışmalarını sürdürdüğü sırada Batı Anadolu Rumları adına Aydın Mebusu Emmanuil Emmanuilidis komisyona bir muhtıra verdi. Emmanuilidis’in Müttefik devletleri etkilemek amacıyla kaleme aldığı bu ikinci muhtırada - ilki Şubat 1919 tarihinde Tevfik Paşa’nın barış konferansına sunduğu muhtıradaki iddiaları çürütmek amacıyla verilmişti - İzmir’deki olayların hakkaniyetli bir şekilde değerlendirilmesini ve şayet bölgenin Türklerde kalmasının heyetçe onaylanması durumunda İzmir’de “...Hristiyanların hiçbir zaman rahat bir şekilde yaşamayacakları...” anlamına geleceği gerçeğinin fark edilmesini talep ediyordu. Ayrıca uzun muhtırada komisyona Türk Hükümetinin ülke genelinde egemenlik haklarını koruyacak düzeyde olmadığı hatırlatılarak “...Türk Hükümetinin şu an Yunanistan’a karşı yaptığı gibi büyük bir batı devletine karşı savaşmaya devam etmesinin mümkün olmadığı...” da ifade ediliyordu²⁷.

Aydın Mebusu Emmanuilidis’in muhtırası komisyon üyeleri tarafından kayda alınıp alınmadığı bilinmese de hemen aynı sıralarda Venizelos da komisyona 22 ve 28 Eylül’de iki mektup göndererek heyetin çalışmalarını etkilemeye çalışıyordu. Belki de bu baskıdan olmuş olacak ki Tahkikat Komisyonu 30 Eylül’de İzmir’de gerçekleştirilen son toplantısında konseyin şüphe ettiği meseleler üzerine Albay Mazarakis’in görüşünü almaya karar verecekti²⁸.

Harbiye Nezareti de Tahkikat Komisyonunun çalışmalarını yakinen takip ediyordu. Komisyonda Türk tarafından gözlemci olarak bulunan Yarbey Kadri Bey, düzenli olarak Harbiye Nezaretine raporlar göndererek gelişmeler hakkında bilgi veriyordu. Ayrıca Kadri Bey, komisyonun çalışmalarının sağlıklı yürütülmesi ve memnuniyetinin sağlanması için Nezarete, alınması gereken tedbirler hakkında da bilgi veriyordu²⁹. Bu arada hükümetten İzmir Valiliğine, “Komisyona her facia ve şenaati göstermek ve Yunan işgal idaresinin bu bölgede nasıl bir musibet ve felaket yarattığını ve yaratacağını delilleriyle gözlerinin önüne

²⁷ Emanuilidis ayrıca Amerikan yönetimince Anadolu ve Ortadoğu’da halkın manda yönetimine olan eğilimini öğrenmek amacıyla gönderdiği King-Crane Komisyonu’na da bir muhtıra verecekti. Komisyonlara sunulan her iki muhtıraların tam metni için bkz. Emmanuil Emmanuilidis, *Osmanlı İmparatorluğu’nun Son Yılları*, Çev. Niko Çanakçıoğlu, Belge Yay., İstanbul, 2014, ss. 495-512.

²⁸ Emmanuilidis, *a.g.e.*, s. 30.

²⁹ Mustafa Turan, *Yunan Mezalimi (İzmir, Aydın, Manisa, Denizli 1919-1923)*, AAM Yay., Ankara, 1999, s. 312.

Journal of Anglo-Turkish Relations, Volume 2, Number 1, January 2021

Yavuz, Resul, “Batı Anadolu’da Yunan İşgalinin Etkilerini Araştırmak için Kurulan Tahkikat Komisyonu ve Faaliyetleri”, *Journal of Anglo-Turkish Relations*, Vol. 2, No. 1, (January 2021), pp. 70-88.

sermek ve ispat etmek için...” yoğun bir faaliyet içerisine girmesi ve komisyonu etkilemesi noktasında talimat verilmişti³⁰. Diğer taraftan hükümet, Aydın ve Denizli Valiliklerine gönderdiği bir telgrafta Teşkilat- ı Milliye ve Kongre gibi hareketlere son verilmesi, Nazilli’de çeteler tarafından dağa kaldırılan yedi Rum’un serbest bırakılması, Hristiyanlara karşı yapılabilecek herhangi bir tecavüze fırsat verilmemesi için tedbirlerin alınmasını istiyordu³¹.

İzmir Valisi İzzet Bey, Tahkikat Heyetini karşılamaya yönelik yapılan çalışmanın detayları hakkında hükümete gönderdiği raporda, İzmir merkezinde çalışmaların tamamıyla başarıya ulaştığını, eğer halk ile yapılacak mülakatlarda da aynı intibalar elde edilirse Tahkikat Komisyonu’nun Türk davası hakkında olumlu bir rapor vereceğini bildırıyordu. Bununla beraber Vali hükümete, “*Hareket-i Milliye namıyla ötede beride ortaya çıkmış olan hareketler, memleketteki idaresizliğin bir sembolü olarak kabul edileceği için...*”³² Tahkikat Heyeti üzerinde olumsuz bir etki bırakacak ve memleketin kurtarılması hususundaki çalışmalar için zararlı olacağı endişesiyle devletin genel politikası üzerinde kötü etki yapacak olan bu tür komitacılığa karşı devletçe nihayet verildiğinin Avrupa’ya gösterilmesi lazım geldiğini bildırıyordu³³.

Fransız General Bunoust tarafından 7 Ekim’de Yüksek Konsey’e sunulan, ancak 8 Kasım’a kadar konsey gündemine alınmayan raporda; 15 Mayıs’ta İzmir’in işgal edilmesiyle birlikte başlayan ve sonrasında gittikçe genişleyen Yunan askeri işgalinin neden olduğu olaylar, sebebiyet verdiği katliamlar ve zulümler çarpıcı bir şekilde dile getirilmişti³⁴.

Bu arada komisyon, çalışmalarını sürdürürken Yunan işgal sahasında durumun ne kadar tehlikeli bir hal aldığı ve bu durumun ne tür sıkıntılara neden olacağı hakkında İngiliz Yüksek Komiseri Vekili Amiral Webb, İngiliz Dışişleri Müsteşar Yardımcısı Sir Eyre Crowe’ye uyarı niteliği taşıyan bir yazı gönderdi. Webb, yazısında Yunanlıların İzmir’i işgalinden beri Türkiye’de iç durumun gittikçe rahatsızlık veren bir hal aldığı, bunun her an bir ayaklanmaya dönüşebileceği uyarısını yapıyordu. Webb, ayrıca Yunan Ordularının İzmir halkını sindirmeye çalıştığı, bunun bütün bölgeyi bir yıkıntı durumuna getirdiğine de değinerek, İzmir’i kendilerinin işgal etmeleri durumunda böyle bir durum ile karşı karşıya kalınmayacağını ifade ediyordu. Webb, yazısının sonunda, “*...Amerikalılar, Türkiye hakkında ne yapmak istediklerine bir an önce karar verseler de buradaki durum bir sonuca varsa.*”³⁵ diyerek bir ümitsizlik içerisinde bölgede işlerin yavaş yavaş kontrolden çıkmaya başladığına

³⁰ Selahattin Tansel, *Mondros’tan Mudanya’ya Kadar*, C. II, MEB Yay., İstanbul, 1991, s. 184; Bu amaçla Aydın ve Denizli Valiliklerine gönderilen bir yazıda Yunan zulmünü belgeleyen vesika ve fotoğrafların da ivedilikle Dahiliye Nezaretine gönderilmesi isteniyordu. *BOA, DH. ŞFR. , 102/42, 1 Eylül 1919.*

³¹ *BOA, DH. ŞFR. , 102/42, 1 Eylül 1919.*

³² M. Tayyib Gökbilgin, *Milli Mücadele Başlarken Mondros Mütarekesinden Sivas Kongresi’ne*, I. Kitap, TTK Yay., Ankara, 1959, s. 193; Tansel, a.g.e., s. 184.

³³ Gökbilgin, a.g.e., s. 184.

³⁴ Erhan, a.g.e., s. 31.

³⁵ Ö. Andınç Uğurlu (Ed.), *İngiliz Devlet Arşivi Gizli Belgeleri, Türkiye’nin Parçalanması ve İngiliz Politikaları (1900-1920)*, Örgün Yay. , İstanbul, 2005, s. 228.

Journal of Anglo-Turkish Relations, Volume 2, Number 1, January 2021

Yavuz, Resul, “Batı Anadolu’da Yunan İşgalinin Etkilerini Araştırmak için Kurulan Tahkikat Komisyonu ve Faaliyetleri”, *Journal of Anglo-Turkish Relations*, Vol. 2, No. 1, (January 2021), pp. 70-88.

dikkat çekiyordu. Aynı kaygılar içerisinde Webb, Londra’ya Damat Ferit Paşa ile yaptığı bir görüşmenin detaylarını acil koduyla aktarırken de Yunan işgali vesilesiyle evlerinden göç eden Türk ahalinin durumunun Türk Hükümetini nasıl rahatsız ettiğine değiniyordu. Webb, yazısında Damat Ferit’in kendisinden İzmir bölgesinden göç eden ahalinin bölgedeki İngiliz subaylarına giderek evlerine dönmeleri karşılığında bu kişilerin güvenliklerini İngiliz subayların garanti edip etmeyeceğini sorduğunu dile getirerek, kendisinin de bu talebe karşı bölgedeki İngiliz subayların buna garanti veremeyecekleri şeklinde karşılık verdiğini bildiriyordu. Webb, Sadrazamın bu talebine yönelik olarak İngiliz Hükümetine, bölgede asayişin ve normalleşmenin sağlanması için böyle önemli bir görevde General Milne’nin talimatla yetkilendirilmesinin akıllıca bir iş olabileceğini öneriyordu³⁶.

12 Ağustos-6 Ekim tarihleri arasında bölgede yapılmış olan detaylı incelemeleri üç bölüme ayıran Bristol Komisyonu veya diğer adıyla Tahkikat Komisyonu, gerçeklerin açıklanması bölümünde İzmir’in işgalini kronolojik olarak 47 maddeden oluşan bir metinde ele almıştı. Sorumluluğun tespiti adı verilen sekiz maddelik bölümde sorumlu olanlar ve suçlu bulunanlar sıralanmıştı. Üçüncü bölümde de komisyonun değerlendirmeleri neticesinde varmış olduğu sonuçlar sıralanmıştı³⁷. Raporla ayrıca Albay Mazarakis ile yapılmış olunan yazışmalar hakkında bilgiler de bulunmaktaydı³⁸.

Raporla, Yunan Hükümeti tarafından en çok itiraz edilen husus, komiserlerin davalarını dayandırdıkları esaslar idi. Öyle ki sorumluluğun tespiti adlı bölümün ilk maddesinde Mondros Mütarekesi’nden itibaren Aydın’da bulunan Hristiyan azınlığın genel durumunun tatminkâr olduğu ve hiç de tehlike altında olmadığı vurgulanarak, işgale herhangi bir gerekçe olmadığına işaret ediliyordu. Bu tespit, Paris’te Yüksek Konsey’in Yunanistan’ın Türk topraklarına asker çıkarması kararına bir cevap olmakla birlikte, o kararı veren Müttefik Devlet Başkanlarının düştükleri hatayı da gözler önüne seriyordu. Komiserlere göre, böyle bir işgal gerek pratik gerekse ahlaki açıdan uygun değildi. Nitekim pratik açıdan bakıldığında, amaç gerçekten asayişin sağlanmasından ibaret olsa dahi işgalin Yunan halkının elde edeceği kazancı gölgede bırakacak kadar ağır mali yükümlülükler getireceği tespiti yapılmıştı. İzmir’in Yunanlılar tarafından işgalinin neden mazur görülemeyeceğine bir diğer neden olarak da işgalin Wilson İlkeleri’ne aykırı olarak yapıldığı ve Aydın’da Rum nüfusun çoğunlukta olmadığına tespitinin yapılmasıydı. Suçlamaların büyük bir kısmının Yunanlılara yöneltilmiş olmasıyla beraber, komisyonun raporunda Türk makamları da suçlu bulunmuştu. Öyle ki işgalin ilk gününden itibaren bir avuç fanatik olarak nitelenen grubun, direnişe geçtiği ve bu direnişi gün geçtikçe arttırdığı vurgulanarak, mahkûmların ceza evinden kaçırılması ve silahların halka dağıtılmasından Türk makamları sorumlu tutulmuştu. Komisyon ayrıca, kısmen işgalin sonucu olan Türk Milliyetçi Hareketinin eşkıya çete reisleriyle iş birliğine gittiği ve bu reislerin çoğu zaman emirlerindeki adamları kontrol edebilecekleri otorite ve güçten yoksun oldukları izlenimini nakletmişti. Neticede raporda; Osmanlı İmparatorluğu için de Türk Hükümetinden Jandarma Kuvvetlerini Müttefik Subayların emir ve komutasında

³⁶ IOR-L-PS-10-789, No: 1705, 22 Ağustos 1919.

³⁷ Sağlamer, a.g.m., s. 8.

³⁸ Erhan, a.g.e., s. 35; Raporun tam metni için bkz. Azakoğlu, a.g.e., ss. 17-63.

Journal of Anglo-Turkish Relations, Volume 2, Number 1, January 2021

Yavuz, Resul, “Batı Anadolu’da Yunan İşgalinin Etkilerini Araştırmak için Kurulan Tahkikat Komisyonu ve Faaliyetleri”, *Journal of Anglo-Turkish Relations*, Vol. 2, No. 1, (January 2021), pp. 70-88.

organize edilmesini teklif ederek, asayiş sağlandıktan sonra Müttefik Güçlerin çekilmesinin uygun olacağı, belirtiliyordu. Böylece işgale karşı ortaya çıkan Türk Milliyetçi Direnişinin kendiliğinden söneceği ve merkezi hükümetin idareyi yeniden ele almasına imkân tanınacağını altı çiziliyordu³⁹.

Teklif edilen çözümler üzerinde mutabakata varıldıktan üç gün sonra komiserler İstanbul’da kapanış oturumu düzenlediler. Düzenlenen raporların bir nüshası Paris’e yollanırken komisyonda görev alan komiserler kendi hükümetlerine birer nüsha göndermeyi de uygun gördüler. Raporlar, Yunan güçlerinin haksızlığını gözler önüne seriyordu. Paris’te Müttefik güçler kendi aralarında ciddi siyasi ve politik hesapların peşinde koşarlarken, Tahkikat Komisyonu son derece uyum içerisinde ortak bir çalışma meydana getirdiler. Çalışmalar süresince komisyon üyeleri, hiçbir zaman birbirleriyle sert bir biçimde tartışarak kararların alınmasında çıkmaza saplanmadılar. Her durumda oy birliğinin olduğu kararların nihai metninde, dört Müttefik Temsilcinin de imzaları bulunmaktaydı⁴⁰.

2. Tahkikat Raporunun Paris’te Müttefikler Tarafından Ele Alınması

Paris’te Müttefik Yüksek Konsey Üyeleri 8, 10 ve 12 Kasım’da Tahkikat Komisyonunun raporunu ele aldılar⁴¹. Oturum başkanı Clemanceau raporu okuduğunda ilk etapta Yunan Başbakanı Venizelos’tan Yunan askeri birliklerinin Batı Anadolu’da karışıkları bu katliamları açıklamasını ve neden Müttefik Konseyin onayı olmadan Yunan birliklerinin İzmir sancağının dışındaki yerleri de işgale kalkıştıklarına dair bir izahat vermesi gerektiği hususunu dile getirdi. Ayrıca Clemanceau, Yunanlılara Türklerle barış meselesinin henüz çözüme kavuşturulmadığının hatırlatılmasının yerinde olacağını ifade ederek, alınan bilgiler ışığında bölgede birçok bakımdan Yunanlıların davranışlarının iğrenç olduğunun anlaşıldığını ve Türklerin de böylece bir Yunan işgalini kabul etmeyeceklerini gösterdiklerini dile getirdi. Ayrıca Clemanceau, konseyin Türk topraklarının bütünlüğüne saygı duyacağını da ifade ederek, bu şartlar altında Yunanlıların Küçük Asya’da bir fethedici gibi davranmamaları gerektiği uyarısının da yapılmasının iyi olacağına değindi⁴². İtalyan Temsilcisi Martino, İtalya’nın temel politikasının Türkiye’nin toprak bütünlüğüne saygı göstermek esasına dayandığını ifade ederek, İtalyan işgal sahasında Türk halkı ile İtalyan askerleri arasında herhangi bir çatışmanın yaşanmadığına dikkat çekti. İtalyan ve Fransız temsilcilerinin benzer düşüncelerine rağmen, İngiliz temsilcisi Sir Eyre Crowe, bölgede Yunan işgalinin gerekliliği üzerinde bir görüş beyan ederek, komisyonun; Anadolu’da Yunan işgalinin haklılığını araştırmak amacıyla değil, Yunan Ordusu tarafından yaptığı iddia edilen katliamları araştırmak amacıyla oluşturulduğuna dikkat çekti. İngiliz Temsilci konuşmasına konsey üyelerine dönerek; eğer komisyon raporunda Yunanlıların İzmir’i tahliye etmelerini isteseydi ne olurdu? Yerlerine Türk Askeri Birlikleri mi yerleştirilirdi ya da bu bölgelerde bir Müttefik

³⁹ Sağlamer, *a.g.m.*, s. 9; Uluslararası Tahkikat Heyeti’nin “*Vardığımız Neticeler*” başlıklı ve İstanbul 13 Ekim tarihini taşıyan 8 numaralı yazının tam metni için bkz. Tansel, *a.g.e.*, ss. 186-189.

⁴⁰ Sağlamer, *a.g.m.*, s. 9.

⁴¹ Metin Ayışığı, *Kurtuluş Savaşı Sırasında Türkiye’ye Gelen Amerikan Heyetleri*, TTK Yay. , Ankara, 2004, s. 64.

⁴² Erhan, *a.g.e.*, s. 35.

Journal of Anglo-Turkish Relations, Volume 2, Number 1, January 2021

Yavuz, Resul, “Batı Anadolu’da Yunan İşgalinin Etkilerini Araştırmak için Kurulan Tahkikat Komisyonu ve Faaliyetleri”, *Journal of Anglo-Turkish Relations*, Vol. 2, No. 1, (January 2021), pp. 70-88.

işgali mi düşünülürdü? Eğer bir Müttefik işgali mümkün değilse hiç kimse onların yerlerini alamayacağına göre konsey, daha barış antlaşması imzalanmadan Yunan askerlerinin bölgeden tahliye edilmesini gerçekten düşünür müydü, sorularını yönelterek devam etti. Sir Eyre Crowe, ayrıca bölgede Yunan askeri birliğine ihtiyaç olduğuna işaret ederek, Yunanlıların tam olarak bölgeye hâkim olamadıklarından, bu tür sıkıntıları yaşadıklarını iddia ettiklerini de sözlerine ekledi. Ardından Crowe’un; konseyin Yunanlılara bölgede daha çok sorumluluk almaları için hareket özgürlüklerinin genişletilmesi önerisini sunması, Clemanceau’nun haddinden fazla özgürlüğün büyük tehlikeler içereceğini ifade ederek karşı çıkmasına neden oldu⁴³.

Konsey üyeleri; rapor üzerinde ilk tepkilerini bu şekilde dile getirirken, işgalin gerçekleşmesi için Paris’te günlerce diplomatik temaslarını sürdüren ve sonrasında büyük bir siyasi zafer kazanan Venizelos’un tepkisinin ne şekilde olacağı merak konusuydu. Gerçi bazı talepler eşliğinde komisyonun oluşturulmasına itirazı olmamıştı. Ancak kendisinin komisyon çalışmaları boyunca meydana çıkacak tablodan çok fazla endişe duyduğu bariz bir şekilde ortadaydı. 24 Eylül 1919’da Paris’ten yardımcısına yazdığı bir mektupta; ordunun İzmir harekâtı hakkında yapılan soruşturmada çok korktuğunu, bu talihsiz olaylardan ne derece zarar gördüklerinin asla tahmin edilemediğini ifade ediyordu⁴⁴.

Gerçekten de konsey toplantısında özellikle Fransız ve İtalyan temsilciler, Venizelos’a çok yüklenmelerine rağmen Venizelos, komisyonun çalışma metotlarını eleştirerek komisyonun taraflı davrandığını ve Albay Mazarakis’in dinlenilmesini istediğini ifade ederek komisyonun ortaya çıkardığı bulguları protesto ediyordu⁴⁵. Venizelos, komisyonun kararına tepki göstermekle birlikte, 15 Kasım tarihinde komisyonun raporu hakkında Clemanceau’ya gönderdiği bir mektupta da İzmir’de Yunan işgalinin siyasal bakımdan Yunanistan lehine yeni bir durum ortaya çıkarmayacağını fakat barış konferansının vereceği son karar doğrultusunda Yunan ulusunun kendine olan haklı güvenini güçlendireceğini öne sürüyordu. Venizelos, Lloyd George’un kendisini destekleyeceği düşüncesiyle Fransız başbakanı gönderdiği bu mektupta İzmir’e Yunan askerlerinin gönderilmesinin Batı Anadolu’nun Yunanistan’a verilmesi için bir adım olduğunu ve bundan da vazgeçmek niyetinde olmadığını ima etmeye çalışıyordu. Böylelikle Venizelos, iddialarını yinlemekle birlikte Tahkikat Komisyonunun Paris’te kopardığı fırtınayı yatıştırma telaşı içerisine girmişti⁴⁶. Yine de Yunan Başbakan, Yüksek Konsey’in uzun görüşmelerden sonra kararlaştırdığı şu ihtardan kurtulamayacaktı:

“Yunan Birliklerinin İzmir ve yöresini de facto işgali sırf mevcut şartlar dolayısıyla kararlaştırılmıştır ve gelecek için yeni bir hak yaratmamaktadır. Bu, Paris Konferansı’nın

⁴³ Erhan, *a.g.e.*, ss. 35-36; Amerikan temsilcisi, rapordaki ifadelerin Venizelos yönetiminin ağır ve yıpratıcı bir şekilde suçlanmasına katkı sağlamaktan başka bir işe yaramayacağı görüşünü dile getiriyordu. Sağlamer, *a.g.e.*, s. 10.

⁴⁴ Venizelos’un Hatıraları ve Gizli Mektupları, *Hayat Tarih Mecmuası*, S. 7, Ocak, 1974, s. 13.

⁴⁵ Erhan, *a.g.e.*, s. 36.

⁴⁶ Michael Llewellyn Smith, Çev. Halim İnal, *Yunan Düşü*, Ayraç Yay., Ankara, 2002, s. 170.

Journal of Anglo-Turkish Relations, Volume 2, Number 1, January 2021

Yavuz, Resul, “Batı Anadolu’da Yunan İşgalinin Etkilerini Araştırmak için Kurulan Tahkikat Komisyonu ve Faaliyetleri”, *Journal of Anglo-Turkish Relations*, Vol. 2, No. 1, (January 2021), pp. 70-88.

*Doğu sorununun yarattığı çeşitli problemleri çözme yetkisini hiçbir şekilde kısıtlamayan geçici bir tedbirden ibarettir.*⁴⁷

Venizelos, konseyin vermiş olduğu “İşgalin geçici” olduğu kararına karşı Clemanceau ile sürdürdüğü mektup diplomasisinden bir sonuç alamayınca, İngiltere’nin Paris’teki Murahhası Sir Eyre Crowe’a itirazını dile getirerek; Lloyd George, Clemanceau ve Wilson’un huzurunda İzmir’in işgaline karar verildiğinde işgalin geçici olduğuna dair kendisine bir şey söylenmediğini, bunun ancak işgal gerçekleştikten sonra dillendirilmeye başlandığını ifade edecek ve buna kanıt olarak da Lloyd George’u gösterecekti⁴⁸.

Tahkikat Komisyonu’nun raporu, ilerleyen günlerde Müttefik devletlerin parlamentolarında da gündeme gelecek şekilde uluslararası siyaseti meşgul edecekti. Ancak İngiliz Başbakan Lloyd George gerek İngiliz avam kamarasında ve gerekse Paris’teki konsey toplantılarında sürdürdüğü yoğun kulis çalışmaları neticesinde oturumlardaki tutanaklar dâhil, Tahkikat Komisyonu’nun belgelerinin ve sonuç bildirgelerinin kamuoyu ile paylaşılmamasını sağlayacaktı. Öyle ki İngiliz Parlamentosunda rapor hakkında birçok soru önergesi verildiği halde Lloyd George ve sözcüleri Yunanistan’ın komisyonda üye bulundurmadığından raporun adil olmadığını ileri süreceklerdi⁴⁹. Bu durum sonraki süreçte, Paris başta olmak üzere, Müttefik ülkelerin başkentlerinde Türk Barışı üzerinde yürütülecek müzakerelerde Yunan diplomatlarının elini kuvvetlendiren bir hamle olarak algılanacaksa da⁵⁰ Yunanistan’ın haklılığına büyük gölge düşürecek ve işgal boyunca birçok diplomat ve askeri uzman Venizelos’a “İzmir’e çıkarma yaparak kendisini ve ülkesini yıkıma uğratmış olduğu” gerçeğini söyleme imkânı bulacaktı⁵¹.

Başkan sıfatıyla Amiral Bristol, komisyon çalışmalarının tamamen tarafsız ve adil bir şekilde yerine getirildiğini ifade ederek, raporun yayımlanmamasına şu şekilde tepki göstermiştir:

“Tahkikat, mümkün olan en büyük dürüstlikle yürütülmüştür ve ileri sürülen deliller tüm üyelerin oy birliği ile mutabık kaldıkları delillerdir. Bundan daha dürüst ve dört başı mamur bir tahkikat tasavvur edemem. Bay Lloyd George’un raporu yayımlamamak için

⁴⁷ Sağlamer, a.g.m., s. 10.

⁴⁸ Sina Akşin, *İstanbul Hükümetleri ve Milli Mücadele, Son Meşrutiyet (1919-1920)*, C II, İş Bankası Yay., Ankara, 1998, s. 244.

⁴⁹ Sonradan bu dönemle ilgili anılarını kaleme alan David Lloyd George, Yunanistan’ın Batı Anadolu’yu işgali başta olmak üzere işgalin aldığı şekil ve bölgede Yunan yenilgisinin nedenleri üzerine oldukça çarpıcı değerlendirmelerde bulunmuştur. Bu değerlendirmeler hakkında detaylı bilgi için bkz. Resul Yavuz (Hazırlayan), *David Lloyd George’un Hatıralarında Sevr ve Lozan’a Giden Süreç*, İdeal Kültür Yay., İstanbul, 2020, ss. 163-200, 265-272.

⁵⁰ Sağlamer, a.g.m., s. 10.

⁵¹ Andrew Dalby, *Eleftherios Venizelos 1919-1923 Barış Görüşmeleri ve Sonrası*, Çev. Dinçer Demirkent, Akılçelen Kitaplar Yay., Ankara, 2014, S.131.

Journal of Anglo-Turkish Relations, Volume 2, Number 1, January 2021

Yavuz, Resul, “Batı Anadolu’da Yunan İşgalinin Etkilerini Araştırmak için Kurulan Tahkikat Komisyonu ve Faaliyetleri”, *Journal of Anglo-Turkish Relations*, Vol. 2, No. 1, (January 2021), pp. 70-88.

bahaneler uydurması basiretsizliktir. Ve davranışı gerçeklerin aydınlanmasını arzulamamasının sonucudur”⁵².

3. Tahkikat Komisyonu Çalışmalarının Yankıları

Paris’teki bütün önlemlere rağmen komisyonun raporunun içeriği hakkında Avrupa basınına bazı sızdırmalar olmuştu. Bazı İtalyan gazeteleri, rapor hakkında okuyucularına bilgiler aktarırken; Fransız Le Martin gazetesi, rapora rağmen Yüksek Konseyin Yunan işgalinin bölgede kalmasına karar vermiş olduğunu dile getiriyordu. Ayrıca gazete yorumunda, bunun Türk Ulusal Hareketi’nin genişlemesine önemli şekilde katkı sağlayacağına değinerek; ancak Yunan Ordusu’nun çekilmesinin Küçük Asya’da Hristiyan halka karşı bazı misillemeleri de beraberinde getireceği endişesinin çeşitli çevrelerde var olduğunu dile getiriyordu. Gazete yorumunda ayrıca salt maddi açıdan Yunan işgalinin yerine başka bir devlet askerinin yerleştirilmesi de söz konusu olamayacağına göre, o halde Yunanistan’a verilen görevin süresi uzatılmalı; fakat bu yörenin siyaseten Yunan Hükümetine verildiği anlamına gelmeyeceği kendilerine açıkça belirtilmeliydi⁵³.

Rapor üzerinde Türk basını da Avrupa basınından iktibas ettiği haberlerle çeşitli yorumlarda bulunmuş ve okuyucularına konseyin işgal hakkında vermiş olduğu kararlar ilgili bilgiler paylaşmıştır. Ahmet Emin anılarında; bir arkadaşı vasıtasıyla Paris’te yayım yapan L’Eclair gazetesinin yayımlamış olduğu raporun bir suretini ele geçirdiğini ve hemen tercüme edip, 13 Ekim tarihli Vakit gazetesinde neşrettiğini ifade ederek raporun basında yayımlandığı günlerde hükümet değişikliği ile aynı döneme denk gelmesinden dolayı oluşan olumlu havadan milletin bayram ettiğini dile getirmektedir⁵⁴. Lakin sonraki günlerde raporun konsey tarafından resmi olarak yayımlanmaması, bu olumlu havayı değiştirmiş ve Türk kamuoyunda Müttefik güçlere tepkiye dönüşmüştü. İkdam gazetesi 17 Kasım tarihli sayısında; konseyin vermiş olduğu “yayımlanmaması” kararının Türk halkında yaratmış olduğu yeise değinirken, bir gün sonra yayımlanan Yenigün gazetesi, Avrupa basınında da yer alan -eğer Yunan Kuvvetleri çekilirse bunun Anadolu’daki Hristiyanlara misilleme yapılacağı- şeklindeki yorumlara yer verilmesine, “Türklerin mahiyeti asliyelerinin Avrupaca tanınmış ve bilinmiş olmamasından kaynaklandığı...” yorumunu yapıyordu⁵⁵.

Osmanlı yönetimi, komisyonun çalışmalarını yakından takip etmekle birlikte ortaya çıkacak rapordan ümit var görünüyordu. Bu durum Paris’teki Müttefiklerin kendi aralarındaki haberleşmeye de yansımıştı. İtalyan Dışişleri Bakanı Titonni, Başbakanı Nitti’ye

⁵² Sağlamer, *a.g.m.*, s. 10; Ayrıca Milli Mücadele döneminde Amiral Bristol’un çalışmaları hakkında detaylı bilgi için bkz. İsmail Köse, *Türk-Amerikan İlişkilerinin Şekillenmesinde Amiral Mark L. Bristol’un Rolü (1919-1927)*, TTK Yay., Ankara, 2016.

⁵³ İzzet Öztoprak, *Türk ve Batı Kamuoyunda Milli Mücadele*, TTK Yay., Ankara, 1989, ss. 49-50.

⁵⁴ Ahmet Emin Yalman, *Yakın Tarihte Gördüklerim ve Geçirdiklerim*, Pera Turizm ve Ticaret A.Ş. Yay., İstanbul, 1997, s. 454.

⁵⁵ Öztoprak, *a.g.e.*, s. 50.

Journal of Anglo-Turkish Relations, Volume 2, Number 1, January 2021

Yavuz, Resul, “Batı Anadolu’da Yunan İşgalinin Etkilerini Araştırmak için Kurulan Tahkikat Komisyonu ve Faaliyetleri”, *Journal of Anglo-Turkish Relations*, Vol. 2, No. 1, (January 2021), pp. 70-88.

yazdığı bir mektupta; komisyonun çalışmalarının Paris’te çok yakından takip edildiği ve Türklerin tepkilerinin ilk etapta olumlu olduğunu belirtmişti⁵⁶.

Tahkikat Komisyonu’nun çalışmalarına devam ettiği sıralarda Morning Post gazetesine bir mülakat veren ve muhabirin, mülakat sırasında büyük bir üzüntü içerisinde olduğu her halinden belli oluyordu, dediği Padişah Vahdettin’in komisyonun çalışmalarından ümitli olduğunu ima eder şekilde Batı Anadolu’da Yunan işgali ile ilgili olarak, “...Yunanistan’ın Anadolu’ya ayak basmasına gerçek bir neden olmadığı gibi, bu durum adalet fikriyle de bağdaşmamaktadır. Elbette gerçeklerin ortaya çıktığı bir gün gelecektir. Fakat gerçeklerin anlaşılmasında üzülen çok geç kalınmış olacaktır. Biliyorum şimdi birçok etkiyle karşı karşıyayız. Fakat hem suçlu hem de masumlar için bir adalet olduğundan eminim. Yüzde seksen dokuzu Müslüman olan bir ülke niçin Yunanlılara terk edilsin?” diyordu. Muhabirin, ülkenin geleceği hakkında bir çözüm düşünüyor musunuz, sorusuna Vahdettin, şimdiki halde adeta ayda yaşıyormuş gibi ülkenin dışarı ile haberleşmesinin çok az olduğunu ifade ederek Paris’ten gelen sınırlı haberlerden başka bir şey bilmediğini de sözlerine ekleyecekti. Paris’te diplomasi koridorlarında yürütülen müzakerelere de değinen Vahdettin “Paris’te Mösyo Venizelos tarafından büyülenmiş birçok kimsenin olduğuna bütün kuvvetimle inanıyorum.” diyerek, buna karşı İngiltere’nin adaletinden emin olduğunu; eğer İngiltere, bugün Yunanistan’a, dur, derse onların da durmaya mecbur olacağını dile getirecekti⁵⁷. Benzer şekilde İzmir’de yaşanan olaylardan çok muzdarip olan Damat Ferit Paşa da 26 Eylül’de Tarik gazetesine verdiği bir mülakatta, İzmir yöresinde çetelerin ve Yunan işgalinin neden olduğu kargaşanın Tahkikat Heyeti’nin işe başlamasıyla hızla düzeleceğine inandığını ifade edecekti⁵⁸.

Osmanlı Hükümeti, raporun akıbetinin Paris’te ne şekilde olacağı hakkında birçok kaynaktan bilgi edinmeye çalışmıştı. Harbiye Nezareti raporun bir suretinin Jurnal gazetesinde Yunanlılara verileceğinin haberinin çıkması üzerine, Hariciye Nezaretinden bu raporun bir suretinin de Osmanlı Hükümetine verilmesinin sağlanması için girişimlerde bulunulmasını istemişti. Buna mukabil Hariciyeden Harbiye Nezaretine gelen cevapta 26 Ekim 1919 tarihinde İtilaf Devletleri’ne bu amaçla başvurulduğu; ancak böyle bir tasarrufunun bulunmadığı cevabının alındığını bildirilmişti⁵⁹. Ancak buna rağmen Osmanlı Hükümeti; Müttefik Yüksek Konseyi’nden sızan bilgilere dayalı olarak Yunan işgalinin bölgede kalmaya devam etmesi kararını, 1 Ocak 1920 tarihinde İtilaf Devletleri’nin İstanbul’daki temsilcilerine bir nota vererek protesto etmiştir. Notada; Tahkikat Komisyonunun verdiği tepkiler neticesinde Batı Anadolu’da Yunan Askeri Birlikleri tarafından Türk halkına yapılan mezalimin ortaya çıkarılmasına rağmen Yunan işgalinin

⁵⁶Fabio L Grassi, *Türk-İtalyan İlişkilerinde Az Bilinenler*, çev. Sadriye Güneş, Tarihçi Kitabevi, İstanbul, 2014, s. 121.

⁵⁷Mülakatın tam metni için bkz. Özel-Hacıbrahimoglu, *a.g.e.*, ss. 25-29.

⁵⁸ Aynı mülakatta muhabirin, şu anda Türkiye’nin Avrupa karşısında durumu nasıldır, sorusuna Damat Ferit Paşa; mütarekenin ilk dönemlerinden daha iyi olduğunu, bazı Avrupa çevrelerinde Türkiye hakkında iyi kanaatlerin oluşmaya başladığını dile getirmişti. Mülakatın tam metni için bkz. Özel-Hacıbrahimoglu, *a.g.e.*, s. 109.

⁵⁹ Turan, *a.g.e.*, 316.

Journal of Anglo-Turkish Relations, Volume 2, Number 1, January 2021

Yavuz, Resul, “Batı Anadolu’da Yunan İşgalinin Etkilerini Araştırmak için Kurulan Tahkikat Komisyonu ve Faaliyetleri”, *Journal of Anglo-Turkish Relations*, Vol. 2, No. 1, (January 2021), pp. 70-88.

bölgede hala devam etmesine Müttefik Konsey’in karar vermesinin Türk halkında hayal kırıklığına sebebiyet verdiği ifade ediliyordu. Ayrıca bölge halkının Yunan zulmünden bir an evvel kurtarılması, İtilaf Devletleri tarafından ilan edilen insanîyet ve adalet namına bir kez daha isteniyordu⁶⁰.

Her ne kadar rapor; konsey tarafından pek ciddiye alınıp, Yunan işgaline yaptırım mahiyetinde birtakım tedbirlerin alınmasına imkân vermediyse de Avrupa ve Dünya kamuoyunda Türkiye aleyhine dönen olumsuz propagandanın az da olsa önünün alınabilmesine katkı sağlayarak işgale karşı direniş kararı alan Türk Millî Hareketinin haklılığının ilk defa uluslararası bir komisyon tarafından dile getirilmesine vesile olmuştu. Bu yönüyle rapor Türk Millî Mücadelesi için tarihi bir önem taşıyacaktı⁶¹.

Sonuç

Paris Barış Konferansı’nda sunduğu Türk barış tezinden beklediğini alamamış şekilde İstanbul’a dönen Damat Ferit Paşa, İzmir’in işgalinin yarattığı şok ve hemen arkasından Mustafa Kemal’in Anadolu’ya geçmesiyle başlayan ve gün geçtikçe tırmanarak Anadolu’da bir direniş sebebiyet verecek gelişmeleri tetikleyen oldukça yoğun bir gündemle meşgul olmuştu. Hükümet bu süre zarfında bazı diplomatik girişimlerle Yunan işgalinin haksızlığını uluslararası düzeyde dillendirirken iç politikada da Mustafa Kemal Hareketi’ni Anadolu’ya yayılmadan boğmanın uğraşı içerisindeydi. Ancak 1919 yılının sonbahar aylarına gelindiğinde hükümet, ne Yunan işgalini denemeye çalıştığı diplomatik girişimlerle durdurabilmiş ne de Mustafa Kemal önderliğinde Anadolu’da vücut bulan Milli Direniş Hareketini bastırabilmişti. Ancak Damat Ferit Hükümeti Müttefik Komiserler nezdinde yürüttüğü çalışmalarla İzmir’de Yunan işgalinin araştırılması için uluslararası bir komisyonun kurulmasını başarabilmişti.

Amiral Bristol başkanlığında oluşturulan Tahkikat Komisyonu İzmir ve çevresinde genişlemekte olan Yunan işgalinin bölgede yaratmış olduğu etkileri araştırması ve bunu bir rapor ile Paris Barış Konferansı’na sunması, işgal ile demoralize olmuş Türk kamuoyunu heyecanlandırmıştı. Öyle ki komisyon raporunun görüşüldüğü Paris’teki Müttefik toplantısında Yunan işgaline karşı dile getirilen hususlar ve işgalin geçici olduğu yolundaki ifadeler, hem Türk Hükümetinde hem de Türk kamuoyunda Paris’te işgalin sonlandırılması yolunda kesin bir kararın çıkacağına dair umuda sevk etmiştir. Ancak daha sonra İngiltere’nin bu rapordaki ifadelere rağmen açıkça Yunan işgalinin devamına yönelik bir tavır sergilemesi mevcut Türk Hükümetinin umutlarının kırılmasına sebebiyet verdi. Bu, aynı zamanda Batı Anadolu’da Yunan işgalinin devam edeceğine yönelik açık bir destektir.

Fakat Amiral Bristol başkanlığındaki Müttefik Tahkikat Komisyonu’nun Batı Anadolu’daki çalışmaları ve ortaya konulan rapor, Yunan işgalinin sonlandırılmasına yönelik

⁶⁰ Turan, *a.g.e.*, s. 318.

⁶¹ Ayışığı, *a.g.e.*, s. 64; Ali Türkgeldi komisyonun raporu ile ilgili olarak raporun Türkiye’de yeni ümitler uyandırmasına rağmen müspet bir netice vermediğini ifade ederek, bu teşebbüsten bir netice elde edilememesinin, Türk hukukunun diplomasi yoluyla değil, kuvvetle müdafaa edileceğine artık tereddüt bırakmadığını dile getirmektedir. Türkgeldi, *a.g.e.*, s. 119.

Journal of Anglo-Turkish Relations, Volume 2, Number 1, January 2021

Yavuz, Resul, “Batı Anadolu’da Yunan İşgalinin Etkilerini Araştırmak için Kurulan Tahkikat Komisyonu ve Faaliyetleri”, *Journal of Anglo-Turkish Relations*, Vol. 2, No. 1, (January 2021), pp. 70-88.

kapıyı aralamasa da o sıralarda yine Paris’te konuşulan Yunan işgalinin sınırlandırılmasına yönelik çalışmalara etki etmiştir. Nitekim bu çalışmalar da Batı Anadolu’da General Milne Hattı’nın oluşturulmasına neden olmuştur.

Müttefik Konsey, 16 Temmuz’da İngiltere’nin ara buluculuğunda imzalanan Anadolu toprakları üzerinde işgal sınırlarına dayalı bir İtalyan-Yunan Antlaşmasından iki gün sonra bu kez Yunan birlikleri ile Türk birlikleri arasında münasip bir sınırın tesisi için General Milne’ye talimat gönderme kararı aldı. Bu karar 3 Ağustos’ta Damat Ferit Paşa Hükümetine de bildirildi.

Alınan karar doğrultusunda, Müttefik askeri uzmanları sahada yaptıkları çalışmalar neticesinde “*General Milne Hattı*” olarak geçecek olan sınır hattını oluşturup, her iki tarafın askeri birliklerine bu sınır hattını aşmamasının istenmesi kararlaştırıldı. Ancak yürütülen bütün bu çalışmalar, Müttefik Askeri ve Siyasi Diplomatları tarafından Batı Anadolu’da gittikçe karmaşık bir hal alan Yunan işgalinin bu topraklarda Türk barışının sakin ve sükûnetle çözümüne olumlu hiçbir katkı yapmayacağı gerçeğini kısa zamanda her iki tarafa da gösterecekti.

Kaynakça

A. Arşiv Kaynakları

İngiltere Milli Arşivi

IOR-L-PS-11-156, No:1525.

IOR-L-PS-10-789, No: 5104.

Başkanlık Osmanlı Arşivi

BOA., DH. ŞFR. , 102/42.

BOA., HR.SYS., 4532/26.

B. Yayınlanmış Arşiv Kaynakları

B DFA, Vol: 1, Doc. 40.(115568),No: 1328.

C. Süreli Yayınlar

Hayat Tarih Mecmuası

D. Telif Eserler/Kitap ve Makaleler

AKŞİN, Sina, *İstanbul Hükümetleri ve Milli Mücadele Mutlakiyete Dönüş (1918-1919)*, C. I, Cem Yay., İstanbul, 1992.

AKŞİN, Sina, *İstanbul Hükümetleri ve Milli Mücadele, Son Meşrutiyet (1919-1920)*, C. II, İş Bankası Yay., Ankara, 1998.

ATATÜRK, Mustafa Kemal, *Nutuk*, C. I, 13. Baskı, MEB. Yay., İstanbul, 1973.

Journal of Anglo-Turkish Relations, Volume 2, Number 1, January 2021

Yavuz, Resul, “Batı Anadolu’da Yunan İşgalinin Etkilerini Araştırmak için Kurulan Tahkikat Komisyonu ve Faaliyetleri”, *Journal of Anglo-Turkish Relations*, Vol. 2, No. 1, (January 2021), pp. 70-88.

AYIŞIĞI, Metin, *Kurtuluş Savaşı Sırasında Türkiye’ye Gelen Amerikan Heyetleri*, TTK Yay., Ankara, 2004.

AZAKOĞLU, Necip (Derleyen), *Dört Rapor*, Tarihçi Kitapevi, İstanbul, 2016.

DALBY, Andrew, *Eleftherios Venizelos 1919-1923 Barış Görüşmeleri ve Sonrası*, Çev. Dinçer Demirkent, Akılçelen Kitaplar Yay., Ankara, 2014.

EMMANUILIDIS, Emmanuil, *Osmanlı İmparatorluğu’nun Son Yılları*, Çev. Niko Çanakçıoğlu, Belge Yay., İstanbul, 2014.

ERHAN, Çağrı, *Greek Occupation of Izmir and Adjoining Territories, Report of The Inter-Allied Commission of inquiry (May-September, 1919)*, Ministry of Foreign Affairs Center For Strategic Research, Ankara, 1919.

EVANS, Laurance, *Türkiye’nin Parçalanması ve ABD Politikaları (1914-1924)*, Çev. T Alaya - Nurer Uğurlu, Örgün Yay., İstanbul, 2003.

GÖKBİLGİN, M. Tayyib, *Milli Mücadele Başlarken Mondros Mütarekesinden Sivas Kongresi’ne*, I. Kitap, TTK Yay., Ankara, 1959.

GRASSI, Fabio L., *Türk- İtalyan İlişkilerinde Az Bilinenler*, Çev. Sadriye Güneş, Tarihçi Kitabevi, İstanbul, 2014.

KEMAL, Ali, *Ömrüm*, ISIS Yay., İstanbul, 1985.

KÖSE, İsmail, *Türk- Amerikan İlişkilerinin Şekillenmesinde Amiral Mark L. Bristol’un Rolü (1919-1927)*, TTK Yay., Ankara, 2016.

OKUR, Mustafa, *Atatürk’ün Kurtuluş Savaşı Yazışmaları I*, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara, 1995.

ÖZEL, Sabahattin- HACİİBRAHİMOĞLU, Işıl Çakan, *Osmanlı’dan Milli Mücadele’ye Seçilmiş Mülakatlar*, Türkiye İş Bankası Kültür Yay., İstanbul, 2010.

OKUR, Mehmet – KÜÇÜKUĞURLU, Murat, *İngiliz Yüksek Komiserlerinin Gözüyle Milli Mücadele (1918-1920)*, Serander Yay., Trabzon, 2006.

ÖZTOPRAK, İzzet, *Türk ve Batı Kamuoyunda Milli Mücadele*, TTK Yay., Ankara, 1989.

RAWLINSON, Alfred, *Yakın Doğu Maceraları 1918-1922*, TBBD Yay., İstanbul, 2013.

RYAN, Sir Adrew, *Sonuncu Dragoman*, Çev. Dilek Berilgen Cenkçiler, TTK Yay., Ankara, 2015.

SAĞLAMER, Kayhan, “Anadolu’nun İşgali ve Yunan Mezalimi Hakkında Müttefiklerarası Komisyonun Raporu”, *Belgelerle Türk Tarihi Dergisi*, C. IX, S. 40, Ekim, 1971.

Journal of Anglo-Turkish Relations, Volume 2, Number 1, January 2021

Yavuz, Resul, “Batı Anadolu’da Yunan İşgalinin Etkilerini Araştırmak için Kurulan Tahkikat Komisyonu ve Faaliyetleri”, *Journal of Anglo-Turkish Relations*, Vol. 2, No. 1, (January 2021), pp. 70-88.

SATAN, Ali, *İngiliz Yıllık Raporlarında Türkiye 1920*, 2. Baskı, Tarihçi Kitabevi, İstanbul, 2010.

SMITH, Michael Llewellyn, *Yunan Düşü*, Çev. Halim İnal, Ayraç Yay., Ankara, 2002.

SONYEL, Salahi R., *Kaygılı Yıllar Gizli Belgelerle Kurtuluş Savaşının Perde Arkası (1918-1923)*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2012.

TANSEL, Selahattin, *Mondros’tan Mudanya’ya Kadar*, C. II, MEB Yay., İstanbul, 1991.

TURAN, Mustafa, *Yunan Mezalimi (İzmir, Aydın, Manisa, Denizli 1919-1923)*, AAM Yay., Ankara, 1999.

TÜRKGELDİ, Ali, *Moudros ve Mudanya Mütarekelerinin Tarihi*, Türk Devrim Tarihi Enstitüsü Yay., Ankara, 1948.

UĞURLU, Ö. Andınc (Ed.), *İngiliz Devlet Arşivi Gizli Belgeleri, Türkiye’nin Parçalanması ve İngiliz Politikaları (1900-1920)*, Örgün Yay., İstanbul, 2005.

ÜNAL, Yenal, “Paris Barış Konferansının Türk Aydını Üzerinde Yarattığı Tepkiler Üzerine Genel Bir Değerlendirme”, *Tarih ve Günce*, S. 6 (Kış/2020), ss. 171-202.

YALMAN, Ahmet Emin, *Yakın Tarihte Gördüklerim ve Geçirdiklerim*, Pera Turizm ve Ticaret A.Ş Yay., İstanbul, 1997.

YAVUZ, Resul (Hazırlayan), *David Lloyd George’un Hatıralarında Sevr ve Lozan’a Giden Süreç*, İdeal Kültür Yay., İstanbul, 2020.

Journal of Anglo-Turkish Relations, Volume 2, Number 1, January 2021

Yeşilbursa, Behçet Kemal. “Perspectives on Anglo-Turkish political relations: An interview with Mr Mevlüt Çavuşoğlu, Minister of Foreign Affairs for the Republic of Turkey, 2 December 2020, Ankara”, *Journal of Anglo-Turkish Relations*, Vol. 2, No. 1, (January 2021), pp. 89-92.

Perspectives on Anglo-Turkish political relations:

An interview with Mr Mevlüt Çavuşoğlu, Minister of Foreign Affairs for the Republic of Turkey, 2 December 2020, Ankara¹

Behçet Kemal Yeşilbursa²

Q-1. How would you describe the current political relations between Turkey and the United Kingdom?

Turkey and the United Kingdom (UK) are allies, strategic partners and two pivotal powers geographically located at both ends of Europe. The “Strategic Partnership” lays a road map towards deepening cooperation in a wide range of areas, including trade, investment, energy, education, culture, regional issues and global security. Multidimensional cooperation between Turkey and the UK, not only provides bilateral benefits but also contributes to collective efforts towards tackling issues that challenge regional and global stability and prosperity. We work in close contact with our British colleagues in international fora.

Historical and deep-rooted relations continue to progress smoothly, as also evidenced by the frequent high level phone contacts and a number of mutual “social distanced” visits even during the hardships of a worldwide pandemic. This demonstrates the strength of bilateral relations and the importance attached by both sides to keeping the pace of cooperation. In this regard, we are looking forward to hosting the 8th meeting of the Turkish-British “Tatlıdil” Forum in Aydın, Kuşadası (Ephesus), which is a valuable mechanism that brings together government, business, academia and media circles from both countries, and facilitates fruitful contacts and cooperation.

The UK also stands out as one of the first countries to express solidarity with Turkey following the attempted coup in 2016, perpetrated by the FETÖ terrorist organization. We also commend the UK’s stance against the PKK and its affiliates.

Q-2. Has Brexit affected the relations between the two countries? If so, how?

¹ The interview took place at the Turkish Foreign Ministry in Ankara on 2 December 2020. Photo: (Right) Mr Mevlüt Çavuşoğlu, Minister of Foreign Affairs for the Republic of Turkey. (Left) Rt. Hon. Mr Dominic Rennie Raab, Secretary of State for Foreign, Commonwealth and Development Affairs for the United Kingdom.

² Prof. Dr., Bursa Uludag University. E-mail: bkyesilbursa@uludag.edu.tr

Journal of Anglo-Turkish Relations, Volume 2, Number 1, January 2021

Yeşilbursa, Behçet Kemal. “Perspectives on Anglo-Turkish political relations: An interview with Mr Mevlüt Çavuşoğlu, Minister of Foreign Affairs for the Republic of Turkey, 2 December 2020, Ankara”, *Journal of Anglo-Turkish Relations*, Vol. 2, No. 1, (January 2021), pp. 89-92.

Turkey and UK are staunch allies and strategic partners. Brexit will not affect this. We are going to continue working towards strengthening our relations in every field, now as two non-EU member NATO allies.

On the other hand, it is a fact that Turkey has lost an important partner within the EU after the UK’s departure on 1 January 2020. Turkey will have to make new trade arrangements with the UK, as UK will also depart Customs Union, which Turkey is member of, at the end of the EU transition period on 31 December 2020. Work towards signing a Free Trade Agreement continues between our relevant authorities. The deal is almost ready. We are waiting for the outcome of the UK-EU Free Trade Agreement negotiations to finalize the draft. Both Turkey and UK are working hard to prevent any disruption in bilateral trade.

As much as it is a challenge, I believe Brexit will also provide us with new areas and opportunities for cooperation. Britain aims to improve its global trade relations and enlarge its supply chains, and Turkey will be a strong partner in the context of these “Global Britain” goals as well. Therefore, I am optimistic about our relations after the end of UK’s EU transition period.

Q-3. How would you describe relations between the two countries on issues such as Cyprus and the Eastern Mediterranean?

As two of the three guarantor powers in Cyprus, Turkey and the UK have to work together with a view to reaching a just and viable settlement on the Island. As our efforts have not achieved the desired results so far, the Cyprus issue remains as one of the primary issues on our common agenda.

Turkey and the UK have a constructive dialogue on the Eastern Mediterranean region, where UK is also present with its two sovereign bases on the Island. I am in contact with my British colleague, Dominic Raab regarding the Cyprus issue.

As one of the Guarantors, the UK has a unique role in the Cyprus issue. It has witnessed all the negotiation processes and the attitude of the concerned parties since the very beginning. Having participated in the latest Conference on Cyprus, the UK knows very well why the Conference ended without any result in Crans Montana in July 2017. Simply, the Greek Cypriot side did not want to share the power and wealth with the Turkish Cypriot side. The UK has also been the closest witness of how Turkey and the Turkish Cypriots have been working positively and constructively towards a settlement.

Equal treatment of both sides on the Island is a basic UN principle. In this regard, the UK’s efforts towards the Cyprus issue in line with this principle will be very precious, as any approach disregarding the balance between the two sides will not help create an atmosphere of trust. Therefore, we expect a balanced and constructive attitude. This would encourage the Greek Cypriot side towards a change in their mentality.

Q-4. What are Turkey and the UK’s approaches on the problems in the Middle East (such as Syria, Iraq, Libya and terrorism)?

Journal of Anglo-Turkish Relations, Volume 2, Number 1, January 2021

Yeşilbursa, Behçet Kemal. “Perspectives on Anglo-Turkish political relations: An interview with Mr Mevlüt Çavuşoğlu, Minister of Foreign Affairs for the Republic of Turkey, 2 December 2020, Ankara”, *Journal of Anglo-Turkish Relations*, Vol. 2, No. 1, (January 2021), pp. 89-92.

Cooperation in the field of security and fight against terrorism is an important pillar in our bilateral relations. Both countries contribute to the work of the Global Coalition against DEASH. We are in close contact both at the bilateral level, and with international organizations regarding the developments in our region. We also have established bilateral security dialogue mechanisms. The fight against PKK and FETÖ is a standing agenda item in our security dialogue. We expect strengthened cooperation and further support from the UK and other international partners in that regard.

Q-5. What would you like to say about the economic and trade relations between the two countries?

Trade, economy, investments, tourism and defence industry are the driving forces in our bilateral relations. The UK is Turkey’s second biggest export market in Europe and 6th largest trade partner. Trade volume was 18.5 billion Dollars in 2018 and 16.9 billion Dollars in 2019. We aim to reach 20 billion Dollars.

There is mutual will to further develop bilateral trade relations. Brexit and Covid-19 present certain difficulties, but they also present new areas of cooperation. For instance, as global supply chains were disrupted by the pandemic, British companies are finding new chains in their near neighborhoods. Turkey is one of the first countries that comes to mind in this regard. New areas of cooperation already emerged, especially in the health sector. For example, Turkey is a prominent producer of personal protection equipment, and UK is procuring such products from Turkey. Turkey also extended a helping hand to its ally and donated more than 250.000 pieces of medical personal protection equipment to UK in April 2020, when need for PPE was at its peak in UK. Innovation, high tech, fintech and renewable energy are also areas with potential. We hope to sign a Free Trade Agreement with UK before the end of the year to enable a smooth transition in trade.

Q-6. And your thoughts on the socio-cultural relations?

Turkey and the UK have historical relations and a deep-rooted culture of working together. The UK has been one of the first countries with which the Ottoman Empire established regular diplomatic relations. The first Ambassador appointed by the UK to the Ottoman Empire, William Harborne, assumed his duties in Istanbul in 1583, and Yusuf Agah Efendi was appointed as the Ottoman Ambassador to London in 1793.

Cultural interaction between Turkey and UK dates back many years. Undoubtedly, the Battle of Gallipoli was the most memorable event that left its mark on our contemporary history. Both countries managed to transform this painful experience into a groundwork for friendship. Today, it is commemorated as a symbol of the friendship bonds established between the peoples of two countries.

Cooperation between Turkey and the UK in the fields of science, education, innovation, art and culture is also growing. The UK is an important destination for Turkish students in higher education. Cultural exchanges continue, with the contributions of Yunus Emre Institute in London and British Council in Ankara.

Journal of Anglo-Turkish Relations, Volume 2, Number 1, January 2021

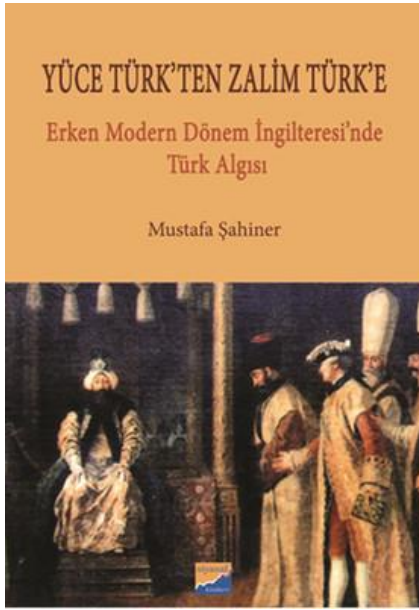
Yeşilbursa, Behçet Kemal. “Perspectives on Anglo-Turkish political relations: An interview with Mr Mevlüt Çavuşoğlu, Minister of Foreign Affairs for the Republic of Turkey, 2 December 2020, Ankara”, *Journal of Anglo-Turkish Relations*, Vol. 2, No. 1, (January 2021), pp. 89-92.

Turkey is among the most favoured holiday destinations for UK citizens. Last year 2,5 million British tourists visited Turkey. We hope to see more UK citizens visiting Turkey after the pandemic. Moreover, approximately 400,000 Turkish people living in the UK constitute a bridge between our societies. We collaborate with our British friends for preserving the rights of our citizens stemming from the Ankara Agreement in the post-Brexit era.

Book Review

Şahiner, Mustafa. *Yüce Türk’ten Zalim Türk’e: Erken Modern Dönem İngiltere’sinde Türk Algısı*, (Ankara: Siyasal Kitabevi, 2016).

Murat Öğütçü¹

Doç. Dr. Mustafa Şahiner’in *Yüce Türk’ten Zalim Türk’e: Erken Modern Dönem İngilteresi’nde Türk Algısı* adlı eseri, Siyasal Kitabevi tarafından 2016 yılında yayımlanmıştır. 144 sayfalık kitap, dört bölümden oluşmaktadır. Eserin son sayfaları ise diplomatik yazışmaları içeren seçili birincil kaynakların asıl metinleri ile kaynakçaya ayrılmıştır.

Kitabın giriş kısmında Erken Modern Dönem öncesi İngiliz haçlı kuvvetlerinin 1097 yılında Türkler ile ilk temasından başlanarak Türk-İngiliz ilişkilerinin kısa bir tarihi verilmiş, bu konuyla ilgili yakın dönemde yazılan “emperyal kıskançlık” ile “oryantalist” ikincil kaynaklara değinilip, Erken Modern Dönem İngilteresi’nde olumlu ile olumsuz arasında gidip gelen Türk algısının hangi çerçevede inceleneceği belirtilmiştir.

Gerçek anlamda Erken Modern Dönemde başlayan Türk-İngiliz ilişkilerini bütüncül anlaşılması için diplomatik ilişkiler, hutbeler, sokak balatları, ve tiyatro metinlerini inceleyen kitap, birinci bölümde Jenkins’in kişisel çabası ile I. Elizabeth’e yazdığı mektuplarda “Yüce Türk” diye tanıttığı Kanuni Sultan Süleyman’ın gözüne girmesi, ticari ve askeri işbirliği amacıyla yükselen, özellikle Harborne’un çabaları ile 1580 ahitnamesi ile ivme kazanan Türk-İngiliz ilişkilerinin ilk başlarda olumlu olduğu vurgulanmıştır (13-30). Bunun en büyük sebebi ise ortak düşman Katolik İspanya’ya karşı düşmanımın düşmanı benim dostumdur felsefesinden kaynaklandığı, gerek İngilizlerin, gerekse Türklerin Katolik güçlerin uyguladıkları ambargoları delmek için işbirliğine gidildiğini örnekleriyle incelemiştir (31-46). İngilizlerin teknoloji casusluğu faaliyetleri ve İngiltere’nin beklediği ama bulamadığı doğrudan askeri desteğin, Türk-İngiliz ilişkilerini geren ve daha sonraki yıllarda Türklerle karşı olumlu havanın tersine döneceğinin haberciliğini yaptığı ve İngiltere’nin faydacı politikalarının Osmanlı Türklerinin geniş kültür ve edebiyatlarının İngiltere’de tanınmasını engellediğini, böylelikle, halk arasında daha yaygın olan ve günümüze kadar gelen kötü imajın sebepleri olduğu belirtilmiştir (46-60).

İkinci bölümde ise İngiltere’de geniş kitlelere hitap eden ve halkın gündelik hayatında büyük etkisi olan ve Elizabeth döneminde iyice kontrollü bir propaganda aracına dönüştürülen kilise hutbelerinin Türklerin halk arasındaki olumsuz algısının en büyük nedenlerinden birisi olduğu örnekleri ile incelenmiştir (60-63). Martin Luther’in yazdıkları ve

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Munzur University. E-Mail: murat_ogutcu@yahoo.com

Journal of Anglo-Turkish Relations, Volume 2, Number 1, January 2021

Öğütçü, Murat. Review of “Yüce Türk’ten Zalim Türk’e: Erken Modern Dönem İngiltere’sinde Türk Algısı”, by Mustafa Şahiner, *Journal of Anglo-Turkish Relations*, Vol. 2, No. 1, (January 2021), pp. 93-94.

bunun İngiliz Protestanlığına etkisi incelendiğinde Thomas Cranmer tarafından oluşturulan *İlk Hutbeler Kitabı* (1547) adlı eserde, Türklerin henüz İngiltere’ye yakın bir tehdit olarak algılanmamasından dolayı örnek gösterildiklerini örnekleriyle göstermiştir (64-67). Ancak Türklerin bir ötekileştirme ve ben bilinci oluşturma aracı olarak kullanıldığı bu hutbelerin *İkinci Hutbeler Kitabı* adındaki genişletilmiş baskısında (1571) bu algının değiştiği vurgulanmıştır. Macaristan, Malta ve Kıbrıs’ta ilerleyen ve kısmen başarısız olan Türklere karşı edilen dualardan ve bu duaların Türklerin halk tarafından “şeytani” ve “kötü” olarak algılanmasındaki etkin rolleri örnekleri ile gösterilmiştir (67-79).

Kitabın üçüncü bölümünde Erken Modern Dönem İngilteresi’nde popüler edebiyatın bir parçası olan ve sözleri değişmekle beraber belli halk ezgilerin kullanıldığı ve döneminin haber alma araçlarından biri olan sokak balatlarının İngiltere’deki Türk algısı üzerindeki olumsuz etkileri incelenmiştir (81-86). Hayali İngiliz çıraklarının, gerçek İngiliz amirallerinin ve Hıristiyan ordularının gerçek dışı ve abartılı zaferlerini anlatan bu sokak balatlarının, eskisi kadar olmasa da hala güçlü olan Osmanlı Türklerine ve Cezayir gibi Osmanlı’ya tam veya yarı bağlı olan bölgelerde İngilizlerin esir düştüğü dönemlerde İngiltere’nin moralini yüksek tutmayı ve bu sokak balatları ile öc almayı amaçladığı belirtilmiştir (86-96). Olumsuz Türk algısını daha da kökleşmesini sağlayan bu sokak balatlarının ise günlük politikalar dahilinde bile geliştiği, 17. yüzyılın sonunda gerektiğinde İngiltere’deki monarşi yanlısı güçlerin, gerektiğinde ise bunların karşıtları olan liberallerin Türklükle suçlandığını verilen örnekler iyice açıklamıştır (96-98).

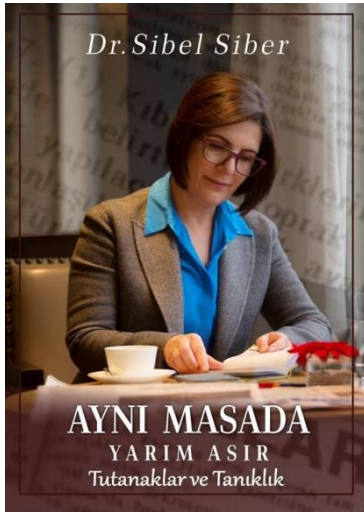
Kitabın dördüncü ve son bölümünde ise Erken Modern Dönem İngiliz tiyatrosunda Türk tasvirinin 1579 ile tiyatroların kapandığı 1642 seneleri arasında yazılan 47 tiyatro oyununun, gerek ticari ilgi, gerekse siyasi korkularla Türklerin popüler bir konu haline gelmesinin bir yansıması olarak geliştiği vurgulanmıştır (99-101). Vitkus, MacLean, Matar ve Dimmock gibi yabancı araştırmacıların İngiliz tiyatro oyunlarındaki Türk algısı üzerine yazdıklarının değerlendirildiği bu kısımda, örnek teşkil etmesi için görece başlangıç dönemlerinde yazılmış ve Cambridge Üniversitesi’nde sergilenen Latince *Solymanidae* (1582) oyunu ve Massinger’in 1624’te yazdığı *The Renegado* oyunları derinlemesine incelenmiş, bahsi geçen araştırmacıların aksine, İngiliz tiyatrosunda olumsuz bir Türk algısının hâkim olduğu vurgulanmıştır (102-122). İbrahim Paşa, Şehzade Mustafa, ve Şehzade Cihangir’in ölümlerini anakronistik bir olay örgüsüne oturtan *Solymanidae* oyunu, Şahiner’in de değindiği gibi “Türkleri” genel olarak “dinsiz arkaik bir toplum olarak” gösterdiği, bunun için ise “Türlere, Yunan ve Roma mitolojilerinin ortaçağ büyücülüğü ile harmanlandığı tuhaf bir inanç sistemi” atfetmesi, İngiltere’deki olumsuz Türk algısının kurgusallığı konusunu örneklendirmiştir (107-115). Massinger’in *The Renegado* oyunu ise o dönemlerde en büyük korkulardan birisi olan Türkleşme korkusu ve din değiştirme konusunun trajikomik biçimde incelendiği örneklendirilmiştir (115-122).

Sonuç olarak Erken Modern Dönem İngilteresi’nde “Yüce Türk”ten “Zalim Türk’e” dönüşen Türk algısının oluşumunu ve gelişiminin altında yatan nedenleri ve bunların diplomatik, dini, popüler ve edebi metinlerde, bir bakıma dönem hayatının bütün unsurlarında, yansımalarını inceleyen bu eser, Türk-İngiliz ilişkileri ve konu hakkında bütüncül bir bakış açısı edinmek isteyen edebiyatçı ve tarihçiler için önemli bir kaynaktır.

Book Review

Siber, Sibel. *Aynı Masada Yarım Asır, Tutanaklar ve Tanıklık*, Yayına Hazırlayan: Bülent Fevzioğlu, (Lefkoşa, 2019).

Ömer Turan¹

Birkaç aydır Kıbrıs'tayım. Politik tansiyon çok yüksek. Evvela 1974'ten beri kapalı tutulan Maraş bölgesi açıldı. Sonra Cumhurbaşkanlığı seçiminin birinci ve ikinci turu yapıldı. Genel Başkan ve Başbakan Ersin Tatar'ın Cumhurbaşkanı seçilmesinin ardından yeni genel başkanı seçmek için Ulusal Birlik Partisi kongreye gitti. Birinci tur seçimde en çok oy alan iki genel başkan adayı ikinci turda yarışacak derken ikisi de çekildi. Kongre ertelendi. Yeni kongreye kadar partinin genel sekreter Ersan Saner tarafından yönetilmesi kararlaştırıldı. 15 Kasım'da Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin kuruluş yıldönümü kutlamalarına katılmak üzere Türkiye'den Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın büyük bir heyetle gelmesi ve Maraş'ı ziyaret etmesi Kıbrıs siyasetini daha da hareketlendirdi. Cumhurbaşkanı Tatar, Saner'e hükümeti kurma görevi verdi.

Saner yaptığı görüşmelerden bir sonuç alamayarak görevi iade etti. İkinci büyük parti olan Cumhuriyetçi Türk Partisi'nin genel başkanı Tufan Erhürman'a görev verildi. O da güvenoyu alabilecek bir hükümet kurmaya muvaffak olamadı. Yeniden görevlendirilen Saner nihayet hükümeti kurdu. Ve bunların tamamı iki ay gibi kısa bir sürede gerçekleşti.

Kuzey Kıbrıs'ta Maraş'ın açılmasından Tatar'ın seçilmesine, Erdoğan'ın ziyaretinden yeni hükümetin kurulmasına yaşanan bütün bu gelişmeler bir büyük tartışmanın gölgesinde konuşuluyor: Kıbrıs Türklerinin geleceği. Bir görüşe göre, Rumlarla birlikte yaşama arayışı her halükarda sürdürülmeli. Diğer görüş ise 1974'ten bu yana süren görüşmelerde bir yol alınmadığını, bu umutsuz çabanın ilanihaye sürdürülemeyeceğini, artık bu kapının kapatılması ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin bağımsız bir devlet olarak yoluna devam etmesi gerektiğini savunuyor.

Sibel Siber'in “*Aynı Masada Yarım Asır, Tutanaklar ve Tanıklık*” isimli kitabı bu tartışmalara ışık tutacak bilgi ve belgelerle dolu. Kendisi Lefkoşa doğumlu. Cerrahpaşa'da tıp eğitimini, Şişli Etfal'de ihtisasını tamamladı. 20 yıla yakın bir süre adada dâhiliye mütehasssısı olarak çalıştıktan sonra 2009'da milletvekili seçildi. 2013 yılında Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin ilk kadın başbakanı oldu. 2013 – 2018 yılları arasında Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Meclis Başkanlığı görevini yürüttü. Birçok sosyal sorumluluk projesi gerçekleştirdi. Medeni cesarete sahip, saygın, sade ve müteşebbis bir kişilik. Ehl-i kalem. Gazete yazıları, denemeleri var. “*Düşlerim ve Düşüncelerim*” diğer kitabı.

¹ Prof. Dr., Middle East Technical University. E-mail: omert@metu.edu.tr

Journal of Anglo-Turkish Relations, Volume 2, Number 1, January 2021

Turan, Ömer. Review of “*Aynı Masada Yarım Asır, Tutanaklar ve Tanıklık*”, by Sibel Siber, *Journal of Anglo-Turkish Relations*, Vol. 2, No. 1, (January 2021), pp. 95-97.

Siber, dünyanın en uzun süreli anlaşmazlıklardan biri olarak nitelediği Kıbrıs Sorunu'nun çözümüne ilişkin bu zamana kadar yapılan çalışmaları anlatıyor. Müzakere sürecini uzun bir yolculuğa benzetiyor: Arzulanan hedefe bir türlü ulaşamamaktadır. Tünelde bir ışık görülmemektedir. Düşünen ve sorgulayan bir siyasetçi kimliğiyle denenmiş ve netice alınmamış bir yöntemde ısrar etmenin anlamsızlığını gözler önüne seriyor; hastalık yoktur hasta vardır diyen bir hekim kimliğiyle kronikleşen bu duruma başka bir tedavi yönteminin uygulanmasının lüzumuna dikkati çekiyor.

Siber'in kitabında çocukluk anıları var, Başbakan ve Cumhuriyet Meclisi Başkanı olarak yaşadıkları var, yerli ve yabancı devlet adamlarıyla görüşmeleri var. Ancak eser bir hatırat değil. Umarım bir gün hatıralarını da yazar. Burada sadece kronikleşen bu problem ele alınmış. Elbette kendi perspektifinden ve kendi değerlendirmeleriyle. Kitapta, yazarın kendi hatıraları ve gözlemlerinin yanı sıra gönderdiği ve kendisine gelen mektuplara yer verilmiş. Bunlara ilaveten Fazıl Küçük Arşivi'nden, Meclis gizli celse zabıtlarından, Denктаş ve Klerides'in yayınlanmış hatıralarından ve gazete kùpurlarından alıntılarla toplumlararası görüşmelerin hikâyesi, bir başka söyleyişle menzil-i maksude nasıl ulaşamadığı anlatılmaktadır. Bu nasılın içinde niçin de gizlidir.

Yazar açık, net ve gerçekçi. Kıbrıs sorununa ilişkin yaklaşımını şu cümlelerle ortaya koyuyor: “Bu adada; uzlaşa ile bulunacak, kalıcı, yaşayabilir, her iki toplumun da barış içinde yaşayacağı bir çözüme ulaşılması en büyük arzumdur. Bu arzu ve umut, var olan gerçekler ve doğru tespitler ışığında gerçekleşebilir ancak. Yoksa hayal ettiklerimizi gerçek sanırsak, işte o zaman gerçeklikten ve çözümden uzaklaşır, sorunla yaşamaya alışır, kısaca statükonun esiri oluruz.” Eserinin çerçevesini ise şöyle çiziyor: “Kitap; bunca yıldır masadaki çözüm modeli olan federasyon arayışlarının ve müzakerelerinin neden her seferinde başarısızlıkla sonuçlandırıldığına dair bilgi, belge ve kişisel gözlemlerim ışığındaki değerlendirmelerimi içermektedir.”

Kıbrıs müzakereleri 3 Haziran 1968 tarihinde Beyrut'ta başladı. Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri Kıbrıs Özel Temsilcisi Osorio Tafall'ın kurduğu masada Türk toplumunu Rauf Denктаş, Rum toplumunu ise Kleridis temsil etti. Denктаş'ın istikşafi olarak nitelediği görüşmelerde bir paket anlaşması imkânı arandı. Bu şekilde başlayan ve daha sonra Lefkoşa'da ve başka şehirlerde yürütülen görüşmelerden bir sonuç alınamadı. Sonraki yıllarda da nice masalar kuruldu. Denктаş'ın ardından Talat, sonra Eroğlu, daha sonra Akıncı Türk toplumunu temsilen görüşmeleri sürdürdü. Karşı tarafta Makarios, Kyprianou, Vasiliu, Klerides, Papadopulos, Hristofyas, Anastasiadis... İsimler & mekânlar değişti, gündem değişmedi. Masalar kurulduğuyla, konular görüşüldüğüyle kaldı. Maksat hâsıl olmadı.

Siber bu durumu tarafların aynı yolu izleyerek farklı çözüme ulaşma hedeflerine bağlamaktadır. Birleşmiş Milletler'in çözüm parametreleri “iki toplumlu, iki bölge, siyasi eşitliğe dayalı bir federasyon” şeklindedir. Yıllarca bunun için görüşülmektedir. Bununla beraber Makarios'tan Anastasiadis'e Rum toplumunu temsilen masada oturanlar, küçük bir azınlık olarak gördükleri Türklerle eşit olmaya karşı çıkıyorlar. Bu bakış sadece Rumları temsilen masada oturanların değil, Rumların büyük çoğunluğunun bakışı. Masada oturanlar siyasi baskılarla eşitliğe dayalı belgeleri imzalasalar da ilk fırsatta imzalarını inkâr ediyorlar.

Journal of Anglo-Turkish Relations, Volume 2, Number 1, January 2021

Turan, Ömer. Review of “*Aynı Masada Yarım Asır, Tutanaklar ve Tanıklık*”, by Sibel Siber, *Journal of Anglo-Turkish Relations*, Vol. 2, No. 1, (January 2021), pp. 95-97.

19 Şubat 1959’da Kıbrıs Cumhuriyeti’nin kuruluş antlaşmasını imzalayan Makarios, 1963 yılında Kıbrıs Türk halkının haklarını zorla geri aldı, onları gettolarda yaşamaya mahkûm etti. Aynı Makarios 1968 yılında “%18 nüfusa sahip bir toplum bize hükmedemez” diyerek, Anayasa’yı değiştirmek istedi. Annan Planı’nı imzalayanlar halkoylamasında reddedilmesine önyak oldular. Mevcut lider Anastasiadis, azınlık çoğunluğa hükmedemez diyerek siyasi eşitliği reddediyor.

Kitabın birinci kısmı değindiğimiz şekilde tanıklıkları içeriyor. İkinci kısmı ise tutanaklar. Daha doğrusu eklerden oluşuyor. Konumuza ilişkin 1968, 1970, 1971, 1972, 1973 yıllarına ait Meclis gizli celse zabıtları, Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri ve Kıbrıs Özel Temsilcisi’ne gönderilen mektuplar, Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri’nin 2015-2017 görüşmelerine dair raporu, KKTC Cumhuriyet meclisinin ve temsil edilen partilerin deklarasyon ve ortak açıklamaları gibi önemli belgeler burada yer alıyor.

Sonsöz kısmı yazılamamış kitabın müzakere süreci üzerine düşüneceklere ve çalışacaklara ışık tutacağına inanıyor, Siber’i kutluyorum.